

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

Joi 29 august 1991
(Anul XXIV)

35

PROTEST

OAMENII de litere, artă și știință, editorii, tipograful, difuzorii de carte și opinia publică în genere sînt profund alarmați de iminenta majorare a prețului hîrtiei. În ciuda promisiunilor domnului ministru Victor Atanasie Stănculescu, fabricile de hîrtie au trimis tipografiilor noile prețuri. Și ele ajung la năucitorul plafon de aproape trei ori (trei sute la sută) față de cel practicat pînă la 1 august 1991. Practic, se constată că din august 1990 pînă acum prețul hîrtiei s-a scumpit în România de zece ori. O astfel de majorare exorbitantă (care depășește cu mult prețul hîrtiei pe piața mondială); paralizază efectiv orice posibilitate de editare a cărții. Oricum, și fără această scumpire a hîrtiei, prețul cărții se majorase de trei ori în comparație cu nivelul practicat în primul semestru al anului 1990, determinînd o catastrofală prăbușire a tirajelor și blocînd financiar rețeaua de difuzare. De acum încolo, în fapt, pentru multă vreme nici o carte sau revistă de cultură nu vor mai putea fi publicate.

În fața acestei situații de neconceput, cerem insistent și imperios președintelui, parlamentului și guvernului României măsuri rapide și eficiente. Considerăm că opera spirituală și științifică exprimată prin cultura scrisă (cărți, reviste) trebuie asimilată produselor de primă necesitate sau strategice și subvenționate de la buget. Altfel cultura dispăre, aruncînd țara în întunericul ignoranței. Iar în ignoranță nu se zămisleşte democrația ci numai dictatura.

Menționăm că necesarul de hîrtie pentru cultura scrisă (cărți, reviste) reprezintă aproximativ 30 000 tone din producția anuală de 350 000 tone, adică 9%. Așa cum s-au găsit soluții pentru menținerea plafonului actual — o majorare încă rezonabilă (50%) — la prețul hîrtiei pentru presa cotidiană, e absolut necesar să se adopte măsuri adecvate pentru supraviețuirea culturii scrise. Așteptăm neînfrizată anunțarea publică de către guvern a măsurilor adoptate. Altfel cultura românească se prăbușește în neant, dispărînd.

Credem că aceste decizii, singurele posibile să salveze de la piere cultura scrisă, vor fi luate de factorii de răspundere ai țării. Altfel se instalează în situația de vinovăție gravă pentru catastrofa prăbușirii culturii naționale. Adăugăm că Uniunea Sindicatelor Libere ale tipografilor din România a adoptat, recent, o decizie care anunță acțiuni revendicative legale care vor apela — la momentul oportun — și la grevă generală. Oamenii de litere, artă și știință nu mai trebuie să intre în grevă pentru că, oricum, de acum încolo, scrierile lor nu vor mai putea fi publicate.

Ne facem înalta datorie morală de a semnala, în timp util, marele pericol care amenință distrugător cultura națională. Nu îndrăznim să credem că apelul nostru nu va găsi înțelegere și aprobare neînfrizată.

Uniunea Scriitorilor
Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor
Uniunea Artiștilor Plastici
Asociația Editorilor
Regia Autonomă a Imprimeriilor
"CORESI"
Asociația Societăților Comerciale
Tipografice
Uniunea Sindicatelor Libere ale
Tipografilor
Asociația Librarilor și Anticarilor din
România

ALEXANDR ARCHIPENKO : Femeie cu năframă (1911). Ilustrăm numărul cu imagini reproduse din albumul *Skulptur des Expressionismus* de Stephanie Barron (Prestel-Verlag, München)

DIN SUMAR

● Moscova nu mai crede în perestroika ● Restituiri: Alice Voinescu și Ion Caraion ● Versuri de Paul Daian ● Cine este autorul „Măștilor lui Coșbuc” ● Basarabia, țară de pămînt ● Mase și conducători ● N. Balotă: Pe strada Regală (evocări) ● Ravagiile televiziunii ● Evanghelia secretă a catharilor ● Scrisoare din Lisabona

● In memoriam EUGEN JEBELEANU

Semnează: Geo Bogza, Dan Deșliu, Alex. Ștefănescu

NICIODATA, PROBABIL, UN PUCI N-A DAT REZULTATE ATIT DE DIFERITE FAȚĂ DE CELE SCONTATE precum acela de la Moscova din zorii zilei de 19 august: în loc să instaureze o dictatură comunistă, lovitura de stat a conservatorilor din PCUS, armată și K.G.B. a declanșat o revoluție anticomunistă. După cum scriu ziariștii aflați la Moscova, în aceste zile capitala Uniunii Sovietice seamănă foarte bine cu Bucureștiul din decembrie 1989, mai puțin teroriștii. Părerea aproape unanimă este că asistăm la agonia comunismului mondial. Dacă Uniunea Sovietică se va destrăma ca imperiu și va deveni, eventual, o federație democratică de state (incluzind doar o parte din republicile actuale), șansa supraviețuirii comunismului în China (ultimul mare bastion) sau în Cuba și în alte țări mai mici se va reduce considerabil. La finele mileniului, ideea lui Karl Marx va fi probabil peste tot inormintată. Mi se pare însă că dincolo de aceste optimiste progrese, cu adevărat important este să observăm că puciul devenit în 72 de ore contrariu său a pus deja capăt unei idei, nu încă celei a lui Marx, dar cu siguranță celei a lui Gorbaciov: și anume ideea perestroika. Evenimentele săptămânii trecute arată că Moscova nu mai crede în perestroika, adică în posibilitatea reformării din interior și treptat a comunismului. Puciul militar a fost făcut posibil de perestroika. E drept că și eșecul lui și-a avut o rădăcină în perestroika. Dar cine poate garanta că incipienta societate civilă din cîteva republici sovietice și-ar fi dovedit în orice condiții rezistența la tentativa de restaurare a comunismului? De pildă, dacă nu exista o personalitate de talia lui Elțin ori dacă puciștii își preparau lovitura cu mai multă abilitate? Gorbaciov era avertizat de multă vreme de riscurile uriașe pe care le comportă o politică a pașilor mici, care mai degrabă menajează structurile și oamenii vechiului sistem decît încearcă să le înlăture. Cînd a demisionat în decembrie 1990, Șevarnadze

Moscova nu mai crede în perestroika

a spus cu o claritate neobișnuită acest lucru. La fel și Boris Elțin, cînd a luat pe cont propriu lupta, devenind primul președinte liber ales din istoria Rusiei. A fost nevoie de o tentativă de puci pentru ca Gorbaciov să înțeleagă că jumătățile de măsură nu servesc cauza democrației, ci pe a restaurării totalitarismului. Problema, acum, nu mai este dacă el va trage toate consecințele erorii tactice pe care a săvîrșit-o după numirea sa la cîrma partidului comunist și a statului sovietic: bulgărele pornit a devenit avalanșă. Există numeroși comentatori convinși că, indiferent de cit de departe va merge Gorbaciov pe calea radicalizării, el tot va fi măturat. Rolul lui istoric pare încheiat, o dată cu perestroika.

DINTRE TOATE FOSTELE ȚĂRI COMUNISTE, CEA MAI ZGUDUITĂ DE RECENTELE EVENIMENTE DIN URSS este România. Nu e greu de înțeles de ce. Ideea de perestroika n-a fost nicîieri (în anumite privințe, nici chiar în Albania) mai fidel aplicată de puterea politică instaurată după revoluție decît în România. La noi, doar ordinea derulării unor evenimente a diferit de ceea ce s-a întimplat în URSS. În țara vecină, a fost mai întîi perestroika, în cadrul sistemului și al partidului comunist, apoi complotul generalilor și al conservatorilor din nomenklatură, în fine, revolta populară. În România, revolta populară a constituit începutul și ea a fost urmată de o perestroika în cadrul unui sistem care nu mai este, desigur, acela comunist clasic, dar care evită programatic să profite de avantajele stării de spirit revoluționare, care s-a creat în decembrie

1989, pentru a lichida repede și complet structurile totalitare. Se poate observa aceeași politică prudentă, a pașilor mici, care jumătăților de măsură, de care tendințele restauratoare știu să se folosească întotdeauna mai bine decît tendințele reformatoare. Argumentul conducătorilor noștri este acela că tranziția e lungă și grea, și că ea trebuie să fie realizată cu grijă spre a nu se ajunge la haos. A fost și argumentul lui Gorbaciov. Perestroika, în URSS ori la noi, s-a aflat din capul locului în această dilemă: dic-tatura sau haosul economic și social. Motivul trebuie căutat în însăși natura reformei pe care Gorbaciov a conceput-o și pe care conducătorii noștri actuali au preferat-o altor soluții: perestroika nu e capabilă nici să demonteze structurile comuniste, nici să împiedice regenerarea lor într-o formă nouă, dar tot așa de periculoasă pentru procesul democratic. Ea creează anumiți germeni ai societății civile. Însă nu garantează ireversibilitatea procesului. Să fim lucizi și să nu ne lăsăm cuprinși de euforie după eșecul puciului de la Moscova. Cred că avem mai mult de învățat din împrejurarea că el s-a putut produce decît din aceea că n-a reușit. Și aceasta, pentru rațiunea foarte simplă că sînt mult mai multe elemente aleatorii, care puteau să nu se întilnească, în eșecul puciului decît în producerea lui, a cărei logică, a cărei necesitate sînt, dîna contra, absolut izbitoare. Nu e o întimplare că Șevarnadze și alții au prevăzut puciul, dar că aproape nimeni n-a crezut că Gorbaciov va reveni la cîrmă. Cîțîi comentarii presei de la începutul săptămînii trecute și veți vedea ce sceptici erau comentatorii!

ȘI DACĂ TOT ESTE VORBA SĂ TRAGEM ÎNVĂȚĂMINTE, SĂ INCERCĂM SĂ LE NUMIM PE CELE MAI IMPORTANTE. Ar trebui să nu mai existe nici o îndoială că ideea de perestroika și-a încheiat cariera și că o reformă a sistemului comunist nu poate fi altceva decît completa înlăturare a tuturor structurilor lui. Perestroika s-a dovedit la fel de ne-funcțională în plan economic pe cît de riscantă în plan politic. Ea a încercat să facă să meargă mașina economică socialistă alimentînd-o cu combustibili capitaliști. Dacă, înainte vreme, mașina socialistă mergea cît de cît, acum ea nu mai merge deloc. Scăderea catastrofală a producției (și a productivității) în URSS, ca și la noi, este o dovadă. Inutil a da vina pe tranziție. Tranziția în sine nu explică nimic. Totul este cum a fost abordată trecerea de la un sistem la altul. Faptul că trecerea generează unele epifenomene comune în toate țările induce grav în eroare: dacă, de pildă, Polonia cunoaște o inflație galopantă, sau dacă în Cehoslovacia s-au ascuțit conflictele inter-etnice, aceasta nu înseamnă că ne putem liniști cu ideea că e fatal să fie așa ori de cite ori se schimbă sistemul economic și social, fără să observăm cauzele diferite ale acestor fenomene similare. Inflația poate apărea atît prin liberalizare a prețurilor, fără o reformă profundă a sistemului financiar, cît și ca efect al unei astfel de reforme. Totul este să nu se dea vina pe tranziție, acolo unde este de vină o reformă incompletă și incorectă. Nu tranziția pur și simplu e răspunzătoare de dificultățile economico-sociale, ci neefectuarea reformei

face să pară tranziția dificil-tuoasă. Dacă nu dorim să fim confrunțați cu situații dramatice ca aceea recentă din URSS, trebuie să primim mai curajos însăși problema transformării sistemului. Aici nu mai încap sentimentalismul față de o doctrină falimentară economic și criminală social. Dl. Iliescu declara de curînd într-un interviu din *Tinerama* că modul de viață comunist s-a dovedit inuman. De acord cu d-sa. Dar d-sa mai spunea că, în secolul trecut, cînd ideea marxistă a luat naștere, ea a apărut ca o aspirație spre mai bine, spre corectarea defectelor capitalismului. Această părere nu i-o mai împărtășesc. Comunismul a putut fi o utopie, dar a fost una negativă: el n-a urmărit să îmbunătățească, în fapt, capitalismul, ci să se servească de unele din caracteristicile lui spre a-l dezvolta într-o direcție nefastă. Comunismul este un capitalism malignizat. Și așa a fost din primul moment. A crede astăzi că o societate democratică se poate construi prin corectarea celei comuniste reprezintă o iluzie la fel de mare. Tumoră trebuie extirpată și încă nu e sigur că organismul va supraviețui. Dar numai o terapie de șoc mai poate oferi anumite speranțe. Aceasta e, probabil, adevărata, marea problemă cu care se confruntă în prezent statele foste comuniste, URSS, România, dacă și cum vor izbîti să se vindecă după o atît de oribilă boală. Nicicum de a o trata cu menajamente. Operația e absolut necesară. Și chiar și după operație, boala poate reîzbucni în orice clipă. Altă soluție decît operația radicală nu există. Speranța noastră este foarte fragilă. Dar este ireponsabil și imoral să fie mărit riscul prăbușirii acestei speranțe printr-o greșită apreciere a bolii și a naturii ei. Dacă Moscova nu mai crede în perestroika, ar fi normal să nu mai creadă nici reformatorii de la București.

N. M.

NE SCRIU CITITORII...

PRECIZARE. De la distinsa publicație *România literară* — printre ai cărei colaboratori am onoarea să mă număr — pagina „Revista revistelor” îmi trezește interesul pentru revista *Totuși iubirea* unde (în numărul 33) Andrei A. Păunescu continuă serialul său de dezvoltări: *Liderul nostru comunist Marian Munteanu*. În preajma evenimentelor din decembrie 1989, autorul află despre însărcinările date unor studenți: de a se infiltra printre manifestanți, în cazul în care în Capitală ar fi izbucnit un miting, și de a reține figurile turbulente. Cine i-a dezvoltat lui (!!) asemenea secrete? Tudor Lavric?! N-am de spus decît că n-am discutat cu A.P. asemenea lucruri la ultima noastră întîlnire dinaintea evenimentelor cunoscute (într-adevăr, pe 19 decembrie), pentru simplul motiv că nu știam nimic despre hotărîrile luate „în spatele ușilor închise”. Sper că în revista care-mi oferă dreptul la replică explicațiile („să ni se spună clar ce conducere a dat ordinul cu pricina”) îi sînt cerute tot redactorului-șef de la *Totuși iubirea*. Folosindu-se astfel de numele meu, fără doar și poate că nu așteaptă nici un răspuns. Cine citește *Totuși iubirea*? La *Cronicarul României literare*, așa-i că nu te-ai gîndit?

TUDOR LAVRIC

Constanța, 9.08.1991

Domnule Redactor-șef,

SCRISOAREA de față nu este expresia dreptului la replică, ci doar la apărarea unui sentiment.

Mulți ani de zile, în calitate de cadru didactic mi-am hrănit speranțele cu lucrul de lumină pe care-l mai găseam în *Luceafărul*, *Vatra*, *Tribuna*, *România literară*, *Convorbiri literare*, *Tomis*, *Ramuri*, *Manuscriptum* și încă alte cîteva publicații.

Cum se spune la mine la țară, „Jug-meam” lecturarea lor. Puține fiind, îmi planificam lecturile astfel încît să am ce citi toată săptămîna.

În acest context, am apreciat revista dv. și acum, după mulți ani, multumesc redacției de atunci pentru puțina bucurie pe care mi-a oferit-o.

Chiar dacă-n ultimul timp, revista își impune un profil cu o orientare politică ușor vizibilă, pentru mine, revista rămîne ce-a fost, iar eu rămîn ce-am fost.

Tocmai de aceea, am simțit dureros nota dv. dintr-un număr mai vechi — nu mă obosesc să-l caut — am simțit-o ca un act de trădare.

Cu o răutate pe care nu l-o cunoșteam revistei, aceasta azvîrle pe ultima pagină, mi se pare, o injură grosolană la adresa puținei mele științe în istorie. Preluînd sarcastic, o informare din nu știu ce fișucică, afirmă despre mine că sînt un analafabet primejdios. Că într-un discurs pe care l-am ținut în Senat așa fi afirmat că la 1876 (?) Ion C. Brătianu ar fi trădat interesele României.

Mi-ar fi ușor să demolez afirmația dv. ca fiind o insultă. Mă multumesc a vă trimite doar stenograma respectivei cuvîntări, în ideea că e mai grăitoare decît orice.

Domnule Redactor-șef, am afirmat la început că această scrisoare nu e neapărat un drept la replică, dar nu mi-ar părea rău dacă v-ați lăpăda de minciună, luînd o atitudine oarecare.

Conf. univ. dr. **G.H. DUMITRAȘCU**
Senator F.S.N. de Constanța

Nota red.: N-am primit stenograma promisă. Cînd o vom citi, vă vom acorda reparația solicitată, dacă va fi cazul.

Frăție cu sinistrații moral?

NU MAI ESTE un secret pentru nimeni că poezii și deputații Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Leonida Lari, alături de mulți alți intelectuali basarabeni, au redat Moldovei demnitatea pe care o merita, așa cum, la noi, protestul unor Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Andrei Pleșu și alții au făcut mai puțin rușinoasă (deși mai tragică) mușenia noastră din vremurile „de aur”. Dar, după evenimentele din dec. '89, liderii basarabeni nu s-au „înfrățit” cu dizidenții de dincoace de Prut ci, spre stupoarea și mîhnirea multora dintre noi, cu Eugen Barbu și comp. Fapt care a stîrnit în presa de aici serioase ecouri, din care nu au lipsit reproșurile neacoperite. Ecurile au ajuns pînă la domnul Grigore Vieru și Nicolae Dabija, care s-au apărut afirmînd, cu o abstragere de factură estetică pură pe care nu o aplică în toată cazurile, că nu au găsit nimic compromițător în opera lui E. Barbu, persistînd în convingeri.

Nu vreau să reiau ipotezele pe care le-am propus într-un alt articol referitor la presupusele cauze ale incredibilei frății: încerc numai să le sugerez acestor atît de dragi inimii mele patrioți basarabeni că încheind acest pact au ignorat cel puțin patru lucruri:

— Opera de „demolatori” stalinisti ai valorilor românești pe care E. Barbu și comp. o fac de ani buni în reviste ca *Săptămîna* și *România Mare*. În aceste publicații, înfricosătoare prin primitivismul și violențele verbale afișate, au fost și sînt puși la zid toți marii scriitori contemporani: în *Săptămîna* în perioada ceaușistă, cînd dreptul la replică era proscris, în *România Mare*, acum, cînd replica, posibilă, rămîne fără ecou, justiția și puterea arătîndu-se surde și oarbe din motive pînă la un punct lesne de înțeles. Andrei Pleșu, Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Nicolae Manolescu, Gabriel Liiceanu, Al. Paleologu, Octavian Paler, George Grigurcu, Gabriela Adameșteanu, Mihai Ursachi, Gabriel Dimisianu, Alex. Ștefănescu, sau, Dan Petrescu, Radu G. Teșos, I. Buduca, I. B. Lefter, Elena Ștefci, dar și Monica Lovinescu, Paul Goma, Virgil Ierunca, Mircea Iorgulescu, și lista ar putea continua, au fost jigniți și acuzați de cele mai cumplite fapte, acuzații inspirate din dosarele unor negre

vremi: ale terorii: hoție, vinzare de neam, spionaj, deviații sexuale, trafic, legionarism etc. etc. În sfîrșit, concluzia acestor autoinstituții arhangheli ai dreptății populare este că toți intelectualii români sînt niște trădători care trebuie să plătească pentru faptele lor, lucru care se va și întimpla dacă partidul România Mare va ajunge la putere!

Poate că revista *Săptămîna*, stimați intelectuali, Grigore Vieru și Nicolae Dabija, nu a avut cum ajunge la dv., atunci cînd probabil și zborul păsărilor peste Prut era cenzurat; dar *România Mare*, al cărei director este dl. Barbu, ajunge. Chiar dacă nu o citiți, aceasta nu vă scutește de responsabilitate; trist și incredibil, dar dacă v-ați înfrățit cu E. Barbu, înseamnă că sînteți de acord cu acuzația că Pleșu e un hoț, N. Manolescu un fiu de legionar, Ana Blandiana o căzătură etc. sau că intelectualii români sînt niște trădători care trebuie alungați din țară sau, cine știe, chiar lichidați!

— Al doilea lucru pe care l-ați ignorat este și mai neplăcut. Înținzînd mina dv., cinstiți acestor sinistrați moral, ce-i de aici (mulți) care vîd, pe bună dreptate, în domniile voastre o garanție a moralității și patriotismului, cred că și ei sînt cinstiți și patrioți adevărați. Faptul se reflectă poate și în tirajul aproape de masă al gazetei *România Mare*. Să vă reamintesc totuși că ecourile internaționale ale campaniilor ei antisemite și împotriva intelectualilor ne costă deja enorm? Sau v-ați gîndit ce s-ar întimpla dacă acești oameni setoși de sînge ar ajunge la putere?

— Al treilea lucru vădit pe care îl treceți cu vederea este că E. Barbu și tovarășii lui (exponențial, C. V. Tudor) au avut și au acces la dosarele securității. Amintesc doar cazul Caraion. Credeți că oricine are acces la aceste dosare?

— În fine, ignorați faptul că scriitorii cu care v-ați înfrățit apăra cu îndrjire Ardealul românesc, în timp ce rămîn atît de discreți față de soarta Moldovei sovietice. Nu e trist și aberant că dv., care ați fost și sînteți, sau doamne ferește!, puteți fi încă victime ale K.G.B.-ului întru apărarea Basarabiei, le întindeți mina tocmai celor cărora le pasă prea puțin de ea?

MARIANA CODRUT

Cartea poemelor pierdute

■ URMA SĂ FIE, după toate semnele, o carte a aducerilor aminte. Dacă Ion Caraion ar fi avut răgazul ori tăria s-o ducă până la capăt, paginile rămase, puține, schițează un fel de prolog, sugerează intenția scormonirii spre adâncimi greu sondabile. Deocamdată, circumscrisă perimeterului copilăriei, evocarea beneficiază de oarecare aură mirifică. Prezența a ceea ce, ocrotitoare, a mamei, contururile unor împrejurări trăite cîndva sub semnul candorii infantile au un relief blind, nostalgic, accentuat de alunecări în vis, ca într-un tărîm al tuturor promisiunilor. „L'eregrinări onirice” zice poetul, sedus de caracterul lor compensator, dar perfect conștient, în același timp, de inevitabilitatea confruntărilor radicale cu povara întrebărilor ridicale de existență. Transpare din fiecare rînd nevoia lămuririi lăuntrice, de pătrundere dincolo de iluzia existenței, de aflare a matricei proprii pentru a-și înțelege, astfel, cit de cit, destinul, deloc cald, deloc îndurător, în ce-l privește. Interogația supremă reflectă chiar situația dramatică din momentul cînd încredința hirtiei teribilul zbucium concentrat în noțiunea exilului. A fost ultima amărăciune adunată în paharul nestîrșitelor chinuri hărăzite lui Ion Caraion. Cu s-o suportare, a trebuit să mărturisească. Abia desfrînat, a dat la iveală pamfletul document Insectele tovarășului Hitler (1982). Era o descărcare dictată de urgența momentului, o demonstrație în plus de opoziție neînfrîcată față de ravagiile totalitarismului din țară. După cum n-a tolerat retragerea la adăpostul tăcerii lașe, s-a refuzat, cu orice preț, instrăinării. De aici, probabil, impulsul de a concepe Cartea poemelor pierdute, reînnoirea drumului parcurs. Împlinise, tocmai 60 de ani și, la Lausanne unde-și găsisse refugiul, s-a pus la cale un frumos volum omagial, ornate de prestigioase semnături, de la André Breton și la Roberto Sanesi și de la Michel Butor la Jean Rousselot. Sărbătoritul i se publicau versuri traduse de confrăți elvețieni, francezi, germani, spanioli iar, în engleză, fragmentul introductiv din proiectele amintiri. Același segment avea să fie inclus, în versiunea originală, în nr. 1 din revista „Agora” (1987), cînd devenise de-acum postum. În anul precedent, la 21 iulie, răpus de suferințele contractate în mulții ani petrecuți în închisorile comuniste, Ion Caraion închidea ochii, fiind înmormîntat în vecinătatea lacului Lemán. La ieșirea din Lausanne, către Dornoy, autobuzul oprește în dreptul cimitirului Bois de vaux, mai mult un imens parc, cu alei printre copaci plăturoși, cu peluze în trepte. Pe una dintre terasele din apropierea șoselei își are locul resinicei odihne dragul nostru prieten. Un chiparos crește la capul său, în loc de orice alt monument. Se va îndalța drept spre cer, cum îi e specia, neîndoind de viitor, zvelt sub soare, ca un simbol al demnității neabătute, incoruptibile. Într-un vas de lut, crăpîe din neamul florilor de grădină, obișnuite în Rușavăț-ul natal. Poate că, dintre urmași, careva se va gândi să aducă acasă ramășițele pămîntului ale celui ce spiritual n-a încetat niciodată să-și pună speranțele în continuatori de egală verticalitate a spiritului. „Tu care vii cu platoșele sparte, fii văzută în crez și promovață, dar primenit în crez și promovață, tu crucea mea și urc-o mai departe”.

Geo Șerban

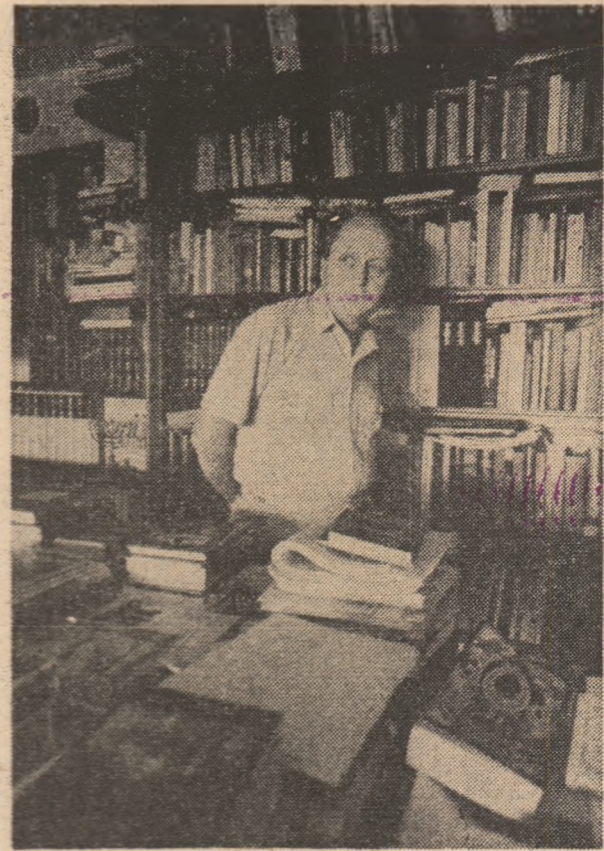
— CASA aceea unde-l, în care m-am născut eu? — Ce zici? M-a întrebat mama. Și s-a oprit (spălate) din spălat. Clăbucii i-acopereau palmele și brațele pînă aproape de coate. Erau și dispăreau. Mă oprim și eu din ștersul sticlei de lampă, căci pe mine mă veneau să le șterg, erau trei, sticlele de lampă, în fiecare dimineață, deoarece aveam totuși mina mică și-o scoteam vîci în bulbucătura sticlei ca o pară și ca un m. Aplecată asupra covatei, vedeam sinii mamei. El era la fel, parcă, uneori, cu sticlele acelea de lampă luminate. Fuseseră altfel? Ii înnoirase timpul? Erau întrebări ale mele. N-am vorbit cu ea și n-am descuțit-o. Cum aș fi îndrăznit? Inșă așa mi se părea. Ceea ce întrebam acum nu era totuși ceva de ascuns. Mă preocupă și vream să știu. Căci pe atunci visam uneori, cu anii visul — același mereu și mereu — a devenit frumoz, des, visam o casă cu ferestrele îmbrobionate de la iedera și larg deschise, în proxima apropiere a unei linii ferate, un fel de casă a șefului de gară, desi nu fusesem niciodată încă pînă la gară, eram încă mic. Cum... ce aveam?! nici patru ani, gară (vorbesc de ea din vis) în fața căreia se oprea către prinzul mic un trenuleț cu călătorii guralivi, colorați și veseli, jucării, bulciuri, zmeie și mingii ori alte lucruri pe care doar în belele peregînării onirice le vedeam, realitatea pînă atunci nu mi le arătase niciodată. Imi veneau în apropierea degetelor mîinii, iar cînd trenul pleca nu cădeau, toate drăciile acelea frumoase. În loc să cadă, continuau imponderabile — să plutească — să se îndepărteze, nestocîndu-se străvezii cu florile de dincolo de linia ferată. Și cu mătasea porumburilor care mereu se încrepă, spulberată, către riu. Un riu cu care eram prieten. Cu care vorbeam. Rîul de la citeva sute de metri departe. O apă limpede în marea parte a anului. Inșă apă de incrunțată, bolovănoasă, bolborositoare, lăbărindu-se pămîntie ori de cite ori ploua sus la munte. O nesăbuiința lui, atunci, rîul semăna cu focul și se propaga nemăsurat, iuțeli bineînțelese la îndemina stîhior, dezrădăcinînd copaci, urînd stînci, cotețe și colibe, unspordînd grăbit către șesuri, către mare, vite ucise, libare de păsări, poduri, sălbăteciuni, sălbăteciuni vii, neori și chiar copii. Copii surprinși de viitură. Inșă copii morți. Nu se putea sta de vorbă cu rîul, în asemenea împrejurări. Cine să judece? El nu mai era el. Devenea o nec. Uria asurzitor și nochiuzit. Făcea spume ca eplăpticii. Se răstrea la toți și la toate ca bețivii. Nu-l mai beam.

— Da, asta am spus, i-am repetat-o mamei: că unde-l cealaltă casă, unde m-am născut eu întii. Eu cci de adevăratulea cu adevărat. După o străfulgerătură, și altele nu i-au fost vorbele, a spus: — Li fi chiznovat, mamă, sau capiu. Ce-ți veni? Tu aici (iar privirile ei parcă nu mai erau ale ei) te-ai izvodit și aici trăiești, asta este! — Asta era sau nu era, am văzut-o că se uită la mine nu știu cum și că-mi măsoară ființa, nimicura mea de ietate, inșă cum avea să mi-o scoată din cap? Realitatea din mine era mai puternică. A, că visam? Dar cum aș fi putut visa ceva care nu fusese ori să-mi inchipui așa de la mine? Nu există inchipuire, adică puțință a omului să plăznuie cu mîntea ceea ce nu este, ceea ce n-a fost, ceea ce făcuseră numai de el. Omul nu face decît să-și aducă aminte. E singura sa caznă.

... A GENȚI, emisarii, scafandri abili fură, ca dintr-o fîntînă fără fund, și aduc la suprafața secretelor, iluminării, pete, bănuieți, fisuri, presimțiri, semne, ogînzii, în ține depozitate obsesive din vieți și vieți ce-or fi fost cîine știu cînd, cîine știu cum, și care trimit negeteroase pînă la noi — o toată de amforă, suspine din turn, o buză de potir, stadij ale peșterii, pergamente care tac și tăcînd vorbesc, pietre slefuite, rănite, roase de bătrîncele popinuri cu caligrafii evasi-indescifrabile, restul unui inel, o vîntătoare preistorică, un coif lepruș, o tpsie pe care s-a servit viclenie, miere și venin, opaițul unui sclav sri al unui rege, verigi de coliere ciudate sau de lanțuri de cetate, întoarceri de pe fluvii, mări, oceane, linia cunoscută — parcă a unui portret necunoscut încă, arborele din care ies călăreți inarmați, culoarul fantomelor, lada cu șerpi, roate, ace, un pieptene, rigoarea unui illogism formulat în vreme de vreme, de fiecare dată (mai sigur?) într-un cîntun uitat... Așa că de aceea, ca să nu mă răpească în incumetarea căscăund și nepriceperile de care mi-era plină puținătatea mea de țandără de om, oricum firește ca spre a mă ocroti, spre a-mi feri gîndul de frămîntări care nu împacă pe nimeni cu nimic, în schimb îi ceartă pe toți cu toți și pe fiecare cu sineși, hotărise la ea în melancolii, la ea în melodii să spună modest „cîntec de țară”. Adică, de... mai cum se-nîmplă, fără cîine știu ce pretenții din partea cuiva de la un tînc bucurii și el că se ingina cu tremurul apei, stelei și vîntului ori că mîntea îl îndepărtează barem pe la sfîrșitul zilei de ce tot vede și aude în jur din zori pînă-n seară.

Fără tranziție, dar cu aceleași priviri ce nu i le mai întîmîsem, pentru întia oară de cînd o cunoșteam, agățîndu-și silabele vocale sau pe cele închise pe diferite raturii într-o etajeră imaginară, mama a început a zice un cîntec despre soare. Cum că prin lumina soarelui, către seară, / sîntînd într-o foaie, / a trecut moicem un cîntec de țară, / e-un copil după el și cu-o oare. Copiul cu picina eram eu. Și noi eram în tot satul cei care n-aveam decît o oare pe care o legam, săraca, deși era voinică, ziua în zăvoi, de un țărîș. Spre scăpătat, ai mei mă trimiteau, dacă n-o mîncasem lupii, s-o aduc să doarmă acasă, după muis, ca-i taaseram mieul, prapionită de un mar în grădina. Pînă s-o dezleg și să urc priporul cu funia și cu oala, izbindu-mă (că umolam descult) în pietrele de pe drum, se cam insera. Și — ori de frică ori că zbura peste locuri n-am înțeles ce flor, știu și eu ce se petrecea acolo în inimă la mine — mă apucam să lălăi pe drum. De-acolo, din zăvoi, prin botovani, tipălipa, singerînd-șchiopătînd, pînă la poartă. La poartă, se curma divertismentul. Bineînțelese, nu știam cînta neam. Încercări. Mama își dăse în felul ei seama, dar nu mi-o lua în nume de rău. Lumea la sat are alte indelecticiri, decît să observe cum behăie un copil. Acolo merge și fără ureche muzicală, dacă-ți este a viersui. Mai ales (parcă poți ghici cit e fiecare de singur?) într-un cîntun uitat... Așa că de aceea, ca să nu mă răpească în incumetarea căscăund și nepriceperile de care mi-era plină puținătatea mea de țandără de om, oricum firește ca spre a mă ocroti, spre a-mi feri gîndul de frămîntări care dacă nu împacă pe nimeni cu nimic, în schimb îl ceartă pe toți cu toți și pe fiecare cu sineși, hotărise la ea în melancolii, la ea în melodii să spună modest „cîntec de țară”. Adică, de... mai cum se-nîmplă, fără cîine știu ce pretenții din partea cuiva de la un tînc bucurii și el că se ingina cu tremurul apei, stelei și vîntului ori că mîntea îl îndepărtează barem pe la sfîrșitul zilei de ce tot vede și aude în jur din zori pînă-n seară.

Dar nu era doar asta. Intuiția ei de țărancă neînstrăinată de natură îi șoptise că obsesiei mele magice tot magia i-ar cam afla leac, dacă i-l află. Și ca să mă tîmăduie, a recurs la cîntec. Dacă uneori cîntecul oprește și pornirile fiarelor, apoi asupra unui copil poate că nu se întîmplă să nu aibă nimic de spus. Și nu s-a înșelat. Măcar pentru o clipă, nu se înșelase. Într-adevăr, casa primordială și obsesivă s-a aburit, a fost retrasă prim-planului conștiinței și m-am luat, fără să simt cum, după fantoma cîntecului. Odată cu auzirea lui, l-am și învățat, iar pînă s-a așternut noaptea nu mi-a mai trebuit altceva. Il rosteam, îl murmuram conștient, ceva seducător, elastic, o amețală, o imbiere, un șiretlic, semăna cu jucăriile, dar nu numai. Spre deosebire de jucăriile întinse în vis, pe fereastra unui tren, de călătorii colorați; de jucăriile la care nu ajungeam niciodată, cuvintele cîntecului mi-apărțineau, intraseră ca într-un aluat în adîncul meu, erau ca și ale mele sau chiar ale mele. Cu cit le repetam, cu atît mai acerb mi se părea că li-s de todeauna stăpin. Am adormit cu ele pe buze. Și pe deasupra, eram atît de fericit — o auzisem pe mama cîntînd, ea care numai ofta, blestemîndu-se ori blestemînd păsări, lucruri, oameni, întîmplări neîntîmplabile sau întîmplabile pe dos. Niciodată nu cîntase pînă atunci și niciodată n-a mai cîntat pe urmă. Iar vorbele melodicele acelea le născocise ea de la ea, spontan, pentru mine, să-mi abată năluca de care o întrebam: că unde-l casa cealaltă? Poate că în viața ei mută, pe care n-a împărtășit-o cu nimeni, se petreceau năzbitii asemănătoare, aveau loc vizite și vizuiri la fel de simbolice, grele de mister și de tot ce tulbură fără să explice. În orice caz a înțeles și a înțeles la repozală, de parcă de fapt s-ar fi și așteptat să vină ziua în care s-o întreb anume ce o întrebam și anume în limbajul acela nou și concomitent vechi, foarte vechi. Poate că în același timp confidențial. Spun confidențial și spun totuși poate, de vreme ce nu i-au trebuit multe clipe nu numai ca să intre în sămînța aiurărilor mele, dar să-i și afle pe loc replica. Oare cu ce efort? Sau cu care din intuițiile, din darurile zăcașe ale făpturii sale zi de zi mai necunos-

În 1983 (fotografie: Erling Mandelmann)

— Adevarul e că n-am cunoscut-o, nici tata, nici noi — copiii. — Peste coroanele pomilor săraci în fructe inșă nu și în frunze, peste spumele albe ce se infioiau în albia de rufe, peste capetele orăntăniilor mirate și ale bălărilor pâlite, cîntecul ei suna frumos ca virginitatea muzicală a primelor ninsori. Mi-am dat seama, auzînd-o, că mă înțîlnesc pe neașteptate cu soarele prin care — la căderea amurgului — mă întorceam cu oala acasă, bombănd la pietre și lălăind cărărilor către care ducea seara. E o cîntă lămuritoare a faptului că am și învățat cuvintele acelea, de parcă le știusem dinainte și acum doar abănteam pulberea de pe ele, să le arăt lumina și, strălucitoare, să le arăt lumini.

TOTUȘI, insistent, noaptea următoare, casa cu iedera la geam, cu geamurile deschise către linia ferată, și trenulețul policom, și călătorii cu darurile lor seducătoare, gata-gata de virful degetelor mele, gata-gata să le ajung, mi-a reapărut în vis așa cum o cunoșteam, a visat prin singele eternității mele, pe scurt: m-am întors din nou acolo, ca tras de un resort, ca într-un foarte apărut refugiul, ca într-o altă mamă care le cuprindea pe toate femeile din foarte numerosul nostru neam.

Dimineața, trezînd odată cu toți, am încercat să-mi repet înșă cuvintele cîntecului de cu o zi înainte, al mamei. N-a mai fost posibil. Mă parăsiseră. La culcare erau ale mele. Stăpîneau peste farmecele lor, mi-apărținuseră. Acum, pasari migratoare, aparțineau uitării. M-am caznit să le reconștîm din elementele lor, nu se refereau doar la un prea bogat inventar. Degeaba. Orice efort se frîngea. A fost un eșec. În loc de ceea ce însemnaseră, și însemnaseră absolutul, ieșea un fel de pumn de hîrburi.

Ai mei plecaseră într-o fineață coșită, la întors finul. Ca să nu ne hărțuim, îl luaseră cu ei și pe cel mic. Am tras ușa, am închis poarta și-am pornit-o, prin ceair, către Poiana Roate. Așa se chema fineața. Cînd am trecut pe lingă știubeau, m-am întîlnit cu un șarpe, cit pe-aci să-l calc, pe care l-am omorît și l-am aninat unde-avea. Mărăciniș se pregătiseră a-i fi cuier. S-au speriat ai mei cînd m-au văzut, lac de apă, suînd prin hîgi și strigîndu-i. Crezînd că naiba știu ce s-o fi întîmplat, măică-mea a lăsat furca înfipă în polog și a alergat la mine, care nu încetam să chem. N-a prins ea bine a mă întreba ce se întîmplase, că am și vestit-o:

- Mamă, l-am pierdut!
- Ce ai pierdut?
- Cîntecul...
- Ce tot îndrugi? Care cîntec?
- Ala de ieri.
- Vrei să-mi spui și mie despre ce vorbești?
- Parcă tu nu știi... și l-am adus aminte.
- Într-adevăr uitase? Poate. Sau poate se ferea de tata, să nu știe ce se petrecuse. La el nu mergeau slăbiciunile dușoșiei muierestii.
- Ala de ieri, mamă. Am venit să mi-l mai cînti o dată.
- A început să ridă. Eu m-am învinețit la față. De cîntec îi ardea ei! M-am învinețit la față și mi s-au înmulțit picioarele. Iar peste alte citeva clipe mi-a țîșnit singele pe nas. Ea a rupt și mi-a dat o frunză moale, după ce a suflat în ea, după ce a șters-o calm de praf, s-o țin în dreptul nărilor, apoi s-a dus să ia ulciorul de apă ca să mă spele.
- Ce-i? am auzit glasul tatei.
- Nimic, s-a zgiriat — i-a răspuns mama.
- Mde, dacă nu se astîmpără... a răsunat mai groasă și mai tare vocea lui. Și sălînd o pală de fin, țîșt! țîșt! în două părți doi soldani, sărînd peste ăla mic, au luat-o la fugă pe sub iarba răsfățată deși la soare.
- Mama s-a întors cu o frunză mai mare, m-a șters, m-a spălat, singele se oprise, m-a mingîlat și s-a uitat mult așa la mine, drept în ochi, mușcîndu-și nu știu cum, singură, buzele, dar n-a mai cîntat. S-a întors la tata, la furcă și la ăla mic.
- Viața n-avea timp de Freud.
- Eu am strigat după ea:
- Mamă, dă-mi-l înapoi! Dă-mi cîntecul îndărăt!
- Ea și-a întors capul și m-a privit numai o dată. Inșă iar nu știu în ce fel și cu ce suris, că nici nu mi-am putut ține risul, apoi îndemîndu-mă să-mi iau tîlpășița de unde venisem, a încheiat-o ca pînă era ea și pentru gîndurile ei:
- Va să zică de-ăștia-mi ești!
- De care adică, n-am priceput. Ceea ce am priceput într-o măsură era doar că pierdusem cîntecul, primul meu cîntec pierdut și că nimeni nu mi-l va mai da înapoi.
- De unde să știm cum ne va fi viața ori cum o să-ți zică armăsarului prăsit dintr-un fost țîțar?
- Exil.
- Pentru ce vrem să trăim în exil?

Ce ar lipsi Europei

Alice Voinescu (10.11. 1885-4.VI.1931). Fotografie făcută la Paris, în iunie 1911

ANUL acesta, la 4 iunie, s-a împins treizeci de ani de când Alice Voinescu și-a dobândit libertatea deplină. Eu am preluat moștenirea lui spirit pe care mi-a încredințat-o „cu limbă de moarte”, ca să veghez la păstrarea ei pentru a putea fi dăruită omenilor, când se vor îsi timpuri prietnice.

Un loc important în această moștenire, prin întindere (1929-1961) și ca document, îl ocupă Jurnalul, început la sugestia lui Roger Martin du Gard, cu prilejul întâlnirilor estivale europene de la Pontigny, Franța. Așa demarează filmul interior, care pînă cu citeva zile înainte de a muri va înregistra fidel oscilațiile cele mai fine pe curba largă și bogată a unei existențe exemplare. Două sînt coordonatele majore pe care se construiesc viața Alicei Voinescu (ce care spune că „de tot ce îi se întîmplă ești responsabil”): iubirea de oameni și de adevăr. Ca să împacă acomodările inerente dictate de prima cu exigențele absolute ale celei de-a doua, întreaga ei viață a fost o perpetuă răfuială patetică cu sine însăși, angajată pe traiectoria unei măsuri ideale a umanului.

Corpusul de Scrisori către Fiul și Fiica mea”, născute în anii de cumpănă prigoană (1950-1957), cînd temerile vieții, de la elementara supra-viețuire biologică pînă la afirmarea firească a umanului, nu erau primejduite, mărturisesc adîncă ei îngrijorare față de o eventuală vătălire a tinerilor supuși și ei agresiunilor brutale și totodată perfide ale timpului.

Alice Voinescu a fost îndepărtată de la catedra de Estetică și Istorie a Teatrului de la Conservatorul din București în urma intervenției „temerare” (vezi și articolul semnat de C. Panaitescu, Flacăra din 1 februarie

1958. „Făcîndu-mi fabricanților de cabotaj” în momentul stăruirii regelui Mihai, cînd „îndrăznește” să-și avertizeze stăruirea că „para nu trebuie să-și renege trecutul”.

Dar nu era de ajuns! Cea care fusese pentru generații de tineri „un director de constanță”, „a fîntă lăcrăată numai din lăcră”, cea, omîntea Mircea Sepăruț: în o mare măsură dedicată ei la Muzeul Literaturii Române, în 1975, a fost „ridicată” în ajunul sf. Paști în 1951 și s-a întors acasă de-abia în ianuarie 1954, după un an și șapte luni de pușcărie și mai mult de un an de domiciliu forțat în satul Costești, lîncă Tîrgul-Frumos. A fost eliberată printr-un act de demnă solidaritate unce, în urma stăruințelor curajoase (mai jos publicate) ale unor dintre marii intelectuali ai timpului.

Crestină, nu numai prin botez, ci și prin toate acțiunile ei, Alice Voinescu nu doar a rezistat acestor condiții severe și degradante, la vîrsta ei (născută în 1875) și fiind o mare cartică, dar a mai găsit și puterea oarșă de a se adresa semenilor de totdeauna creștini, propunîndu-le o reexaminare profundă, lucidă, necrușătoare a conștiințelor adormite în confortul inerției sau amefite de răsturnările sabbatice ale istoriei.

Ea ne amintește că sîntem născuți pentru eternitate, că celor care „cred în Dumnezeu li s-a dat puterea să se facă fii ai Lui” (Ioan, I, 12). La acest efort de conștientizare și de acțiune intru spiritul ne îndeamnă Alice Voinescu, pentru a fi demni de imperianța noastră investire ca oameni întru Libertate.

Maria Ana Murnu

*) În curs de publicare la Editura „Dacia”, din Cluj.

NOI am păstrat neștirbit: simțămîntul față de om. Căci Omenia, suprema virtute pentru român, deși are în comun cu „Umanitatea”, „Menschlichkeit”, o nuanță de respect, îngăduință de simpatie pentru ființa omenescă, mai include o nuanță specifică pe care o trădează verbul: a omeni pe cineva. Umanitarul occidental se definește pe el prin înținuta lui, omenosul român la fel, dar prin faptul că-l „omeneste” pe vecin, pe străin, pe om în genere, faptul că a inventat un verb pentru această înținută înseamnă că actul său depășește sfera subiectului. Nu mai este vorba numai de a fi „humanitare”, „menschlich”, ci e vorba de a acționa ca atare. E o infimă nuanță, care mărturisește o mică dar specifică deosebire. Între omul umanitar și restul omenirii se ivește un interval din pricina Individualismului accentuat în Occident. Acest interval nu desparte propriu-zis — dar diferențiază pe oameni, ei se ating ideal peste spațiul vital al fiecăruia, pe cînd românul omenos care omeneste pe oricine, orice străin îi iese în cale, intervalul ce-l creează „Individualitatea” cu spațiul ei propriu-zis, este mai puțin ideal, cit mai ales vital — natural — egoist pur și simplu. Cînd omenia îi biruie, îl topește, cînd „celălalt” este omenit, legătura este nu numai de simpatie ideală ci de identificare. „Te pui în pielea lui” înseamnă te identifici cu el. E în raportul românului față de cel pe care-l omeneste o frăție, o căldură, o dragoste, care nu mai cunoaște diferența respectuoasă dintre om și om, ci îi contopește, îi identifică. Simțămînt crescut, într-o alcătuire patriarhală de tip familial — alcătuire pe care Apusul a depășit-o de mult în alcătuirea sa feudală în care legăturile erau întemeiate pe ierarhia născută din raportul dintre biruritori și biruiți.

Firește, pentru dezvoltarea Culturii europene omenia poate n-ar fi ajuns, fiind un simțămînt de grup primitiv, de grup în care fiecare îns cunoaște pe celălalt la față, grup patriarhal. Dar simțămîntul de simpatie și de respect față de om a devenit prea anemic, iar raporturile marilor comunități, prea „principale”. Dragostea de aproapele, creștină, nu mai este adevărată decît pentru micile grupuri familiale iar legătura cu vecinii, cu străinii s-a relaxat pînă la indiferență respectuoasă în cel mai bun caz. Ei bine omenia noastră caldă, vie, aproape organică, ce

izbește pe toți străinii atenți și îi încine la noi și îi face să se simtă bine, nu e un simțămînt crescut dintr-o educație morală, ci din una religioasă. Nu se întemeiază pe dreptul fiecărui om în fața legii ci pe frăție întru Dumnezeu. Iată de ce cu toate nedreptățile sociale, la noi întotdeauna bogat și sărac era o legătură mai umană decît în apus. Mila, caritatea, are la noi un gust de fraternitate, nu de dreptate.

Știu că nu se poate continua să se trăiască patriarhal — că trebuie schimbarea stilului de viață de vreme ce intrăm în raporturi cu lumea întreagă — de vreme ce trebuie să se formeze marea Pan-Europeană — ba chiar societatea națiunilor peste tot globul. Dar cu atît mai prețioasă este sămînța umanismului nostru încă atît de viu și de autentic creștin nealterat în marea masă a poporului românesc de idiosincrazii filozofic-morale abstracte. Într-o Europă nouă în care glasul românesc nu va avea doar al copilului slab protejat de cei mari și puternici, ci glasul unui popor care suportă să fie jertfit pentru binele altora și a rădat veacuri în șir și a salvat „menescul” din toate catastrofele — într-un parlament european în care omenia să mănască va avea și ea un vot, cred, sentințele vor fi date cu căldura vie ce o cuvine soartei omenestii — iar obiectivele între popoare, cîntărite nu după interese, nici chiar generale, ci după pînă terea reală a fiecăruia. Unde un glas devărat, autentic românesc va interveni mă prind că va fi împăciuitoare, jertfă inspirată mai mult de îngăduitoare dragoste, decît de intransigentă dreptate.

Ce ar lipsi Europei dacă n-ar mai fi Români? I-ar lipsi spiritul de îngăduință — relativitatea principiilor născocite de om. I-ar lipsi umorul blînd, care iubesc pe om cu toate păcatele lui și care se amăgește față de nici o născocire omenescă. E o măsură și a noastră să mănască — nu doar cea franceză — măsură care ne oprește de a ne pierde extaze și care ne menține pe nivelul lucid al „minunării”. Noi ne minunăm de toate dar nu ne lăsăm tîrîși în extaz față de nimic omenesc. Totul e prețuit dar nimic nu e adorat. Românul nu pierde măsura care desparte creatura de Creator — nici nu confundă cele două toare cu cele vecinice. Pentru aceste

Însemnări de

București, 12 iulie 1954
ERA în dimineața de 1 noiembrie cînd pe la ora șase dimineața coboram din tren la Tîrgul-Frumos în tovarășia a trei colegi, bătrîni și ei dar curajoși. Un milițian tînăr, înalt și politicos ne întovărășea. Haina lui de ploaie nouă, albastră ca marea sub cer senin, distona de hainele noastre uzate, ieșite, mizere. Pășea alături de noi tînerește, pe cînd noi urcam dealul cam obosiți și poate copleșiți de nouitatea aventurii ce ne aștepta. Burnița, Tîrgul-Frumos e cel mai urit din cîte mi-a fost dat să văd. La fiecare pas te întîmpină ruinele războiului și o sărăcie sordidă și tristă. Noroiul pe uliță, bălțile adînci în trotuarele desfundate, casele murdare de noroi pînă mai sus decît briul de la temelie și semnele unei vieți primitive, pe care nu le maschează nici stîlpii de electricitate, nici firmele magazinelor, nici cinema-ul. O tristețe adîncă se lăsa peste noi, cu picături ploii de toamnă, care mă udau cu niște lacrimi mari, pornite din inima Cosmosului. Din ce a urmat în ziua aceea îmi amintesc totul, dar nu amănuntele, ci atmosfera de indiferență a unora, de osilitate a celor mai mari, de curiozitate și milă a celor mai mici. Așteptarea pe o ladă în fața unui birou de „cancelarie” — controlul plin de ironie al bietului meu bagaj compus dintr-o mazăre de piele galbenă (cumpărată la Florența!) care nu se mărira cu gențuța străveche adusă odată la vorbitor de Maricica și mai puțin cu „boceaua” legată cu sfoară a celor 3 pîeduri elegante în sine. Nu uit ironia aspră a celui mai înalt dintre cei doi „torționari” cînd, obosită de atîtea șicane, scoțeam la iveală conținutul atît de mizer al „trusoului” meu de pușcăriaș de un an și jumătate! Nu pot uita cruzimea cu care cei doi oameni tineri, splendid echipați, subliniau mizeria miciei mele zestre! Și ochii lor verzi s-au oprit pe inelele care dau să alunecă din degetele mele slabe ca ale Morții. Îmi amintesc cum au subliniat că nu sint săracă și mai ales originea mea legîndu-se de bietul brieștel, care parcă strălucea mai obraznic, ca să mă apere. Pe urmă îmi amintesc că am fost într-un restaurant sordid unde am mîncat ouă răscoapte și o supă de apă și os. Dar fericirea de a fi, în fine, relativ stăpîni pe gesturile și acțiunile noastre, ne făcea să uităm situația destul de tristă și nesigură. Ploua. Era Duminecă. Am petrecut-o așezați pe niște saci

în cancelarie. Așteptam. Ce? Să ni se hotărască soarta, adică locul surghiunului. Zadarnic am pledat toți cerînd să lase în același loc — ca să ne pușă ajută reciproc. Ordinul sau capriciul D-ului Șef — pe cit de frumos pe cit de glacial — ne-a împărșiat a toți în patru sate diferite.

Nu uit nici ochii buni ai tînărului milițian care ne păzea și care, după a jucat o partidă de șah cu un camarad a stat de vorbă cu noi și cum nu putea cumpăra pine, ne-a adus o pâine a lui! Fusesse o pană la electricitate o lampă de gaz lumina tabloul de șah, și nostru, cu patru bătrîni oropși dar și chipul de țaran tînăr și ome care, cu ochi plecați, încerca să ne bîrbațeze. Îl revăd și-i zîmbesc acele ostiaș necunoscut și omenos.

Pe la 9 seara, pe o ploaie dezolantă a sosit iar Comandantul — de data asta mult mai blînd și sfătos. Am discutat el despre multe probleme sociale părea că nu mai sintem numere pentru el, ci oameni care trebuiesc luați, tot în seamă! Ne-a trimis să dormim în camera de mușafiri din dosul Miliției. Plecăm chiar aluneca cumpărit. Traversînd străzile întunecate în ploaie și întuneric, am încercat să m-am lungit, cit eram de lung în noroiul gras și copios. Am atînat cu mine pe Mitică Vlădescu, a cîmînă mă susținuse zadarnic. În camera miliției ne-am văzut în ce hal eram leșiți ca din un lac de nămol! Cei doi domni s-au culcat în cele trei paturi disponibile în camera oaspeților — mie mi s-a oferit patul unui milițian. Am dormit pe perna sub care se adăposteau efecte militare. Duhnea tovalul, dar pașă îmi da un fel de securitate. Milițianul care dormea în aceeași cameră și domolț glasurile și-am adormit. Dormit dusă pînă dimineața. Era sîmbătă și vîntul se războia cu norii. Am intrat în un croitor, alături, care ajutîndu-mă să ne curățăm nămolul care imbrăca hainele în căderea decuscară, ne pușă întrebări discrete, dar cu tîlc. Eu nu pîndeam pe față. Ochiul comizeratorului Evreului mi-au făcut bine. M-a înținat, mi-a spus că în Costești sintem niște de treabă — m-a sfătuit să treacă la preot. L-am ascultat și a fost bine.

Se apropia ceasul plecării — cele 30 de suferință comună — și de nădărnici comună — făuriseră o solidaritate între cei 3 colegi și mine. Ne părea că ne despărșim. Cu bani împrumutați de la Vîrzaru am dat o telegramă

Prin anii 1935

În 1935

Cu Maria Ana Musicescu și Maria Ana Murnu în mai 1944, la Măgurele

dacă n-am fi noi?

urmă el are evlavie, dar pentru tot ce este omenească are dragoste și îngăduință. Această îngăduință răsare nu din trufia vremii, simțămînt de superioritate, ci din smerenia omului față de Dumnezeu. Tot ce este omenească este imperfect, dar românul îl rabdă, îl îngăduie, îl explică — ba îl și iubește cu frăția omului conștient de propria sa slăbiciune — numai Dumnezeu este desăvîrșit. Psalmul cîntat la îngropare: „numai dreptatea Ta este dreptă în veac și cuvîntul Tău este adevărul” a plămădit conștiința românească de la începutul ei. Noi ne-am născut ca o colectivitate în jurul legii creștine. Ea a fost legea noastră primordială și a rămas cea esențială. Noi trebuie să fim judecați ca cetățeni creștini mai presus de toate. Celelalte orînduiri s-au suprapus peste cea primordială. Că am decăzut din conștiința noastră creștină, o știm. Dar știm, ca să zic așa, de rasă creștină și singele apă nu se face. Oricît de păcătoși, de lihele, de tilhari am fi, știm că rasa tilharului de pe cruce, care a crezut în minunea Mîntuirii! Pe noi nu ne-a strînat trufia Raționalismului occidental. Am știut să raționăm la timp și iar să credem tot timpul. De aici, desigur, minunea rezistenței noastre sub povara veacurilor tragice. Ce ar lipsi Europei dacă n-am fi noi? Grația unui suflet tînr care s-a păstrat tînr în restrînsurile de veacuri pentru că nu a avut vreme să se odihnească în creație de manifestări de cultură, ci a creat tot timpul credința în imposibil și a realizat imposibilul. Căci imposibilul e o născocire a Rațiunii scotitoare. — Iar Credința este o creație vie care nu cunoaște imposibilul. Neamul nostru a creat viața sufletească fără preget, de aceea a fost și prolific trupește, cu toate condițiile igienice dezastruoase. Un bătrîn de la Liga Națiunilor (i-am uitat numele, îl voi căuta în scrisorile de la Pontigny) mi-a spus Pontigny că viața neamului nostru este miracol istoric. Aceasta era o prețuire justă printre atîtea altele nedrepte.

Ce ar lipsi Europei dacă n-ar fi Români? I-ar lipsi nuanța vieții în orice manifestare morală — i-ar lipsi religiozitatea adîncă, imprimată în însuși gestul simplu de viață. Europa cugetă sau crede, noi credem cugetînd. E o sinteză în omul românesc pe care mulți nu o văd, dar toți o simt, de aceea le place să trăiască la noi.

Nu știm un popor moral — știm un popor credincios — de aici și atitudinea estetică ce se amestecă în toate manifestările noastre. Pentru noi un gest nu este

„bun sau rău”, ci este „frumos sau urît”, pentru că nu criteriul moral s-a elaborat la noi, ci criteriul nostru e credința în Dumnezeu. Perfecțiunea, deci frumusețea, este absolutul pe care se măsoară imperfecțiunea, dezechilibrul, carența omenească. Dar asupra acestui punct ne vom întreprinde altădată.

În rezumat: Europa are în noi o rezervă de echilibru sufleteș, care se menține nu prin principii morale, ci prin credința vie în Dumnezeu viu.

8 martie 1951

Dragii mei,

Constatam deosebirile umanismului românesc față de cel occidental și socotim că o inoculare a acestuia din urmă cu omenie românească l-ar înviora și l-ar reda sensul lui inițial.

Dar acum ne interesează cunoașterea noastră proprie pentru că să ne putem tălmăci de greșeli și slăbiciuni și pentru a putea să ne perfecționăm în propriul nostru sens, trebuie să cercetăm cu mare atenție și dezavantajele morale ce au decurs din înținuta noastră esențială. Căci, în adevăr, relativismul nostru moral e foarte primejdios. El ne poate duce la oportunism, la neglijența dezvăluită a vieții noastre launtrice ca și a comportării noastre sociale. Dacă nimic din cele lumesti nu e absolut valabil, atunci o dorință cu vîntul — te întorci după cum suflă. Lipsa noastră de seriozitate, imputată de apăs, își are aici obîrșia adîncă. Spuneam în altă scrisoare că numai o intensificare a răspunderii individuale poate corecta acest mare defect. Creșterea copilului de mic cu simțămîntul unei obligații față de anturaj. Dar ceea ce mi se pare foarte important este faptul că educația noastră, date fiind antecedentele, trebuie făcută mult mai individual ca la alții și lată de ce: arătăm în scrisoarea ultimă cum noi trăim raportul cu oamenii ca o legătură aproape vitală — nu ideală. Virtutele noastre sînt cele ale unui grup mic (face to face group). Raporturile ideale cu mulțimea necunoscută sînt o descoperire nouă pentru noi. „Socializarea” tinutei noastre s-a făcut în grupul patriarhal, de tip familial și creștin. Masa mare — e o abstracție pentru noi. „Moșia”, „Neamul” înlocuiesc abstracțiunile „țara”, „statul” cu concepte vii și trăite efectiv. Lărgirea simțămîntului social trebuie făcută pe aceeași linie. Dacă

se va proceda abstract — nu se va reforma nimic.

Dar mai e ceva delicat în creșterea românului, care nu e tip etic, ci religios și estetic. Tipul etic se supune Principiului — cel estetic doar Omului. Politica la noi nu a fost o politică de program, ci partidele se grupau mai ales în jurul unor oameni care garantau cele ce se aflau în programe. Nu programul îl interesa pe a-l egător, ci omul care trebuia să-l realizeze. (Omul sfîntește locul — zic eu M.M.). Toate simptomele sînt că atitudinea a rămas aceeași. Și invocarea lui Stalin la orice prilej e o metodă adaptată acestei psihologii. Românul nu se sacrifică pentru o cauză abstractă — dar moare generos pentru un om. Așa fiind lucrurile, creșterea noastră depinde mult mai mult de exemple decît de teorii și programe. Iar rezultatul va fi întotdeauna un echilibru instabil, ce trebuie la fiecare clipă refăcut. Românul e ca un dansator pe sîrmă: viața lui sufletească e un echilibru realizat clipă de clipă — una singură de neatenție și conștiința se prăvălește în abis. Nu știu acum să exprim ideea — pe care ieri o vedeam clară. Un occidental se cristalizează în jurul unui principiu imuabil, care îl conferă și lui o stabilitate. Românul se agată numai de credința lui Dumnezeu și de dragostea de om — amîndouă sentimente instabile, care trebuie ținute, fixate. — Azi sînt incapabil să scriu!

(Din Scrisori către Fiul și Fiica mea)

În Cismigiu, cu Lucia Demetrius (1931)

În anul 1931, cu una dintre elevele sale

Mărturie adunată de Mariana Dumitrescu pentru anularea hotărîrii prin care Aicei Voinescu i s-a fixat domiciliul forțat în comuna Costești lângă Tg. Frumos aproape de Iași (1952) după detenția de 17 luni în închisorile comuniste.

— TUDOR VIANU

Alice Voinescu este o cunoscută și prețuită scriitoare și conferențiară publică. Mulți ani de zile A. V. a fost profesora de istoria literaturii la Conservatorul de Artă Dramatică din București și în această calitate a contribuit la formarea celor mai mulți dintre actorii astăzi în activitate pe scenele noastre.

Am avut deseori ocazia să vorbesc cu foștii ei elevi, deveniți elemente merituose și reputeate ale mișcării noastre teatrale, și cu toții au fost de acord să recunoască temeinicia învățămîntului ei și buna ei influență asupra dezvoltării lor intelectuale și artistice.

Despre capacitatea profesorală a A. V. m-am putut convinge de altfel și prin constatări personale, ca unul care am asistat de mai multe ori la conferințele sale publice, rămîndu-mi totdeauna impresionat de înălțimea și originalitatea ideilor sale, ca și de marea fermec al expunerii sale.

Fiind coleg de specialitate cu A. V., sînt în măsură de a da referințe și asupra activității sale de scriitoare și cercetătoare A. V. a făcut lungi și temeinice studii de filozofie și literatură, pe care le-a încununat cu teza de doctorat asupra filozofului Hermann Cohen și a Școlii din Marburg, care a făcut autoritate în materie și pe care am găsit-o de mai multe ori citată în bibliografia problemei. Foarte cunoscute sînt de asemenea lucrările pe care le-a consacrat poetului antic Eschil, filozofului din timpul Renașterii, Montaigne, ca și culegerea de studii Aspecte din teatrul contemporan. Deși asupra acestor subiecte s-a scris destul de mult, lucrările A. V. reprezintă contribuții originale și ele au îmbogățit mult cunoștințele tineretului studios și ale publicului celui mai larg în materia literaturii universale. De unde, pînă la un moment dat, tinerii care studiau trebuiau să se adreseze unor lucrări străine atunci cînd urmăreau problemele atîtse mai tirzii de A. V., aceiași tineret a putut găsi în limba noastră maternă studii de înalt nivel, îndată ce lucrările amintite au apărut în limba română.

A. V. n-a făcut parte din vechile partide politice, deoarece s-a consacrat totdeauna studiilor sale și catedrei, dar a avut preocupări sociale și a manifestat uneori atitudini cetățenești deosebit de curajoase. Astfel, s-a comentat mult faptul că după asasinarea profesorului Iorga, A. V. a apărut la catedră și a vestejit cu energie acest act de terorism cerînd tineretului să se desolidarizeze de mișcarea huligană care-l corupea și-l împingea spre crimă. N-au fost atunci, în plină epocă legionară, mulți profesori care au arătat acest curaj. De altfel, după cum o dețin tot din mărturiile elevilor ei, A. V. intervenea adeseori de la catedră, combătînd curentele nesănătoase răspîndite pe atunci în tineret. Altădată, am fost eu însuși martorul unei scene caracteristice. Într-un tramvai din București, era prin 1940 sau 1941, mai mulți tineri legionari au început să insulte pe călătorii pe care îi credeau evrei. Toți călătorii erau terorizați, dar o

femeie modestă a luat atunci cuvîntul și a arătat tinerilor huligani urîrea faței lor. Publicul s-a solidarizat cu femeia care îndrăzni să vorbească și agresorii au descins la stația următoare. Mi-am spus atunci, din colțul meu, că această femeie-filozof își cinstește ideile.

Știu de asemenea că A. V. a luat parte la unele acțiuni de ridicare a condiției femeii. A fost într-o vreme profesora la Școala de Asistență Socială și, completînd activitatea ei la catedră cu munca pe teren, a întreprins anchete sociale, a combătut prostituția și a lucrat în sensul orientării profesionale a tinerelor fete.

În ultimii ani am văzut-o mai rar pe A. V., dar totalizînd informațiile și impresiile mele, culesc într-un rîstimp de cel puțin un sfert de veac pot declara în toată conștiința că mi-am format despre A. V. ideea că este o femeie foarte îndrăzănită, de mare capacitate profesională și un caracter înalt și curat, o personalitate de seamă în toate privințele.

(ss) Tudor Vianu, prof. universitar, 8 decembrie 1953

— CAMIL PETRESCU

Am cunoscut-o prea puțin pe profesora A. V., dar știu din marea răsune al activității ei că a fost o puternică personalitate culturală și ar fi păcat ca acum cînd a ajuns la vîrstă de 70 de ani, greu bolnavă, să nu i se înlesnească posibilitatea de a-și îngriji sănătatea în cercul familiei ei. Știu că s-a ținut pe cit se poate seama de greutatea legată de o vîrstă înaintată și cazul A. V. mi se pare unul din acelea care ar putea fi luat grabnic în considerație.

(ss) Camil Petrescu

— VICTOR EFTIMIU

A. V. a profesat decenii la catedra de istorie a literaturii dramatice, ridicînd nivelul intelectual al generațiilor de actori ce s-au perindat pe scenele noastre.

Toți elevii și elevele pe care le-a avut își aduc aminte cu o mare dragoste și recunoștință de sfaturile, îndrumările și învățămintele admirabilei profesoare, a cărei lipsă este adînc resimțită astăzi în învățămîntul artistic.

În afară de calitățile ei profesionale, A. V. era și este iubită pentru bunătatea ei, pentru frumusețea caracterului, pentru lipsa oricărui interes personal.

(ss) academician Victor Eftimiu

— FLORICA MUZICESCU

Personalitatea atît de cunoscută și prețuită a lui A. V. stă la loc de frunte între femeile care prin activitatea lor intelectuală, cîntesc țara noastră. În lunga ei carieră didactică la Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din București, A. V., prin înalta ei cultură și prin însușirile ei alese de om, și-a cîștigat cea mai înaltă prețuire atît în rîndurile studenților, cit și ale colegilor.

(ss) Florica Muzicescu, profesora la Conservatorul „Ciprian Porumbescu”, București, decembrie 1953

la Costești

cu Aurora. Era primul contact cu ai mei, după un an, dar nu știam dacă mesajul meu îi mai găsește la locul lor. Un sentiment curios de singurătate și totuși de intimitate, cu tot și toate, mă însoțea. Așa fi vrut să povestesc totul și să scriu de la C.E.C., unde mi-au luat 6,75 lei și care se uitau cu simpatie dar fără curajul de a o exprima altfel decît în tonul imblîzît al vocii și în priviri blănoase. Și domnișoara de la poșta m-a servit cu o vîdită sollicitudină. În fine, după îngurgitarea a două ouă răscoapte și a unui halcan de piine, în vreme ce, „restaurantul” voia de lipoveni și alții care beau stacanele cu vin nou, dis-de-dimineață.

După schimb de adrese, făgăduințe de scris, am fost prima imbarcată în căruța ce mă ducea la Costești.

Costești, 12 ianuarie 1953

A. Gide scrie: să nu scrii decît cînd simți că trebuie s-o faci — că nu poți trăi altfel. Și marel nostru gînditor, Eminescu, spune: e ușor să scrie, cînd nimic nu ai a spune.

Mă întreb ce mă împinge pe mine, în stare în care sînt, să scriu. Și cînd nu știu încă ce vreau să scriu? O carte despre Sophocle cum am comunicat această idee poate doar un pretext de a mă mărturisii pe mine. Ar fi mai interesant să scriu amintiri despre oamenii mari pe care i-am cunoscut — memorii — dar nu am Jurnalul meu pentru a controla date. O serie de amintiri din studenție? Multe ar fi de scris dar mă chinuiește gîndul că nu ar fi de folos nimănui. „Dichtung und Wahrheit” (Poésie și adevăr). E îngăduită unu Goethe, nu mie. Căci amintiri din copilărie și tinerete ar fi interesante dacă aș avea material viu contemporan — „jurnal” — iar nu alterate de perspectiva maturității. Incepusem o serie de „scrisori” acum doi ani. Cred că numai în dialog — chiar monologat — aș fi în stare azi să mai doapăn din mine firul cugetării. Să încerc dar să țin pe hîrtie rezultatul unei experiențe severe — nu descrierea, ci rodul ei. Mă palpez pe dinafară, pe dinăuntru. Da: sînt. Ce sînt? Cum sînt? De ce sînt? Întrebări pe care le trăiesc cum respir, adică organic. Am trecut prin măsuri tragice cînd întrebarea „a fi” era durere aproape fizică — cînd întrebările despre rostul vieții le trăiam cu desăvîrșire și simțeam că umblu pe marginele prăpăstie.

Scrisori către fiul și fiica mea (fragmente)

Paul DAIAN

Antonio de Nebrija

inchis cu voi in același salon,
sub tragică pază, legat uneori,
ne strecurăm sub piele
gindaci în halate albe
cutia cu cuvinte a spitalului, de
trei ori pe zi.
ay, lumea noastră, viitorul
nostru,
ay, chiar și în cel mai
indepartat
colț al Argentinei,
mușcătura de păianjen, dă boala
de porc.

Juan de la Cueva

pe vremea când tu erai mică
pisica spaniolă avea pete
pe pielea puțin creolă.
întimplări ale vieții, vei spune
dar semnele moarte anunțaseră
deja
prăbușirea în cifre a tînărului
călugăr.
ay, lumina, cu cită blindețe.
pune vâlul întunecării pe
tăcutele fiorduri ale
miinii.

Francisco Saches de las Brozas

astăzi voi număra podoabele
tale
și le voi atinge cum îmi ating
sora
astăzi voi asculta muzică
și te voi atinge cum ating
drogul
astăzi voi pronunța cuvîntul
acela
care este numai al tău,
cum pronunț cuvîntul acela
care este numai al meu.
ceva mă amenință.

Lupercio Leonardo de Argensola

pină tirziu, în noapte am
discutat
pe străzile orașului strimt.
orașul de munte al copilăriei.
ce ruptură dinspre miinile ude
„ușile și ferestrele sint
prelucrate
pentru a deveni casă; dar
folosul casei
stă în spațiile goale pe care
ea le cuprinde“
și totuși, instinctul își lasă
părul
prin venele cuvintelor mele.
orașul de munte al copilăriei.

Juan Luis Vives

povestea mea despre tine,
ar începe așa,
cînd tu, imbrăcată în verde,
îmi urmăreai pălăria neagră
prin mulțime mici animale,
animalele orașului
adulmecau urmele reci.
busuioc în vinul negru pe care
il beau dimineața,
iubita mea,
soarele de iarnă îmi taie sexul,
sora mea,
pavilionul în care tu vii la mine
este chiar centrul ființei
îți amintești pavilionul „păstorul
ființei“
ești viața verde
ce se desprinde
din poezia mea

Sebastian Fox Morcillo

lanțul bolnav de la ușa
osuarului este albastru
ca sexul tău.
tu dormi în singe
mie îmi curge mortarul
printre degetele neputincioase
ca niște cuvinte fragile.
îți spun atit,
dacă între mine și tine
stă șobolanca
aceea sint chiar eu.

Bernardino de Carvajal

cînd nu pot dormi, iubita mea,
respir prin tine ca un
degenerat
încă precaut
căldura și indiferența ta
mă distrug.
încă.

Juan de Valdés

dacă ar trebui să te distrug
cu miinile mele, în nămol
cu spatele la zid
cîntecul meu îndepărtat
oriental și medieval
în același timp.
dacă ar trebui să te distrug.

Bartolomé de Torres Naharro

dincolo de parc simfonia bolii
ha, ha, ha, abia ai plecat
de unde puteai ști că
nu m-am mișcat de pe bancă
Domnule șef, pendula
de deasupra telefonului
este neprietenosă
deși apa se păstrează
dincolo de parc, simfonia tăcerii.

Francisco de Lizardi

Peste Sierra
în lepra albastră a cerului
îți aud zgomotul ud
al pașilor.

plămîinii ecuatoriali
tuberculoza scrisului tău.

Diego de Sagredo

Iohann,
aș putea spune că le
disprețuiesc
dar eu le urăsc, mi-e silă de ele
vreau un abator în care să nu
găsești
o singură pată de singe
un abator eficient, plin de
gresie neagră.
vreau un abator condus de
mine, un abator personal.
gîndacul își simte moartea
apa cuvintelor tatălui meu
curge de sub haine.
casa plină de dantele
ca o schimbare de diagnostic,
amețitoare.
rătăcesc în creierul tău de fier
ca în propria-mi boală.
beau vin și vinul sint eu.

Don Juan Roca

văd cuvîntul care îți acoperă
spatele
spatele tău ca un zid de aer
eleganța de seară a saxofonului
muzica, Iohann; muzica, tirirea,
prin nămolul singelui tău.
vinovat, vinovat, vinovat,
pantofii cu steluță roșie
ies din pereții camerei tale
timplării acestui pat infrigurat
timplării piinii noastre.
„văd“ cu o intuiție patologică
sfîrșitul covorului argentinian.
olē.
încă o dată;
păr în olē. OLE.

KARL SCHMIDT-ROTTULFF : Adorator
(1917)

Alonso López Pinciano

es ist so.
scriu fără încetare
poem după poem,
soră după iubită.
viața picură din temple
mici cuțite orientale.
es ist so.

Lazarillo de Ciegos Caminantes

ce să-ți spun despre
labirintul șobolancei
din acești pereți care intră
în mare la sfîrșit de
septembrie?
o plăcere imensă ca părul în
piele
cu mîna ta jos, cu gura ta
plină de var lichid
creierul, între un val și altul
între cătea și șobolancă
lumina prăbușită flasc
hainele și cuțitul credincioase
ay, scrisul ca un creier
acoperit de un singe subțire
ay, acordeonul,
ay, ay.

Huarte de San Juan

anotimpul rece al desprinderii,
lumea întunecată și o lungă
noapte,
cu miinile în ritualul ucigașului
de cuvinte, în chiar creierul lui,
în chiar singele cu care își
desenează
pe pereți, depresia pielii.
un fel de Rorschach cu textul
la primul impact.
iubita mea (care nu există nici
măcar
în irealitatea unei singure celule
bolnave)
povestea aceasta scurtă și
mecanică
precum o închisoare itinerantă
este povestea paznicului de
templu,
care la fiecare crepuscul
il distrug pe Iohann numai cu
ochii.
ochii animalului din cușca
itinerantă
a fluviului galben.
sunete subțiri inundă imaginea
tîririi, a recelui anotimp și,
de ce nu,
a celor 600 u.i. de poet.

Cine este autorul „Măștilor lui Coșbuc”?

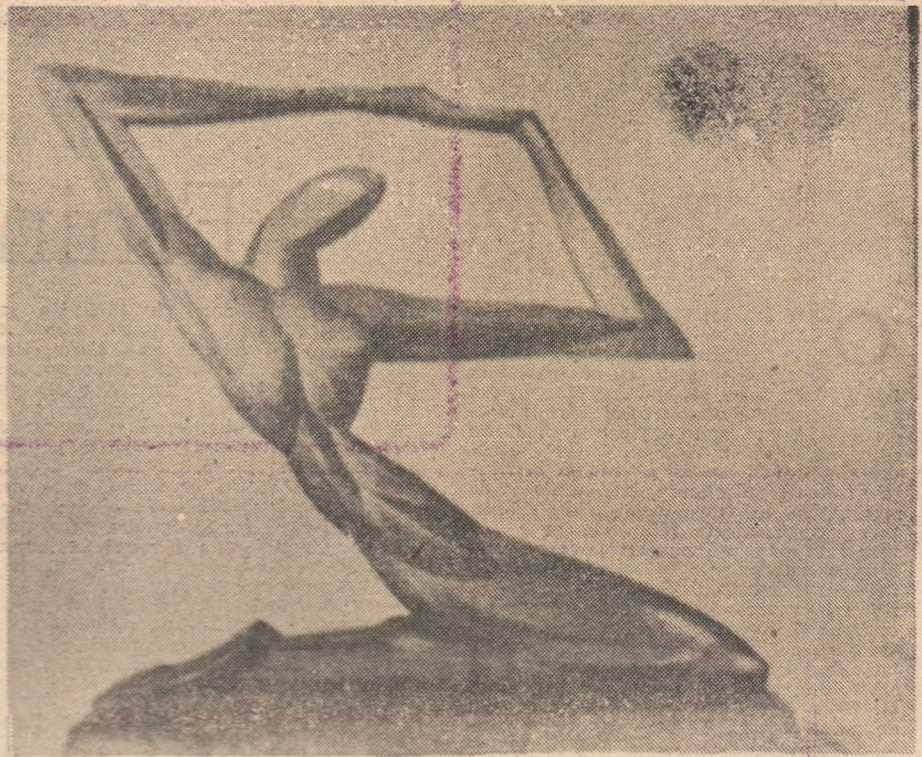
VA MULȚUMESC din inimă, stimate domnule Manolescu, pentru promptitudinea cu care v-ați lansat — cel dintii (ca întodeauna) — „pe ring”, luându-mi partea în cronica închinată reprimii în volum a disputei de acum două decenii și mai bine, dintre mine și Eugen Barbu. Luarea dv. de poziție nu îmi pare însă numai „du tac au tac”, ci și temerară. Deși nu cred că Barbu dispune astăzi de o armată de killeri, așa cum circula zvonul (lansat poate chiar de dumnealui) în străinătate și în ciuda „absolutei seninătăți” pe care sunt conștient că o veți păstra, chiar dacă antenumul va va „porcăci cum dorește”, cred că el are capacitatea de a deranja fie și numai prin cantitatea de scâră și îndărătnicia cu care el o revarsă din hirdale asupra oponentilor săi preferați. Dumneavoastră cunoașteți, mai bine decât oricine, acest „talent” al lui Barbu, unicul ce i-a rămas, dar tot atât de irezistibil ca izul vespasienei pe care, atunci când nu ești constrins să le vizitezi, preferi să le ocolești, ținându-te de nas; și totuși ai acceptat riscul de a fi din nou asediat de răbufnițele malodorante ale haznalei barbiene, între altele pentru că ai declarat atât de drastic în cronica închinată opusculului meu că „Toate inviniurile și insinuările, la adresa lui Popper... sînt falsuri sau minciuni. Absolut toate!”.

Accastă declarație mai implică însă și un alt risc: „Li dai un deget și el îți ia mina toată!”, parcă așa sună zicala? Numai că dumneavoastră nu mi-ați înțeles mie doar un deget ci o mină întreagă, caldă, bărbătească; iar eu nu am chiar atita tupeu încît să v-o cer și pe cealaltă: revendic numai îngăduința de a face uz de dreptul meu la replică — călcat în picioare în „era de aur” ale cărei relicte le combate necurmat „Alianța civică” și partidul omonim, în fruntea căruia am aflat cu bucurie că ați fost ales. Mai exact: vă rog să-mi acordați în **România literară** un locșor pentru a-mi formula punctul de vedere cu privire la articolul **Jocul măștilor**, apărut la rubrica **Istorie literară** sub semnătura dlui George Ioniță în nr. 26 din 27 iunie 1991: același număr în care a apărut și cronica dv. despre **Pe ring cu Eugen Barbu**. În acest articol se avansează unele teze care nu mă pot lăsa indiferent, întrucît am teme să cred că ele vizează o parte din activitatea mea și anume cea de istoriograf literar. Ele mă împiedică să rămân indiferent, tocmai pentru că în amintitul articol, deși după cum se va vedea îndată, inechivocabil vizat, nu sînt nicăieri numit! Curajul de a revendica acest drept la replică în coloanele **României literare**, mi l-ați stimulat chiar dv. atunci cînd ați respins ca „false și mincinoase”, printre altele „inviniuri și insinuări” ale lui Eugen Barbu la adresa mea și pe cea „a de care eu insumi luasem, precum urmează, poziție în **Pe ring**: „Ce mai vrei de la mine, domnule Eugen Barbu? Pînă unde să mai ajung cu autocritica? Și cită cenușă să-mi mai torn în cap pentru păcatele comise față de „poetul țărănimii” în monografia mea din 1951, pe care mi-am dat silința să le șterg prin cea din 1957? Dat fiind că amîndouă se află de aproape un deceniu la „secret”, dumneata poți afirma despre mine ca istoriograf al lui Coșbuc orice...”.
Cu intristare sînt nevoit să constat că, folosindu-se de spațiul ce l-a pus la dispoziție **România literară**, dl. George Ioniță se simte îndreptățit să afirme, cu și mai mare dezinvoltură decît E.B.,

„orice” cu privire la istoriograful literar J. Popper, tocmai pentru că crede că-si poate permite să se abțină de a-l numi pe nume. Sau poate că mă înșel? Poate că asemenea „bătrăciunilor” evocați de mine în cartușia de curînd apărută la București, mă umfu și eu ca un balon, acordînd o exagerată importanță proiecțiunilor mele coșbuciene, în realitate atât de neînsemnate, încît dlui Ioniță nici prin gînd nu i-a trecut și nici nu putea să-l treacă să le includă printre „cele câteva tentative făcute pentru a schimba imaginea poetului” și pe care, excepțînd „impecabila judecată critică maioreșciană” și „cel mai incitant comentariu al liricii coșbuciene”, efectuat de G. Călinescu în **Istoria literaturii române**, le respinge pe toate fără apel, întrucît nici una din ele „nu a parcurs niciodată pînă la capăt drumul spre intimitatea operei coșbuciene”. Desigur, nici unicitatea unei opere, nici dimensiunile ei, nu pot constitui circumstanțe atenuante, în cazul cînd ea e vădit mediocre: și totuși rămîne un fapt că despre George Coșbuc nu s-a scris în România decît o singură monografie: cea care însumează 367 pagini și e semnată de Jacob Popper. Ea a ieșit în 1957 de sub teșturile ESPLA, fiind retrasă cîteva luni mai tîrziu din librării și bibliotecii publice, din cauza unei grave alunecări în erezie a autorului ei. Cred totuși că ea nu trebuie ignorată cu desăvîrșire de coșbucologi: fie și numai unicitatea și proporțiile ei stau mărturie pentru strădania autorului! Dar nu cumva a fost aruncată această monografie într-o altă deșertăciune și bine ferocată oubliette încît după scurgerea timpului a mai bine de 18 luni de la prăbușirea „odiosului”, ea tot acolo zace, uitată de toți și confundată în bezna anonimului? Nu cumva dl. Ioniță, pe care-l bănuiesc mlădiță tînără, nici măcar n-a auzit de ea și de autorul ei, Jacob Popper?

Neputînd băga mina în foc ca așa stau lucrurile, îmi rămîne doar să semnalez cîteva, după mine, stranii coincidențe între interpretările dlui Ioniță, pe care el le declară cu desăvîrșire originale și cele ale subsemnatului, formulate în urmă cu 30 ani și de atunci — presupun — inormintate la „secret”: un secret atât de absolut încît nu poate fi cu totul ignorată ipoteza că pînă și un coșbucolog profesionist ca dl. Ioniță nu are la ele acces.

ASTFEL, domnia sa vrea să dea impresia că ia o poziție cu totul și cu totul inedită împotriva formulei „poetul țărănimii”, lansată de Gherea. Acesta ar fi plămuit „cu dezinvoltură” o formulă care, cu scurgerea timpului, s-a transformat pentru opera poetului într-un adevărat pat al lui Procust”. Iată însă că în monografia sa din 1957 J. Popper opina și el la p. 104 că formula „poetul țărănimii” „este eronată pentru că e consecința unui principiu estetic eronat — dar ea are la bază și o gândire politică greșită... iată cum aceleași idei narodniciste... l-au împins pe Gherea să transforme o formulă destul de sugestivă, dacă o considerăm dintr-un punct de vedere relativ, publicistic, într-un corset menit să înăbușe dezvoltarea... lui Coșbuc”. Nu vreau să susțin că un corset este unul și același lucru cu un pat al lui Procust și nici nu doresc să afirm aici ceea ce nu pot dovedi pe loc, în cîteva cuvinte. Nu-mi rămîne, așadar, decît să sper că monografia mea va fi cîndva scoasă de la acel „secret”, înac-

OSWALD HERZOG : Ingenunchiat (1920)

ceștilor pînă și unui corcelător atât de curios și tenace ca dl. Ioniță, fiind în sîrșit pînă la îndemîna marelui public. Atunci își va putea da oarecine seama că prima lucrare critică s-a aflat totuși una, și anume a mea, care a fost străbătută de la început și pînă la sîrșit de o netă distanțare de formula „poetului țărănimii” și de toate interpretările aberante ce au decurs din ea.

Dl. Ioniță vrea să ne facă să credem că a descoperit America atunci cînd a stabilit că **poetul „preferă dintr-odată motivația estetică a trubadurului medieval, care asimilase la rîndul său experiența homerică, neștiind că va însămița cu farmecul inefabil al muzicalității sale o mare parte a structurii liricii moderne”**. Dar care va fi fost „motivația estetică” și care anume „trubadurul medieval”, care „însămînjează” o mare parte „a liricii moderne”? Nemilostivindu-se dl. Ioniță să-mi ofere răspuns la aceste întrebări în articolul d-sale, am fost nevoit să mă întorc la monografia subsemnatului în care am găsit, pe lingă numeroase referințe risipite pe tot întinsul ei, o expunere amănunțită cu privire la „sufletul dantesc” pe care și-l descoperise în sine Coșbuc, trînd un sfert de viață la traducerea **Divinei Comedii** (p. 460—470). De asemenea, la p. 507, după ce m-am ocupat pe larg de modernitatea (nu „modernismul”) lui Coșbuc, de relațiile sale cu simbolismul și de prefigurarea de către Coșbuc a sintaxei și eufoniei liricii lui Ion Barbu, se poate citi: „E un fapt că în anii de după 1900, Coșbuc se orientează spre lirism, dar este o lirică de factură personală, inspirată, în măsura în care se poate vorbi de stimulente exterioare, mai degrabă din exemplul clasicilor frecvențați de poetul nostru, decît din subiectivismul exacerbat al celor mai mulți dintre simbolști. — Da, poezie, concentrat în tine, TUTTO RIMOTO (Sordello), dar așa cere consumare a nervilor și mușchilor, precum scoica ce se închide în ea cere forță musculară... teazează el în timpul primei călătorii în Italia... E semnificativă citirea trubadurului Sordello care, în cîntul VII al **Purgatoriului**, îl călăuzește pe Virgil și Dante prin „negroarea nopții” către un loc de unde vor vedea răsărînd „noul Soare”. Mai ales Dante, subtilul muzician care a știut să dezvăluie în poezie „sufletul obscur al lucrurilor”, cum a spus un comentator, l-a învățat pe poetul nostru să exprime stări sufletești prin eufonia

cuvintelor”. Iar la p. 481 m-am referit în mod explicit la „procedeele specifice medievale”, desprinse de Coșbuc în atelierul lui Dante, dînd în sprijinul acestei teze și numeroase exemple. Mai se cuvine să menționez că în aceeași monografie ignorată de dl. Ioniță, se află și o foarte întinsă analiză a „homerismului” lui Coșbuc și a rolului jucat de poezia latină în structurarea esteticii sale (p. 428—520). Iată și „dezlegarea enigmei” coșbuciene, așa cum am formulat-o eu în propoziția de încheiere a monografiei mele: „Călăuzit de Crăiasa Zănelor, de Odiseu și Dante, Coșbuc a descoperit secretul tinereții veșnice care-i luminează opera și ne-o aduce aproape”, ceea ce, desigur, nu l-a putut împiedica pe dl. Ioniță să dezlege aceeași enigmă cu a aceeași cheie, descoperită însă de el, printr-o intimplare, undeva, în praful drumului și nu în monografia subsemnatului pe care s-ar zice că n-a citit-o, de îndată ce n-o pomenește!

Tot atât de original este „statutul aparte al lirismului coșbucian”, pe care dl. Ioniță pretinde a-l fi descoperit, el cel dintii, în „**Jocul măștilor coșbuciene**” („...un puzzle în interiorul căruia, între doi poli, pendulează mereu alte măști, dispuse în jurul unui nucleu”... „...versurile lui Coșbuc demistifică... fără a se dispensa definitiv de masca travestirii...”, „George Coșbuc își pune măștile de acum obișnuite, desigur, specifice sau adaptate momentului transfigurant...”, „...fascinanta geneză a artei măștilor...”, „...rolul măștilor e predominant...”, etc. etc.). Domnia sa descoperă însă „măștile lui Coșbuc acolo unde cu oarecare bunăvoință și cu ajutorul unei terminologii absoconse se poate descoperi orice, adică în cîteva momente ale „idilei” (**La oglindă, Dușmancele, Cîntecul fusului**), precum și în cîteva pastele și balade, ceea ce mă face să cred că el nu a citit (citit cu atenție!) monografia **George Coșbuc** de J. Popper. Din punctul meu de vedere, poate limitat, dar în orice caz formulat cu cîteva decenii mai devreme, se constata pe baza unei analize diferențiale și a unui prinos de exemple specifice că de „o mască coșbuciană” se poate vorbi cu certitudine în lirica sa de bătrînețe: „**În Pămîntul uitării, ni se înfățișează pe sine însuși sub masca unui bătrîn bard, cu barba albă, cîntînd în ritmuri de marș funebru, durerea neamului...**” (p. 512). „...Tot pe sine s-a văzut în cadrul de legendă din **Regele Pontului...**” (id. op. cit.). „...Poemele coșbuciene din anii de după 1900 aveau nevoie de un decor adecvat caracterului lor filosofic, eroul liric trebuia să îmbrace «o mască» prestigioasă care să dea greutate sentințelor sale...” (p. 520).

Rezist ispitei de a multiplica citatele privitoare la „jocul măștilor coșbuciene”, așa cum l-am văzut eu într-o monografie retrasă din circulație, îndată după ce am fost exclus în 1958 din Uniunea Scriitorilor și trecut pe „lista neagră”, unde vād că pentru unii mă mai aflu și la ora de față: rezist tocmai pentru că acest „joc” îmi stă la inimă mai mult decît toate celelalte structuri ale liricii coșbuciene; tocmai pentru că de cînd l-am descoperit și prins în slove pe hirtie și pînă azi, n-am pregetat să mă zbat pentru a atrage — prin scris, viu grai și de la microfon — atenția iubitorilor de poezie românească asupra **Celuilalt Coșbuc** — poetul absocon și meditativ al unei seconectuți timpurii, discernabile în zbirciturile chipului „bătrînului bard”, dar și în lumina aurie, de asfințit, a versurilor sale.

Poate că descătușarea materială și spirituală a României va îngădui ceea ce nu mi-a fost dat încă să constat pînă acum: și anume ca și acest Coșbuc să găsească drum spre inima poporului său, din care el a spus că este „neruptă parte”.

Încă mai aștept!

Iacob Popper

MIC DICȚIONAR

RESTAURAȚIE. Dimineața zilei de 19 august a oblojit multe rani ascunse și vechi — unele vechi de un an și jumătate. Pentru prima oară din decembrie 1989, în destule case și familii, în mii de suflete innegurate de activiști, se aprinsese speranța: prin urmare, restabilirea lui **statu quo ante** ar fi totuși posibilă. A căzut Gorbaciov, vinovatul vinovaților, elementul din cauza căruia am ajuns noi unde am ajuns; de n-ar fi fost blestemata lui de „perestroikă” n-ar fi ridicat capul forțele reacționare și n-ar fi căzut secerat de gloanțe „mult stimulat și iubibil Conducător”. Regimul anticapitalist și anti-revizionist instaurat acum la Moscova se va consolida, fără îndoială, și s-ar putea să ne „elibereze” din nou!

Nu știu dacă în dimineața zilei de 19 august s-a băut șampanie în redacția vacanțieră a „României Mari”, dar starea de spirit trebuie să fi fost acolo euforică — așa cum a fost în casele tuturor ofițerilor de securitate, tabligiilor de securitate, informatorilor pensionați, activi sau benevoli, membrilor în Comitetul Central, membrilor în Comitetele județene, membrilor în Comitetele municipale, membrilor în Comitetele de ramură, centrală și întreprindere ale PCR. Și ale PSM, fără

îndoială. O parte însemnată a populației României ieșise din prostrație începînd să nădăjduiască — să nădăjduiască la vremuri nu atât normale, cît normalizate, cînd ai în frunte un conducător iubit atotștiutor, iar socialismul victorios se află la orizont!

În istoria recentă a umanității, visul restaurației e un vis recurent. Cel care-l visează „n’out rien oublié et rien appris”, după cum îi plăcea bătrînului Marx să repete. Restaurația este un vis recurent, totuși nu mai puțin un vis, adică o construcție mentală ce întoarce spatele realității. Restaurația reală nu există! Iată un adevăr trist ori reconfortant, în funcție de perspectiva asupra lumii. **Non bis in idem**, vechiul dicton are o actualitate mai gravă decît oricînd.

Au existat momente cînd apetitul revanșei și speranța restaurării absolute păreau la un pas de victorie, începînd cu Restaurația clasic-fallimentară a Bourbonilor, ce n-a putut smulge nici una dintre realizările Revoluției și Imperiului, terminînd cu Ungaria după zdrobirea revoluției din 1956, cu Cehoslovacia după „normalizarea” din 1968, cu China după masacrul din piața Tien-an-men. Și totuși... Niciodată și nicăieri vechea ordine n-a

reinviat cu adevărat. În Ungaria lernii singeroase 1956, Mihaj deja reforma economică; în Cehoslovacia de după invazie, unanimitatea anticomunistă a societății se realizase; iar în China de astăzi, contrastul dintre economie și ideologie va exploda curînd la lumina zilei. Nu mai poți lipsi ce s-a spart în bucăți — iar ideologia comunistă zace acum în fîndări.

Explicația? Poți ține decenii la rînd un popor în lanțuri, dar e foarte greu să-l readuci acolo dacă a scăpat de ele fie și cîteva ore. Un an de libertate inoculează unui popor forța pe care decenii de teroare n-o mai pot anula. Ce să mai vorbim de un lustru?! Înmulțiți cinci ani cu infinitul!

Uman vorbind, mi se pare întotdeauna trist să rețezi speranța cuiva, chiar dacă aceasta este a unor activiști PCR sau a unor nostalgici ai terorii; dar trebuie s-o facem, în numele onestității. Lipsită de ontologie proprie, Restaurația este o simplă convenție de limbaj, iar cei ce o iau în serios riscă să întilnească un coșmar mult mai adînc decît cel pe care tocmai îl părăsiseră de puțin timp.

Mihai Zamfir

20 august 1991

München, 14.7.1991

Eminescu (III)

O DĂ IN METRU ANTIC tulbură, înțil, prin mindra lui suferință, prin expresia unei superioare întâlniri a spiritului cu nepăsarea tristă. Asta vrea să spună abstragerea geniului, triumful spiritului care învinge, prin chiar faptul de a-l gândi și a-l cuprinde, tragicul existenței. Ce splendid sună și cit de adinc răzbat în ființa noastră pieritoare, înfricoșată de moarte, aceste propoziții de o simplitate nefirească! Mai este ceva ce scoate în prim plan acest poem și atinge sensibilitatea noastră: îndeterminarea obiectului liric. Cine urmărește, în variantele date de Perpessicius, evoluția *Odeii*, observă progresivă de detașare de o causalitate precisă și de un obiect de referință determinat. Forma ultimă este de o ambiguitate perfectă. Care este sursa acestei dureri atât de adinci și așa de coplesitoare? Cătorul, obisnuit cu suferința erotică a poetului, bănuie că ataraxia (nepăsarea tristă) are o cauză lumească. Citeva versuri îl incurajează în acest sens: „suferință tu, dureros de dulce” și „Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus”... și toată strofa a treia: o iubire neîmpărtășită, trădată sau pierdută, ar putea fi, dar, punctul de plecare al acestei însingurări într-o suferință sublimă. Implicarea erosului este posibilă, dar, dacă urmărești cu mai mare atenție accentele poemului, vezi că chietudinea, durerea rece și mindră, dorința de a intra în repausul etern, voluptatea morții și toate celelalte muanțe duc gândul spre o suferință cu causalități misterioase, de ordin ontologic. Este în discuție, poate, chiar tragicul existenței și, în mod cert, nu este absentă nici varianta hiperioniană a suferinței înfrință în mai toate versurile din această perioadă... Nu scapă, apoi, paradoxul pe care este construită această *odă* și anume nepotrivirea din re sensul enunțului și expresia lirică a enunțului. Poemul reclamă o mare combustie interioară („pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări”), suferințe insuportabile, un chin, în fine, fără capăt, în timp ce limbajul care exprimă toate acestea este bine măsurat, fără ornamente, abstract și rece. Este ca și când, peste o groapă de jăratie, ai arunca plăci groase de marmură. Nimic nu răzbate la suprafață din temperatura interioară. Acest contrast este izbitor în poem și întărește impresia de confesune purificată spiritualizată. Prin ea, Eminescu deschide cu adevărat (avea dreptate Maiorescu) o poartă spre lirica secolului nostru.

N-aș vrea să părăsesc însă sfera lirismului erotic fără a aminti două poeme pe care, de regulă, critica eminesciană le ocolește. Unul este *Icoană și privaz* și a fost scris, după indicația

dată de Perpessicius, în 1876. Un an bun pentru poetul Eminescu, o fază de expansiune în creația sa (faza ciclului veronian). Poemul citat nu face parte din seria capodoperelor și, cînd îl recitești cu atenție, vezi că multe versuri sînt de umplutură și voința de demonstrație acoperă în parte lirismul profund. Îmi place, cu toate acestea, acest poem tezig, organizat după modelul *Veneră și Madonă*: o contestare, înțil, a femeii care adună o parte din păcatele lumii și, la sfîrșitul discursului (căci poemul este, în sens propriu, un discurs cu multe incongruențe!), sensul demonstrației se schimbă și din negațiunea strategică iese o abdicare definitivă în fața sentimentului. Închizitorul îndrăgostit se predă, pur și simplu, victimei sale:

„Copil cu gura caldă, cu piciorușe reci (...)
Întorc spre tine capul, privesc fără de saț,
Cu gura de-al tău umăr înecet și trist
suptes: — „Ești prea frumoasă, Doamnă, și
prea mult te iubesc.”

De-ar fi numai această răsturnare n-ar fi nimic nou și poemul, notabil în plan estetic prin câteva fragmente, n-ar merita o analiză specială. În fapt, tema esențială în *Icoană și privaz*, nu este femeia, ci poezia. Femeia are, aici un nume, Ana, și ea este înfrinșă, totuși, cu o sensibilitate delicată. Lipsite, oricum, nota de cruzime din alte poeme, Ana are fața de marmură, sîn alb de ceară, obraz zimbit și un aer „timid, suferitor, nemărginit de gingaș, nemărginit de blînd” (iată patru epiteze, între care două dezvoltate!). Pusă să opteze între poetul rufos, „nemiernic, ce vorbește încoadă” și ofiterul (tăntos ce umbă cu spada subsoară prin saloane, timida fecioară poate alege pe cel din urmă... Aceasta este intriga sentimentală, cam melodramatică, a poemului, pusă mai degrabă în planul imaginației: nu se știe cu exactitate dacă bănuita Ana va face sau nu pasul fatal, dar el este posibil și atunci... Atunci intră în acțiune discursul omului îndrăgostit care se înfrinșă să fie poet, făcător de versuri incapabile să prindă sublimul. Văzînd atîta umilire, ne dăm seama că ea este tactică. Deocamdată tonul lui e plîngăcios și, în fața îngurului cu fața de marmură, poetul stă melancolic și greoi „ca un trunchi”, suflul lui singerează... Dar merită el, oare, mai mult decît atît? „Ce sunt? Un suflet moale unit s-o minte slabă / De care nime-n lume, ah, nimeni nu întrebă”... Cîndată modestie! Ea este acceptată, repet, strategic pentru a introduce ideea ce urmează: neputința

poeziei de a traduce zîmbetul inegalabil al copilei:

„Voit-am a mea limbă să fie ca un riu / D-ternă mîngiere... și blind să fie cîntu-i. / Acum... acumă visul vîd bine că mi-l mintui. / Căci toată poezia și tot ce știu, ce pot, / Nu poate să descrie nici zîmbetu-ți în tot. / Te-am îngropat în suflet și totuși slabii creieri / Nu pot să te ajungă în versuri și descrieri. / Frumșetea ta divină, nemaîngîdită, sfîntă / Ar fi cerut o arfă puternică, ce-ncîntă: / Cu flori stereotipe, cu raze, diamante, / Nu pot să scriu frumșetea cea vrednică de Dante.”

IN VENERE ȘI MADONĂ era invocat Rafael, aici sînt citați Dante, Homer, Shakespeare — pentru a zdrobi prin comparație, pe mizerabilul versificator care nu știe cum să se mai înjosească în fața îngerului său. Pînă aici poezia este convențională. Intervine însă o schimbare de planuri și poemul își găsește tema adevărată. Poetul umilit (cu prea mare zel ca să nu dea de bănuți) face parte dintr-o secță alcasă și nenorocoasă:

„Si eu, eu sînt copilul nefericitel secte
Cuprins de-adinca sete a formelor perfecte”

și din această clipă lucrurile se schimbă. Este în continuare neîncercător în lira lui, dar, cînd citești mai departe versurile tăgăduitoare, vezi că meditația devine profundă. Eminescu pune, în fond, în discuție rostul poeziei, în genere, și temele poeziei sale în particular. Ce reprezintă poezia în raport cu natura? Răspunzînd la această întrebare — care neliniștește pe toți romancierii — Eminescu folosește pentru prima oară dacă nu mă înșel, formula de lirică modernă („acel desen prea șters din lirica modernă”). Lirica modernă este neputințoasă, în raport cu marile modele din vechime (cunoscută teză), rostul ei este să înfrumusețeze uritul, rîul, lumea strîmbă, frumoasele nimicuri. În loc de a nega femeia, este negată poezia. Transfer semnificativ:

„Aceasta e menirea unui poet în lume? / Pe valurile vremii, ca boabele de spume / Să-nșire-ale lui vorbe, să spuie verzi s-uscate / Cum luna se ițește, cum vîntu-n codru bate? / Dar oricite ar scrie și oricite ar spune... / Cîmpii, pădure, lanuri fac asta de minune, / O fac cu mult mai bine de cum o spui în vers. / Natura-alăturată cu-acel desemn prea șters / Din lirica modernă — e mult, mult mai presus. / O, tristă meserie, să n-ai nimic de spus / Decît povești pe care Homer și alți autori / Le spusură mai bine de zeci de mii de ori. / Da, soarele bătrînu-i bătrîn pimintu-acuma / Pe gîndurile noastre, pe suflet s-a prins bruma / Si tîneri numa-n sinuri vedem frumșetea vie, / Dar gînd-

dul nostru-n ceată n-o pune pe hîrtie... / Suntem ca flori pripite, citim în colbul școlii / Pe cărți cu file unse, ce roase sunt de molii. / Astfel cu mestesuguri din mințete-ne — un oir — / Am vrea să iasă rodii sau flori de trandafir. / În capetele noastre de semne-s multe sume, / Din mii de mii de vorbe consist-a noastră lume, / Aceeasi lume strîmbă, urită, într-un chip / Cu fraze-mpestrită, suflată din nisip. / Nu-i acea altă lume, a geniului rod, e Căreia lumea noastră e numai un izvod... / Frumoasă, ea cuprinde pămînt, ocean, cer / În ochi la Calidasta, pe buza lui Omer? / O, salahori ai penel, cu rize și descrieri / Noi abuzăm sărmanii de mina-ne de crieri... / Căci plumbu-n veci nu-i aur... și-n noi se simțe izul / Acelei meserie ce-o-nlocuim cu scrisul... / În loc să minui plugul, sau teasla și ciocanul / Cu aurul fals al vorbii soiesc zădarnic banul / Cel rău al minții mele... și vremea este vama / Unde a mea viață și-a arăta arama. // «Să reproduc frumosul în forme» ne înveți: / De-aceea poezia-mi mă împlie de dispreț...”

Ce este mai departe nu mai este interesant. Poezia este disprețuită și femeia coruptibilă este văzută ca o zeitate duioasă. Este și un accent de ironie filozoficească în acest discurs amoroș care, pornit ca o tăgăduire a obiectului erotic, se transformă într-o contestație a poeziei... O contestație însă care își ratează scopul: poemul reusește să sugereze (printr-o retorică a neputinței, o retorică întoarsă, prefăcută!) divinitatea femeii și neliniștile poeziei.

Iar fața ta e străvezie, al doilea poem, se desprinde de altele prin profetia lui întunecată. Fantasma cadavrului prezert în mica elegie, trimite, desigur, la Baudelaire, așa cum sincretismul din *O, mamă* și recurența motivului onoroc justifică, în baza aceluși discurs romantic comun (intertext), o apropiere de Nerval, desi este puțin posibil ca Eminescu să-l fi citit. În prima parte sînt redate determinările eminesciene cunoscute: fața străvezie ca alba ceară, ochii tulburi de umbra unor misterioase dureri negre, femeia este, în fine, un idol, un „chip chinuit de dulce” (figură retorică obisnuită la Eminescu). Urmează versuri convenționale pe tema „de-ai rămîne-n veci frumoasă”, după care, în ultimele două strofe, poetul introduce imaginea degradării iminente. Un motiv pe care l-a tratat și pictura în diverse rînduri. Este foarte cunoscut tabloul în care o splendidă femeie tinăra se uită în oglindă și vede scheletul viitor. Eminescu prefigurează într-un limbaj neobisnuit (neobisnuit pentru el) de crud această fatală evoluție:

„Dar în curînd și nici o umbră
Din frumșetea ta n-a fi —
Trei zile numai vei fi astel
Apoi... apoi vei putezi.
Pămînt nesimțitor și rece,
De ce iluziile sfermi?
De ce ne-arăți că adorăm
Un vas de lut, un sac de viermi?”

N-am ignorat, în această selecție, nici pe poetul de atelier. Un Eminescu care încearcă rimele și uneori se joacă logodind vorbe imposibile. Poetul este, în momente de grație, și un caligraf ludic, și o strofă din 1879 (Cristalografie) surprinde prin perfecțiunea, grațialitatea și, desigur, ironia ei, anunțînd pe Ion Barbu:

„Cînd aduce blonda Liză
Sooteala unei vedre,
Univrsal cristaliză
Hexacontetraedre!”

N-am discutat aici, problematica marilor poeme cunoscute (de la *Împărat și prolețar* la *Serisori și Luceafărul*). M-am gîndit că nu-i rostul unui Cuvînt înainte de o selecție subiectivă de poeme să cuprindă toate poemele și să definească cadrul psihic, cadrul fizic, filosofia, tehnica interioară, tehnica exterioară etc. (după clarificarea lui G. Călinescu). Este, repet, doar o lectură nouă a poemelor și încercare de a justifica parțial acei stimuli, de care vorbește Rifatterre, la care sensibilitatea mea critică reacționează, azi. Alt critic ar face, probabil, altă alegere și ar găsi o justificare estetică diferită de a mea. Eminescu este, între altele, un inegalabil poet pentru noi, vorbitorii de limbă română, tocmai prin faptul (sau mai exact, și prin faptul) că, atunci cînd revenim la el, nu ne întoarcem niciodată cu mințile goale. Adevărul este că nu ne odihnim (relau vorba dinainte) în Eminescu. Decît dacă odihna înseamnă pentru spirit purificare. Lîngă el, spiritul nostru capătă lărgime și, vrea nu vrea, dacă are în el puțină profunzime, începe să se gîndească la fundamentele lumii. Mai potrivit ar fi, în acest caz, vorba lui Ion Barbu: în preajma lui Eminescu prostescul nostru gînd se căfănește, respiră aerul marilor concepte și începe să privească în jur de la etajul superior al ideii.

LIMBA ROMÂNĂ

Inflația stilistică (III)

DACĂ la baza greșelilor de limbă din mass-media de astăzi se află atît ignoranța, neștiința cit și graba (căci — aflăm din varii surse — e în creștere o anume presiune entropică în acest sfîrșit de secol 20), ce se poate spune despre pleonasmul, tautologiile, dezacordurile, cacofoniile etc. existente în textele unor autori consacrați, în manuale ori în lucrări științifice purtînd gîrul unor edituri prestigioase? Am pus această întrebare, odată, și domnului profesor Grigore Brăncuși de la Universitatea din București, profitînd de un subiect curios la un examen de grad didactic. Un răspuns dur ca acela primit („nu știu să serie, domnule!”) nu m-a satisfăcut. E rostul acestor rînduri, deci, de a lumina — împreună cu cititorii avizați ai României literare, de bună seamă — un răspuns muanțat, elastic, înțelegător.

Devalorizarea (tocirea) cuvintelor, sintagmelor și chiar a frazelor concomitent cu pragul tot mai înalt de sensibilitate al individului mediu față de povețe, îndemnuri ori apeluri constituie fenomene banale deja. Ideologia totalitaristă e răs-punzătoare într-o mare măsură de această inflație stilistică la care asistăm. Școala ultimelor 40 de ani, cu „sita” ei mult slăbită de presiuni extrașcolare, „a cernut” cu lăghete destul „specialiști” în varii domenii, exemplul „academician-doctor-ingenier de renume mondial” fiind o rusine națională peste care s-a trecut, credem, cu o umitoare ușurință.

Dar dacă în privința pseudoculturii lucrurile sînt destul de clare din punct de

vedere teoretic, problematică rămîne pătunderea și în sferele culturii autentice a unor abateri de la norme unanim acceptate.

Tentantă ar fi punerea unui semn aproximativ de egalitate între cunoscutul termen din saș numit „orbire” și această dovadă la fel de ciudată de ignorare a unor reguli elementare ale limbii literare din partea unor oameni apreciați.

Într-o lucrare de referință în mediul universitar*), am înțilnit și un alt posibil răspuns: „Un efect stilistic aparte se obține prin repetarea în același context a unor trăsături semantice prezente în conținutul unor sinonime perfecte. De pildă, *liniștit* și *calm* sînt identice ca sens, dar repetiția nu este supărătoare, insistența creează un anumit efect” redundant, am adăuga noi.

Totuși, am înțilnit destule situații în care „insistența” aceasta nu se justifică stilistic; ba chiar este penibilă.

Înainte de a exemplifica, așa cum ne-am propus, în căutarea unei/unor explicații acceptabile, feluritele abateri de la normele limbii literare actuale, considerăm uti discutiile de față și conceptul *licență* (poetică). Desigur că am răfosit dicționarele aflate la îndemînă: DEX, *Dicționar de terminologie literară* (Ed. Științifică, 1970), *Dicționar de termeni literari* (Ed. Academiei, 1976), *Mic dicționar de terminologie lingvistică* (Ed. Albatros, 1980) etc. Numi'orul comun al diverselor definiții rămîne fără îndoială: *toleranța* (sau consensul, cum ar zice amatorii de politică de la noi) și scopul urmărit, îndeobște un efect stilistic superior. La cei vechi, verbul *licetere* (lat.), cu derivatele sale (*licentia*, *licentia*, *ae*, *licentiose*, *licentiosus* etc.) acoperea sensuri diverse, cu precădere negative: „fără friu”, „îndrăzneț”, „prea liber”, „abuziv”, „indecent”

*) Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrăncănu: *Limba română contemporană*, Ed. Didactică și Pedagogică, București 1985, p. 102.

Mihai Floarea

Eugen Jebeleanu

24 aprilie 1911 — 22 august 1991

O HAINĂ aruncată neglijent pe un scaun și rămasă definitiv așa este descrisă de Eugen Jebeleanu în *Elegie pentru floarea secerată*. Poetul a intuit forța expresivă a acestui stop-cadru. Acum când însuși ne-a părăsit, nu ne rămâne decât să contemplăm și noi cuvintele încremenite în pozițiile stabilite de voia sa. Așa vor rămâne sute de ani de acum încolo.

Eugen Jebeleanu nu a fost un spirit judic. Chiar și în perioada în care a încercat să facă „poezie pură” (*Schiluri cu soare*, 1929, *Inimi sub săbii*, 1934), n-a reușit deloc să se joace cu cuvintele. Nu le-a combinat cu ușurință și grație, nu le-a revelat muzica latentă. O ursuzenie înăscută, de moralist sceptic, l-a făcut neindeminatic. Virtuozitatea presupune întotdeauna o curie de a fi, o exuberanță, o încredere în viitor pe care Eugen Jebeleanu nu le-a avut. Penița de la stiloul său zgîrțiat întotdeauna hirtia.

După război, tendința sa de a divulga răul și de a face dreptate l-a înțers într-o direcție greșită; poetul a fost la un pas de a se transforma ireversibil într-un militant al P.C.R. însă voia lui, de o gravitate autentică, s-a luptat printre cele care blamau teatral nedreptatea din lume. Amplul poem *Surisul Hiroshimei* satisfăcea, aparent, necesitățile propagandistice ale momentului (1956), dar țesea cu mult în afara granițelor abstracte de care erau înconjuțați scriitorii. Insuși faptul că poetul își îngăduia să desfășoare, sub ochii tuturor, o paradă a răului

era o îndrăzneală artistică pe care reprezentanții esteticii oficiale s-au văzut nevoiți s-o accepte numai pentru că exista un alibi de neclintit: incriminarea „imperialiștilor americani”. Totodată, în *Surisul Hiroshimei* sesizăm, azi, o deschidere metafizică, pe care comentatorii din epocă s-au străduit, bineînțeles, să n-o observe.

Moartea femeii pe care a venerat-o l-a determinat probabil pe Eugen Jebeleanu să renunțe la orice aparență de relații cordiale cu oficialitatea. După această experiență tragică — „poveștită” cu deznădejde în *Elegie pentru floarea secerată*, 1967 — poetul a devenit mai puțin amabil chiar și cu publicul. S-a izolat, s-a transformat într-un personaj taciturn, greu accesibil, aproape legendar. Cărțile care i-au mai apărut — *Hanibal*, 1972, *Arma secretă*, 1980 — sînt integral inaderente la ideologia comunistă. Și mai sînt și expresia unei dezamăgiri provocate de ființa umană în general, care nu obsește să facă rău. Unele poeme din aceste volume exprimă o mizantropie neagră, comparabilă cu aceea a lui Swift: „Vaca are ochi atât de blinzi / și mă înțelege mai bine / decît voi, frați ai mei, pe mine. // Pentru că voi nu m-ați mai vrea / și m-ați goni departe / mult mai aproape de moarte / decît vaca, prietena mea, // care spre mine privește / cu ochi înțelegători / de mărgărite și nouri ușori / cu gîndul la abatorul ce ni se pregătește / și ei și mie deopotrivă / de nevăzuta forță nemilostivă. // Și fruntea sa e de zăpadă blindă / și nu poartă ochelari / și tîmpla ei de lună și mă păzește / și nu stă la pîndă.” (*Sora mea*).

Așa retras cum a trăit în ultimii ani, Eugen Jebeleanu a constituit un sprin moral pentru mulți dintre noi. Știm că îl privește cu dezaprobare pe Nicolae Ceaușescu și că și Nicolae Ceaușescu știa aceasta, dar nu avea cum să treacă la represalii, pentru că Eugen Jebeleanu scrisese un articol favorabil despre el cu mulți ani în urmă, cînd nimeni nu bănuia ce va ajunge adolescentul recalcitrant și cînd poetul — profund spirit democratic — lua din principii apărarea unui necunoscut judecat pentru nesupunere. La bătrînețe Eugen Jebeleanu îl sfida, prin tăcerea sa, pe dictator și această sfidare ne făcea bine.

Eugen Jebeleanu (24 aprilie 1911 — 22 august 1991) a plecat dintre noi într-un moment istoric incert, cînd asupra noastră planează toate amenințările și cînd avem dreptul la toate speranțele. Atitudinea sa distanțată față de oficialitate și luciditatea de moralist ar putea să constituie, acum, un model etc. Poezia pe care ne-a lăsat-o moștenire — aspră, bărbătească și, în același timp, dureros de adevărată — constituie nu neapărat un prilej de delectare estetică, ci, mai curînd, o formă de îmbărbătare.

Alex. Ștefănescu

Conștiința tragică, Eugen Jebeleanu a trăit cu intensitate ticăloșile epocii noastre, ridicînd împotriva lor un protest liric planetar. *Lidice*, inclus în volumul *Hanibal*, și *Surisul Hiroshimei*, reprezintă maximul protestelor sale împotriva bestialității hitleriste și a neantului atomic.

Eugen Jebeleanu a intrat în presa literară și în cea politică prin 1934, odată cu începutul ascensiunii fascismului. De atunci el a rămas consecvent și tot mai pătimaș credincios mult primejdutului crez antifascist.

În ultimul sfert de secol, de cînd fascismul găsea atitea forme să se manifeste, el a făcut de veghe cu aceeași cerbicie ca în tinerețe. Tot în acest timp, pierderea unei ființe dragi i-a dat prilejul să scrie un ciclu de elegii care întregesc opera sa cu o față gingașă.

Istoria literaturii va consemna prezența lui Eugen Jebeleanu pe o pagină de aur. Mîhnirea mea, la plecarea lui dintre noi, e adîncă.

Geo Bogza

În memoriam E. J.

Ai așteptat să moară mai intii
îmbătrînitele noastre iluzii

— cele noi se tot zbat să se nască —
apoi sătul de vise te-ai dus
în amiaza de vară spre toamnă

Mi-ai lăsat doar o carte
cu poeme tăioase
ca niște săbii într-o panoplie
și o batistă cu ortul
săracilor innodat într-un colț
pe care mai stăruie
cîteva lacrimi de ceară
de la petrecerea de pe urmă

Dan Deșliu

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

● **VOLUME DE VERSURI.** *Schiluri cu soare*, 1929, *Inimi sub săbii*, 1934, *Ceea ce nu se uită*, 1945, *Băleșcu*, 1952, *Cîntecele pădurii tinere*, 1953, *Surisul Hiroshimei*, 1958, *Cîntece împotriva morții*, 1963, *Elegie pentru floarea secerată*, 1967, *Hanibal*, 1972, *Arma secretă*, 1980.

● **VOLUME DE VERSURI TRADUSE ÎN ALTE LIMBI:** *Le Sourire d'Hiroshima*, Paris, 1960, *Das Lächeln Hiroshimas*, Berlin, 1960, *Hiroshima mosolya*, Budapesta, 1960, *La Sonrisa de Hiroshima*, Buenos Aires, 1965, *La porta dei leoni*, Milano, 1970, *Kicserelem a keresztet*, Budapesta, 1978.

● **PREFETE LA VOLUME DE:** M. Săulescu, G. Bacovia, Scarlat Călmăchi, Ady Endre, Tudor Arghezi, Dimitrie Stelaru.

● **TRADUCERI ÎN ROMĂNEȘTE DIN:** Rainer Maria Rilke, Ady Endre, Petőfi Sandor, Pablo Neruda, Nicolás Guillén.

● **DESPRE EUGEN JEBELEANU AU SCRIS:** Al. Andriescu, Miguel Angel Asturias, Nicolae Balotă, Cezar Baltag, Ana Blandiana, G. Călinescu, Al. Căprariu, Constantin Clopraga, Dan Cristea, Valeriu Cristea, Ov. S. Cromeșnicu, Dan Culcer, Daniel Dimitriu, G. Dimisianu, Ștefan Aug. Doinaș, Dinu Flămând, Mihai Gafița, Alexandru George, Paul Georgescu, Gheorghe Grigurcu, Georgeta Horodincă, Cezar Ivănescu, Dan Laurențiu, George Macoveșcu, Nicolae Manolescu, Aurel Martin, Virgil Mazilescu, Dumitru Micu, Marcel Mihalăș, George Munteanu, Romul Munteanu, Al. Paleologu, Edgar Papu, Perpessicius, Mihail Petroveanu, Al. Piru, Petru Poantă, Adrian Popescu, Lucian Raicu, Cornel Regman, Marius Robescu, Zaharia Sângerzan, Eugen Simion, Dumitru Solomon, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Vladimir Streinu, Geo Șerban, Alex. Ștefănescu, Octav Suluțiu, Gh. Tomozei, Mircea Tomuș, Constantin Toiu, Laurențiu Ullici, Cornel Ungureanu, Doina Uricariu, Mihai Ursachi, Mircea Zăciu.

PREPELEAC TREI

Dumnezeu pe români învață...

PRAFUL s-a alcs de alianța cu năbădăioasa țigănie. De turci, ea fuge mîncînd pămîntul. Cînd însă e vorba de ciorăvălele lor interne, de lupta de clasă, de ura dintre aurari și goleți, demonia singelui lor fierbinte îi face să se bată între ei ca chiorii. Nici o victorie. Doar violență oarbă, răfuială bezmetică, cruzime, viclenie, scopul, adică, suză mijloacele. Nu-i asta, n-a fost, nu fusese, însăși strategia, pe termen lung și pe scară mondială, a proletariatului?...

Tandaler, ucis. Cîrligu, Mugurel, Sosoi, Sîrircu, Cărabuș, Aordel, Muțu, Ganfir, Colbei și Bratul și Buluț, Pleșca, Corcodel, Cucavel, Găvan, Tîfrez, Pipirig, Dodu, Parnavel, Corbea, Ciuntul, Sperlea, Căciga, Ciolban, Tîntea, Gîrdea, Sestru, Șoldea, Iencuț, Barbu, Nuțu, Covrig, Mozoc, Bumbul, Ciurilă, Huțul, Cercea, Burlă, Purdea, Butea și alții și alții alții pieriți, schilodii în bătălia fratricidă. Dumnezeu să-i ierte; sau să-i vindece... Un monument înalt de mămăligă, un obelisc, o coloană de mălai fierț să fi fost ridicate, cu o cișmea, la bază, din care să curgă veșnic lapte, iar pe coaja întărită a mămăligii, ca pe marmoră, să se fi săpat în amintirea generațiilor viitoare numele pomenite și ale celorlalți combatanți, — glorie eternă patimei, răzbumării, urii, interesului imediat, încomiei, fuduliei,

instinctului de conservare și vieții în general!

CE-I CU TĂCEREA aceasta?... Poetul apucă de un colț cerul și încet, încet îl trage ca pe o cortină:

Așa trebile sta în aiastă joasă
Lume a noastră, pe pămînt, cînd iacă,
Din înălțimea cea mai luminoasă,
Ce raze nemuritoare o îmbracă!
Din tronul său mai sus de stele
Veșnicul împărat privi la ele!

Adică la trebi. La trebile noastre ale tuturor, nu numai ale concetățenilor mai colorați, care-i situația, cum stăm. Prost de tot, fiii mei, nu mi-aș fi imaginat! (Dumnezeu către Comitetul său Director).

Dacă, în acest ungher al Europei, Tatăl cerească a ținut cu cineva, El a ținut, nu știm nici noi de ce, cu românii. Dar a ținut. Altfel, cum se explică interesul Lui? pentru ce îl cheamă pe Gavril, ministrul Său de externe, și-l instruieste să se ducă urgent la domnitorul Muntenici și să-i comunice cele ce urmează:

— „Pasă — grăi — cu această poruncă
La Vlad Vodă, arată-i, și-l învață,
Că în zadar la perire s-auncă!...
Căci hotărît este, să mai pată
Norodul lui încă vreme lungă
Jugul turcesc, ș-alta-i ajungă!”

SOLUL cerească coboară de grabă la București, și, în intimitate, înainte de a fi primit de Vodă, pe la cancelariile mai mici, unde înfiltește prieteni și cunoscuți, Gavril, Gavrilă, avînd și ceva neamuri pin Muntenia, de unde cunoștea limba, le spune la iuțea într-o românească perfectă: gata, destul! sefu' a zis să faceți pace, n-aveți deocamdată pă unde să vă scoateți cămașa, asta-i situația, lasă că vedem noi mai încolo, cînd o să ne vie mai bine, — și-alte citeva amănunte ce nu mai contază.

Ajunșind însă înaintea lui Tepeș, el vorbi oficial ca un înalt diplomat:

— „Vlăde (strigă cerească solie)
Așa zice făptorul a toate:
Zadarnică-i a ta măestrie!...
Veșnicile hotăriri nemutate
Vor, poporul tău încă să fie
Lungă vreme, în păgîna robie!...”

Pînă la șaptesisăptele mai era! Vlad pune capul în pămînt, și căzînd pre față, îndată să închină cu inima înfrîntă și ereștină. Nu era în firea lui să facă asemenea gesturi, dar dacă Dumnezeu însuși îl sfătuse... Îi cheamă pe-ai săi și le comunică decizia de a pleca în exil. Boerii i-o făcuseră. Dar, asta e o altă poveste.

Supușii credincioși, ... autorul, ... sau poate noi înșine, cititorii, ascunși în interiorul *Poemului*, îi adresăm în această clipă dramatică a despărțirii, mișcați, săltați încă în șeaua scumpă a Speranței, cuvintele acestea tremurătoare:

Mergi sănătos inimă vitează
Căci oamenii și cerul îți fu împotriva!
Poate, că va mai lucii vreo rază
Și terei tale! Însă de o potrivă
Cum a lucii supt tînc, n-astepte
De nu vrea din somn să se deștepte!...

Vlad va pleca în Ardeal. Va sta un timp și în casa cu ziduri groase vopsită în albastru grav al feudalei Sighișoara și ale cărei ferăstruici grele, adînci, sumbre te privesc și astăzi cu suspiciune... Comanda i-o va lăsa lui Brîncoveanu care își încheie astfel discursul de adio:

Pagubă ar fi de a voastră viață,
— Pagubă zisă — și de virtute
Să vă răpuneți pentru o șugubiață
Boerime, suflete vindute,
Ci să vă cruțați înalta bărbăție,
Spre mai bune vremi, de-ar fi să fie!

De-ar fi să fie... Au fost, și n-am știut? Vor mai fi oare vreodată?... Va mai lucii vreo rază?...

Așa zicînd cu lacrimi pe față
Cuvîntul îi închise amara jale
Iar în oastea vitează, îndrăzneată,
Nu s-auzia decît suspinuri grele,
Toți în adîncă erau tăcere,
Înăbușîndu-și amara durere!

● Slăbiciunea noastră e că invocăm mercu virtuțile trecutului. Și Eminescu ne pusese în vedere: „Dar lăsați măcar strămoșii ca să doarmă-n colb de cronici; Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici.”

Constantin Toiu

Mase și conducători

FAC o excepție comentând nu o ediție dintr-un autor român ci, cer iertare, o traducere. E traducerea unei cărți citită acum vreo treizeci de ani și care, iată, a apărut pentru prima oară în țalmăcirea românească. E cartea lui Gustave Le Bon, **Psihologia mulțimilor** (mai potrivit ar fi a maseelor), mult citită și citată în cercurile sociologice, inclusiv la noi. Lovinescu, în **Istoria civilizației române moderne** o cita copios. Nu o ocolise nici Ralea, Petre Andrei, Eugeniu Speranția și încă alții. Interesul acestei cărți poate fi, acum, la noi, important și merită citită chiar, cum am făcut eu, recitită. Aceasta nu e, de fapt, cea mai importantă lucrare a acestui autor, născut în 1841. Era medic, prin profesie, și se specializase în ceea ce azi se numește psihologie. Atras de sociologia și cultura popoarelor va scrie cărți, remarcate, într-un domeniu care îl așează în situația de a fi, într-un fel, părintele psihologiei sociale. Tratatul de sociologie sau enciclopedia îl infățișează cu o fotografie din care te privește, parcă, un nihilist rus. O barbă mare, stufoasă și lungă, neagră, contrastând, revelator, cu cărunțetea mijindă a părului capului. Mustața e prelungă, lăsând abia descoperită linia gurii. Prin cine știe ce împrejurări, în 1884, la 23 de ani, e desemnat să studieze, într-o echipă, monumentele istorice budiste din India. Reîntors acasă, publică, în 1887, **Les civilisations de l'Inde**, și, în 1891, **Monumentele Indiei**. Mai înainte, în 1884, chiar în anul călătoriei în India, publicase cartea **Civilizația arabilor**. Nu era o preocupare de excentric. Sociologul încerca să determine formula specifică a fiecărui tip de civilizație studiată pentru a dezvălui caracteristici. Mai ales cele etno-psihologice. Apoi, pe urmele lui Gabriel Tarde (și el mult citat de Lovinescu în aceeași carte), cel ce propusese să se studieze rolul legilor imitației în viața socială, Le Bon scrie și publică lucrări de oarecare răsunet. **Legile psihologice ale evoluției popoarelor**, **Psihologia socialismului**, **Psihologia educației**, **Psihologia Revoluției franceze și psihologia revoluțiilor**. Și-a creat deci, acest cercetător pasionat care debutase cu **Evoluția materiei**, o zonă a sa de investigație care, cum spuneam, tindea să descifreze elementul ascuns din psihologia unor fenomene în care grupurile sociale capătă, brusc, preponderență. Cartea sa, **Psihologie des foules** — aici, în această zonă de interes abstract, se integrează.

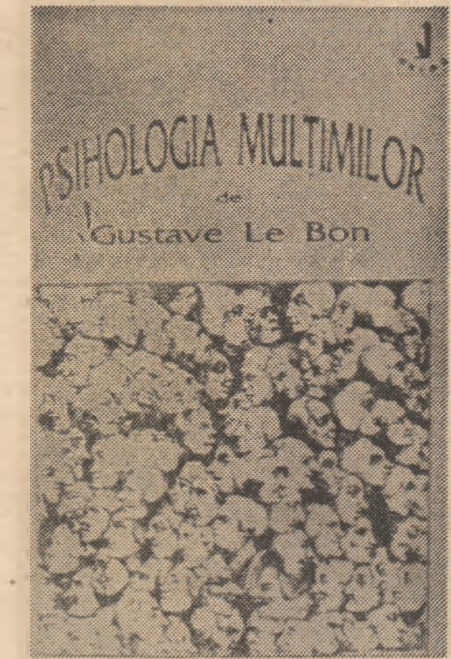
A apărut în 1902 și a cunoscut vreo 40 (patruzeci) ediții franceze (aceea, după care s-a efectuat această primă traducere românească e din 1937 și este a patruzecia în ordinea apariției; dar de atunci încolo?) fiind tradusă în multe limbi. La noi era citită în original și, de aceea, a rămas **netradusă până azi**. Cartea ar trebui citită împreună cu aceea despre **Revoluția franceză și psihologia revoluției și Legile psihologice ale evoluției popoarelor**. Formează un triptic ce se întregeste lămuritor. Fără îndoială, cartea lui Le Bon datează. Interesul, la lectură, nu s-a diminuat, în ciuda faptului că unele dintre ideile autorului sînt azi perimate sau susceptibile a fi corectate. Firește că una dintre ideile sale forță e că masele (mulțimile) nu ascultă de rațiune ci de sugestie (imitație), avînd mereu nevoie de un conducător care le domină, urmîndu-l fanatizate și, parcă, dornice să i se supună. Masa apare, în optica sa, aproape ca o turmă în care se topește cu totul individualitățile. După ce își definește termenul (conceptul) cu care operează, adaugă: „În anumite împrejurări, și numai în acestea, o aglomerare de oameni capătă caracteristici noi, extrem

de diferite de ale fiecăruia din indivizii ce o compun. Personalitatea conștientă dispăre, sentimentele și ideile tuturor elementelor componente fiind orientate într-o aceeași direcție. Se formează un suflet colectiv, desigur temporar, dar prezentînd caracteristici foarte clare. Colectivitatea devine atunci ceea ce voi numi, în lipsa unei expresii mai potrivite, o mulțime structurată sau, dacă preferați, o mulțime psihologică. Ea constituie o unică ființă și se supune legii **unității mentale a mulțimilor**“. Numai datorită unui eveniment (emoțional) deosebit o masă mare de oameni poate deveni una **psihologică**. Masele (mulțimile), chiar dacă au parte de inteligență, nu pot adopta hotărâri ce reclamă inteligență superioară. Ele sînt, prin statut, mediocre. Și asta pentru că „mulțimea este întotdeauna inferioară, sub aspect intelectual, omului izolat“. Ea, masa (mulțimea) „este aproape exclusiv condusă de inconștient“. Operează prin imagine și nu prin logică.

ACUITATE a observației dovedește și opinia lui Le Bon despre conducătorii maseelor. „Conducătorii nu sînt, cel mai adesea, niște cugetători, ci niște oameni de acțiune. Sînt puțini clarvăzători și nici nu ar putea fi altfel, clarviziunea ducînd în general la îndoială și inacțiune. Ei se recrutează mai ales dintre acei nevrozați, surescitați, semialienați, care rătăcesc în zone vecine cu nebunia. Oricît de absurdă este ideea pe care o apără sau scopul pe care îl urmăresc orice raționament pălește în fața convingerilor lor. Disprețul și persecuția nu fac decît să-i stimuleze și mai mult“. Tulburătoare observație, purtînd data 1895. Secolul nostru a verificat, înfiorător, justetea acestui diagnostic. Sîntrele figuri de conducători ai secolului nostru (Hitler, Mussolini, Stalin, Ceaușescu, Idi Amin, Bokassa și alții) au fost (sau sînt), se știe, maniaci, paranoici sau schizo-paranoici. Acaparînd puterea în delirul grandorii lor paranoice, au ucis, cu cinism, milioane de biete ființe omeniești, pretinzînd a-i conduce spre o halucinantă lume nouă. Ciudat e că, la început, masa i-a urmat. În mitingurile uriașe, oameni aflați parcă sub hipnoză ascultau, aproape idolatri, discursurile unui Hitler sau Mussolini, reacționînd fanatizant. Nu s-a întîmplat la fel cu Stalin, deși acest asiatic șiret era mai puțin expansiv în cuvîntări? N-aș spune că N. Ceaușescu a izbutit să înșele masele românești, poate cu excepția celebrei scene cu discursul din balcon din august 1968. Au condus masele (popoarele) citeva decenii (Hitler, din 1933 pînă în 1941), nu — cum apreciază Le Bon — prin sugestie ci prin teroare și înșelăciune perfidă. Pînă la urmă, acești paranoici stăpîni pe destinul poporului lor au fost detestați și unii au sfîrșit o asasinăți. Mussolini, cel ce transformase mitingurile din fața palatului său în parlament, a sfîrșit o asasinat de poporul care, altădată, îl urmase. Nu aaktul a fost sfîrșitul lui Ceaușescu. Hitler s-a sinucis, cînd falimentul blestematei sale politici îi devenise evident și lui. (Dar continua să creadă, paranoic, asemenea lui Ceaușescu, că poporul său nu îl prețuiește la valoarea lui excepțională și nu-l merită). Numai Stalin a murit în patul său lovit de o congestie cerebrală. Dar trăise în ultimii ani demenzatizat de frica unor virtuali asasini, pe care îi vedea, bănuielnic, peste tot. Masele, o clipă sau o vreme, fanatizate, prin sugestie, de conducătorii obligatoriu demenți, pe care îi urmează, sfîrșesc prin a se rupe de vrajă, abandonîndu-i în ură și dispreț. Îi pedepsesc finalmente, osîndindu-și propria eroare fatală. Le Bon își exemplifică opinia despre conducători, invocîndu-i pe Savonarola, Luther, Petre Sihuștrul, oamenii revoluției franceze, considerînd că aceștia i-au putut subjugă pe alții numai după ce au a-

vut ei înșiși o credință. Așa e, probabil. Numai că noi, în 1990, avem alți termeni de evaluare și alte personalități de indicat. Dreaptă e și observația: „Marile evenimente ale istoriei au fost deseori realizate de credincioși obscuri, al căror singur bun era credința. Nu cu literați și filosofi și, mai ales, nu cu sceptici, s-au întemeiat religiile care au stăpînit lumea și vastele imperii ce au cuprins pămîntul“.

IN ALTE SECȚIUNI cartea lui Le Bon datează. Și e greu, aproape imposibil, să-i acceptăm opiniile. Tot meditînd la relația mase-conducători în termenii menționați, autorul consideră, fără nuanțe, că „glasul mulțimilor a devenit predominant“, că „soarta națiunilor... se hotărăște în sufletul mulțimilor“ că „voturile mulțimilor sînt adesea foarte periculoase“, ba chiar că „vom regăsi la adunările parlamentare caracteristicile generale ale mulțimilor: simplismul ideilor, iritabilitatea, sugestibilitatea, exagerarea în sentimente, influența predominantă a conducătorilor“. În reglajul democratic autorul nu are, evident, încredere și, de aceea, nu-l ia în considerare. Și, totuși, secolul nostru a demonstrat că instrumentele politice ale democrației, lăsate să funcționeze, au dat rezultate remarcabile. Pluripartidismul și viața parlamentară sînt descoperiri ale democrației. Aceste instituții asigură viața democrației în statele moderne, eliminînd pericolul apariției demenților iluminați drept conducători ascultați ai maseelor. Că aceștia din urmă mai pot apărea, e incontestabil. Important e ca funcțiunile lor caracteristice să nu dureze. Și aceasta se poate realiza numai prin existența funcțională a instituțiilor democratice. Pentru că, se știe, paranoicii strălumiți care au condus popoare în ultimele șapte decenii au putut ajunge la aceste înalte demnități tocmai pentru că fusesse abolit sistemul democrației, creîndu-se partidul unic. Negreșit, democrația are, slavă Domnului, carențele ei. Dar, vorba lui Churchill, cu toate rețele democrației nu cunosc un sistem de guvernare mai bun. Important e, deci, ca democrația să poată exista și funcționa pe toate palierele. În sfîrșit, aș nota o altă observație. În mai toate lucrările sale sociologice franceze și preocupat să determine formula sufletească și temperamentală a popoarelor. El numește această formulă sufletească și temperamentală caracteristicile unui popor. Deși a scris cărți despre evoluția unor fenomene psiho-sociale, Le Bon crede în stabilitatea imuabilă a acestor caracteristici. Încă în prefața cărții pe care o comentez menționează că „aceste caracteristici sînt foarte stabile“. Iar în alt loc, spre încheierea lucrării, referindu-se la electorat, afirmă: „În cazul unei națiuni (citește rasă n.m.), media alegătorilor reprezintă sufletul mediu al neamului respectiv. Îl regăsim, de la o generație la alta, aproape neschimbat“. Aici autorul exagerează, scoînd din istorie și istoricitate fenomenul studiat. N-are dreptate. Chiar dacă mai puțin sesizabile, și aceste elemente caracteristice ale unui popor sînt negreșit evolutive. Firește, infinit mai lent, greoi dar sînt modificabile. Filosoful român P.P. Negulescu a publicat, în 1934, o carte intitulată **Geneza formelor culturale**, pe care am reeditat-o în 1984. Capitole ample sînt aici consacrate analizei tocmai a relației între stabilitate și evolutiv în formula sufletească a unui popor, utilizînd, pentru argumentație, o bibliografie impresionantă. Există, neîndoielnic — spune Negulescu —, un „aer de familie“ la anumite grupuri antropologice, manifestat printr-un amestec, complex, de atitudini, predilecții și deprinderi sufletești. Dar de o invariabilitate totală a unor caractere fizico-psihice, raseologice motivată, nu se poate vorbi pentru că, datorită metisajului,

nici rase pure nu există. Ceea ce Le Bon consideră a avea stabilitate ar fi anumite tipologii (caractere) psihice. Ori tocmai acestea sînt, fatal, supuse variabilității și se pot lesne distinge mai multe tipuri psihologice în spațiul antropologic al aceleiași etnie. Tipologiile psihologice se modifică în funcție de modul de a privi oamenii și lumea. „Întrucît împrejurările istorice se schimbă neconștient — scria Negulescu — nici un popor nu poate rămînea multă vreme același. Romănul de astăzi, bunăoară, nu mai este desigur cel din veacul al XVIII-lea, de sub stăpînirea domnilor fanarioți; iar acela nu mai era, desigur, ceea ce fusese cel de pe vremea lui Ștefan cel Mare sau a lui Mihai Viteazul“. E o observație dreaptă și rezonabilă ce readuce psihologia popoarelor în istoricitatea din care nu poate fi izolată.

Traducerea doamnelor Oana Vlad și Marina Ghițoc e, în general, corectă. Mai potrivită ar fi fost traducerea termenului **mulțime** prin **masă**, ceea ce ar fi modificat chiar titlul cărții. Ciudat cu totul e însă un procedeu utilizat. Este, evident, incorect, dovedind fie necunoașterea uzanțelor genului, fie diletantism vinovat. Le Bon a folosit, ca toți cugetătorii timpului, conceptul de rasă. Traducătoarele cred că au dreptul să-l înlocuiască. Și la prima lui înțeluire, care se întîmplă să fie chiar în prefață (pe întia pagină a traducerii), să ni se explice, într-o deconcertantă notă, că „de la scrierea cărții încoace, termenul **la race**, foarte frecvent folosit de autor, și-a schimbat, în parte, sensul și a fost, în parte, compromis. E tradus, de aceea, fie prin „neam“, fie, mai rar, prin „seminție“ sau „obîrșie“, în funcție de context“. Traducătoarele au optat, de regulă, pentru conceptul de neam. E, repet, un inacceptabil abuz, care compromite traducerea lor. Să ne gîndim ce s-ar întîmpla ca traducerile din Taine atunci cînd se referă la cunoscutul triptic de factori modelatori **rasă, mediu și moment** ar proceda asemenea dnelor Vlad și Ghițoc. Ar ieși o babilonie care ar trăda sensul și semnificația textului. Adică exact ceea ce trebuie să evite un traducător. În sfîrșit, editura „Anima“ a trimis în lume această traducere fără o prefață care să călăuzească lectura. E un procedeu condamnabil care ar trebui să nu se mai repete. Altfel, inițiativa acestei tinere edituri merită elogiată. Să sperăm că nu peste multă vreme o editură specializată (mi se pare că am văzut cartea lui Gustave Le Bon în catalogul Ed. Dacia din Cluj) va traduce această carte necesară, într-o traducere fidelă și însoțită de aparatul critic absolut necesar.

P.S. 1. În articolul evocator despre George Ivașcu (**Arhitectul României literare**) se cuvenea să amintesc de perioada cînd revista a fost condusă de dl. Geo Dumitrescu (1968—1970) și dl. Nicolae Breban (1970—1971). Fac necesara rectificare, cerînd scuze pentru omisiune.

P.S. 2. În articolul meu **Extremismul nu poate inventa nimic nou** apărut în revista 22 din 16 august 1991 am constatat eliminarea — fără știința mea — dintr-o înșiruire semnificativă numele a patru tineri cu o debordantă activitate publicistică legionară din anii treizeci (Arșavir și Haig Acterian, Ernest Bernea, Vladimir Dumitrescu). Am rugat-o pe dna. Gabriela Adameșteanu, la stăruința căreia am scris articolul, să insereze o erată. Mi-a răspuns decis că eliminarea i se datorează și nu înțelege să publice o erată. Regretînd incidentul, de care nu mă fac vinovat, restitui adevărul necesar.

■ Acesta este un capitol din cartea amintirilor mele. Nu pot să dau acestei cărți, în forma actuală, nici un titlu. Textul este un fragment dintr-o scriere memorialistică. În parte, aceasta e adevărat. În parte, căci scrierea pendulează între „adevărul amintirilor și ficțiune. În orice caz — deși cartea are oarecum în centrul ei epoca „inchisorilor mele” — nu este o carte de amintiri din închisoare. Străbat toată viața mea, în toate sensurile, și scrierea aceasta crește și amenință să-mi înghită toată existența.

MAI MODEST decît Swift, care în tinerețe făcuse o importantă donație pentru azilul de nebuni în care nu știa că va fi închis la bătrînețe, dădeam și eu, din cînd în cînd, în primăvara lui 48, cîțiva bănuți din pușcinii pe care-i aveam, unor pușcăriși de drept comun, care, lucrînd sub suptăveghere în curtea și prin încăperile unei vile vechi de pe strada Regală din Cluj, mai întindeau mîna la trecători printre zăbrelele de fier ale gardului, fără să știu că, după ce lucrătorii aceștia fără plată vor fi înălțați în locul acelor zăbrele, elegant întortochiate, după gustul sfîrșitului de veac trecut, un zid otova, înalt însă și solid, urma să fie tîrît în dosul lui și închis într-un din celelele întunecoase de la subsol, construite și ele de zidarii improvizați ce-mi stîrniseră de atîtea ori mila. Pe unii dintre ei, pe care îi știam, trecînd zi de zi prin fața vilei, i-am reînălțat, astfel, ciocnînd sau cîrînd mortar prin clădire, în timp ce eram dus la anchetă. Căci vila devenise localul Siguranței din Cluj, pe cale tocmai de a se transforma în Securitate.

Primăvară dulce și timpurie a aceluiași an, 1948. La 6 martie, ziua celei de-a treia aniversări a venirii oficiale la putere — prin guvernul dr. Petru Groza — a comuniștilor, zi de doliu proclamată sîrbătoare națională, mă îndreptam în primele ore ale după-amiezii, sub un soare somptuos, ce desmîntea mohoreala festivă a zilei, spre Biblioteca Franceză, pe care după o mai veche obișnuință o flatam numînd-o „Institutul Francez”. Mă introduseseră acolo, cu ani în urmă, mic școlar, înainte de război, profesorul meu de franceză, Henri Michel, cel despre care sursele rele ale celor bine informați din oraș spuneau că își investise economiile, ca un bun Francez chibzuit, în două case de toleranță din Marsilia. Retribuțiile unui profesor străin cu contract în România erau suficiente, pe vremea aceea, pentru a permite o atît de rentabilă investiție. Același om fusese, pare-se, un aviator-erou în timpul primului război mondial, ceea ce nu puteam la îndoială, de vreme ce purta la cheoat, pe reverul mereu elegantelor sale costume, rozeta Legiunii de Onoare. Mugurele acela mărunț, discret și roșu, mă fascina. Inchipuia pentru mine, cel de atunci, un semn irefutabil, sau mai curînd o chintesență a gloriei franceze. Profesorul onest de la „George Barițiu” din Cluj, fostul erou al aerului și actualul proprietar de bordeluri, jucase pentru mine rolul orbului Tiresias, al unui inițiator. Îmi deschisese o încăpătoare a verbului francez, fusese prima mea călăuză în labirintul tapetat cu cărți. O călăuză oarbă, căci el însuși nu cred că era vreun lector pasionat.

Mă îndreptam, deci, în acea după-masă însorită, spre „Institutul Francez”, unde urma să țin o prelegere despre Camus și îndeosebi despre *Ciuma* acestuia, în cadrul unui fel de simfonie literară organizată de simpaticul director și factorul al Bibliotecii, tînărul Neel, abia cu vreo cîțiva ani mai în vîrstă decît mine. Devorasem cu o foame de lup tînăr cărțile lui Camus, ca și pe cele ale lui Sartre ori Simone de Beauvoir, ale lui Michaux sau René Char. Abundența sur-

EVOCĂRI

Nicolae BALOTĂ

sei franceze, îndată după terminarea războiului, mă încînta. Fervorile mai vechi pentru operele unor consacrați ai secolului: Valéry, care murise nu demult, Claudel, Gide (încă foarte prezent, luase premiul Nobel cu un an mai înainte) și, mai presus de toți, Proust, aceste pure pasiuni ale adolescenței și tinereții mele nu pierduseră nimic din intensitate în urma noilor revelații. Dimpotrivă.

În acei ani, Occidentul nu era pentru mine (și, cred, pentru alții ca mine) doar spațiul din care trebuia, de unde urma să ne vină salvarea de comunism, de teroarea sovietică, era lumea căreia îi aparțineam și din care mă simțeam, ca dintr-un paradis terestru, izgonit. Cărțile care ne veneau, mai exact ne mai veneau tot mai rar, în 48, de acolo, din Apus, erau investite, pe lingă valoarea lor filosofică, estetică, literară, cu una — așa spune — de natură soteriologică. Pentru noi, ele purtau mesajul mîntuirii noastre. O mîntuire mareu amînată, căci nu numai americanii — despre care se mai credea în acel an și încă mai mult decît optînd că „vin” — nu „veneau”, dar și până și lucrările de poezie ale unor autori îndrăgiți, prețiiți, ale profesorilor salvării noastre ne demantăleau uneori, și din ce în ce mai des. Părea că pe încetul, din mesajul unei salvări, scriitorii și gânditorii aparținînd mai ales inteligenței pariziene deveneau complicit al tiraniei, al opresorilor noștri. Amara decepție care ne aștepta era o încercare — așa spune inițialic — prin care trebuia să treacă bărbăția noastră pentru ca să se confirme.

Dar pînă la acea zi de 6 martie 1948 abia gustasem din cupa amară. Cît de lunginos era încă acel timp al promisiunilor!

INDREPTîNDU-MĂ spre Institutul Francez, mă gîndeam, de altfel, cu plăcere, cu varietatea literaturii gata să se dea în spectacol, la întîlnirea posibilă cu o fată necunoscută, pe care o mai zărissem în trecutul la Bibliotecă. Era o aparție destul de excentrică în orașul meu cumînțit, mai degrabă auster și foarte provincial. Purta rochia „maxi”, cum abia peste doi ani urmau să se poarte în dosul Cortinei de fier, unde micile inovații vestimentare făceau efectul unor grave afronturi aduse ideologiei pe cale de a se impietri într-o dogmatică simplistă vegheată cu strînicie de păzitorii ordinii. Lumea întorcea capul după ea, după lungile ei rochii înflorate. Cu părul blond, despletit, bătîndu-i omoplații, cu coapsele joase într-un jupon ce depășea lungile ei fuste, cu mersul ei nonșalant, de vițică elvețiană, Claude-Diane avea farmecul naiv al fecioarelor din cortegiul Mariei, în pictura unui primitiv nu prea îndemnat german. Nimic provocator în roșul sidefiu al buzelor (nuanță insolită, ce e drept, pe atunci, într-o democrație populară). De altfel, în amintirea mea scotocitoare prin depărtările acestea preistorice, toată făptura lui Claude, mica elvețiancă, fiica profesorului de speleologie, Pierre Albert Chappuis, este colorată în acel roz pal pe care urma să-l regăsim mult mai tîrziu, în Danemarca și apoi peste tot în Occident, la creșterii descoperite, care îmi plac atît de mult, ințiși pe patul de unt proaspăt al unei tartine.

Rozul acesta, abia nuanțînd paloarea naturală de albinos a fetei, se muta uneori, rareori, spre smeurii, în momente intense de emoție. Astfel a devenit în clipa în care, după consumarea conferinței mele (foarte probabil indigestă pentru ea) despre Camus, plină de aluzii la „ciuma” politică ai cărei prizonieri eram, în lumea noastră ermetic închisă, apropiindu-mă de ea la cocktail-ul ce a urmat, mi-a întins brusc o revistă luată la întimplare pe o etajeră. Se nimerise a fi o revistă de modă. M-am uitat în ea o clipă, nedumerit, nestîiind de ce crezuse c-ar putea să mă intereseze, apoi am izbucnit amîndoi în ris. Făcuse primul pas, ceilalți i-am făcut împreună.

I-am făcut nu tocmai cum spusese Anchetatorul meu, pe dealurile din jurul Clujului, dar pe aproape. Căci circumstanțele, dominate de rigorile burgheziei, cit și de cele incipiente ale pudibonderiei „socialiste”, erau favorabile doar unui amor deambulătoriu, cu stațiuni prin colțuri ferite, semînd mai mult cu viziunile vulpilor decît cu lăcașurile oamenilor.

Cunoșteam, desigur, și, mă grăbesc să adaug, împărțeam, multe din severitățile bătrînei morale a familiei. Locuiam încă în casa părinților mei, împreună cu surorile mele și știam prea bine că relațiile cu o „domnișoară” din lumea noastră s-ar fi convenit să fie cuviincioase. Dar dacă asiduitățile mele pe lingă Claude erau privite la mine acasă cu surisuri cînd binevoitoare cînd ironice, mi-am dat seama în curînd că ele tulburau altfel, mai profund, casa Chappuis. O casă helvetă, transplantată de-

mult, cu fundațiile ei cu tot și cu convențiile ei, mai solide încă decît fundațiile, în solul transilvan, deci neacclimatizată decît aparent. Tatăl era fără îndoială un savant. Fusese adus, tînăr, cu ani în urmă, de profesorul Racoviță, celebrul naturalist, pentru a studia fauna din peșterile României. Nu știu nimic despre lumea cavernicelor nici despre aceea a exploratorilor ei, dar cred că Chappuis era un mare cunoscător al vietăților din umbră și adîncimi. Trecînd în revistă publicațiile sale în fișierul Bibliotecii Universitare din Cluj, țin minte impresia pe care mi-au făcut-o denumirile unor mărunte lighioane, cărora tatăl lui Claude le imprimase propriul său nume, întrucît le descoperise în vreo peșteră din Apuseni. Trăind în obscurismul lor natural, ele nu se învredniciseră pînă atunci de vreun nume. Era ceva în exploratorul acesta din savanții aventurieri, puștin nebuni, care populau universul — mie atît de drag în copilărie — al globetrotter-ilor lui Jules Verne, a căror încă rațiune de a fi era aceea de a descoperi locuri nenumite cărora să le dea numele lor. De altfel, cînd am pășit pentru întia oară peste pragul casei lor (expresia aceasta învechit-pretentioasă este singura potrivită pentru acea casă aducînd cu un pavilion de vinătoare, avînd citeva trepte în față și un soi de terasă-cerdac de lemn în spate, casă așezată nu departe de malul Someșului, într-o grădină întinsă, o adevărată livadă, împrejmuată de copaci), cînd am intrat în salonul lor acesta m-a surprins nu prin mobilierul, identic cu acela din saloanele noastre burgheze, doar că ceva mai ponosit, ci printr-un perete impodobit cu cele mai exotice trofee ale unei expediții africane: piei bălțate, arcuiri, sulite, scuturi, măști, și la mijloc, triumfal, o blană de leu. Pe lingă un asemenea etalaj de sălbăticie, importată direct din savane, blana de urs pe care îmi plăcea să mă întind, dispusă frumos cu colții rinjînd într-o nișă din biroul Tatălui meu, era parcă aceea a unui bătrîn animal de casă. Mă îndoiam puștin, ce e drept, că profesorul Chappuis, ai cărui ochi arătau ca niște globuri mărite hidos în dosul unor lentile cu numeroase dioptrii, fusese vreodată în stare să ochescă animalul a cărui piele atîrnea pe peretele salonului său, dar aceasta nu știrbea întru nimic valoarea exotică a acestui trofeu. Cumpărată la tîrgul de vechituri din Kinechacho, pielea atîrnase totuși pe trupul unui leu jîgărit ce fusese vinat în vreun safari. Ce importanță avea de cine.

De altfel, în zadar am încercat să extrag din savantul taciturn ceva referitor la sorgintea acestei panoplii la relicvele expedițiilor sale din trecut. Părea cu totul out of Africa. Marocănos, abia monosilabisea, mirînd din cînd în cînd, îndispus, către soția lui, mult mai guralivă.

De fapt, era singura care vorbea dintre ei trei, în prezența mea. E adevărat că din spusele ei nu te alegeai cu nimic. Erau asemenea unei ploii plicticoase; ce cade peste tine, dar pe care te grăbești să o uiți de îndată ce te usuci.

Claude era prea inhibată, prea panicată de aceste întîlniri dintre mine și părinții ei, ca să mai poată rosti vreo vorbă. O îngrozea gîndul copiilor săi, adunați laolaltă — asemenea unor substanțe care acționează primejdios unele asupra celorlalte — printr-un fel de explozie bruscă s-ar putea revela taina dragostei noastre, ori că, nu mai puștin dezastruos, s-ar isca o ruptură între mine și ai ei, ce ne-ar interzice să ne mai vedem. Privea cu ochii ei limpezii, rotunjiți de spaimă, cînd la ei, cînd la mine. Se precipita să o ajute pe slujnica ce ne servea cu o licoare încertă pe fundul unor ceșcuțe, în care ezitam să recunosc între ceai și cafea, si era fericită cînd Tatăl ei, sâstisit de ceremonialul plicticos al „ceaiului” scotea un ultim mormăit sunînd încetarea. Mama îi îngăduia fiicei sale să mă conducă în odaia ei unde, foarte cuminți, răsfoiam un album cu reproduceri din Segantini, sau îi citeam dintr-o antologie de lirică engleză.

Incepeam și noi să ardăm radios, prea radios pentru ca să nu ne trădăm, în cînt trebuia să facem eforturi pentru ca să stingem limbile de foc care ieșeau din noi, să acoperim grijiuliu jărătacul. Cînd, în sfîrșit, reușeam de nu se mai vedea decît cenușa, ieșeam, îmi luam rămas bun de la soția Chappuis, sau numai de la Doamna, căci Savantul se eclipsase între timp, și dacă nu era prea tîrziu, i se permitea fetei să mă conducă pînă la pod. Dar nu dincolo de el.

DE FAPT, mă mir azi, cum nu mă miram atunci, că i s-a permis, totuși, din primăvară pînă în toamna aceluiași an, să treacă de atîtea ori peste acel pod. Doar nu-i îngăduiseră pînă atunci nici un fel de ieșiri. Nici măcar pînă la liceul românesc

PE STRĂ

la care o inscriaseră în clasa întâia, tru ca apoi să o retragă prudent. feraseră să-i angajeze dascăli partiu să ia lecții incerte de „cultură generă să învețe limba engleză (acasă vo germana în imposibilul dialect elveț deși Chappuis se trăgea dintr-un ca romand; cu mine vorbeau toți franceze). Mai lua lecții de desen și-mă rătă uneori cite o compoziție în cu o mină destul de fermă, trasase turele generoase ale unor femei cu și pulpe voluminoase. O feminitate lentă se revărsa în aceste caiete de șe, în acuarelele ei, vis de împlinir pubertății dornice de a părăsi gră de șopirlă ale adolescenței.

Împlinise 18 ani cînd i se îngăduise frecvențe Biblioteca franceză. Pînă tunci, în afara orelor de conversații bătrînul profesor de engleză și de desen, mai avea o singură distracție rezervată ce e drept pentru zilele de minică și de sîrbătoare: plimbarea cu rinții în jurul grădinii lor.

N-am luat niciodată parte la aceste preumblări circulare, la umbra nu bătrîni, dar mi le pot închipui de p aș fi asistat la ele. Savantul, de singur, deschizînd drumul, cu miîni spate, scufundat în tăceri cavernice cu ochii globuloși holbați în gol; lui, la doi pași în urmă-i, vorbind tr-una, în vînt, în van, în Schwy Deutsch, și, rîmînd uneori mult, urmă, Claude, rupînd cite un fir de da Soricelului, ducîndu-l visătoare buze, sugîndu-l încet, concentrată și sentă totodată, apoi, luîndu-și se fată bună, grăbîndu-se să-și ajungă rinții din urmă.

Firește, după o copilărie și o lescentă agrementate cu asemenea disimente duminicale, ieșirile cu o dată la două zile, aveau o altă voare.

După-amiezele erau lungi pe vreo aceea. Ne întîlneam la capul dinspre al podului de peste Someș și ne pierd în sărutări printre boschete, sub a trezîndu-ne undeva departe, întîși, tr-o pădurice de brazi (plantată pe bil în scopuri didactice) a Institutului agronomie sau printre mormintele n dîte de mușchi moale și împrejmuite ferigi din Hajongard (în vechime H Garten. Grădinile cu Iepuri), sau fagii din pădurea Hoia, uneori și căpițele de fin adunate de pe pel stadionului sportiv.

Singurele acoperișe care ne adăpos în zilele mai mohorite erau cele de pagodă, ale pavilionului „japonez” menajat de Profesorul Borza în Grăna Botanică; singurii pereți erau de sticlă ai serei tropicale din ac grădină, cu palmieri, lămiți, portocale mici tuțe de Mimosa pudica, pe ne plăcea să le atingem ușor pentru frunzele carnivore, sau poate într-ac pudice, să se închidă delicat în degetelor noastre.

Pudică impudoare a iubitilor centine! Nu ne era rușine de nimic de nimic, în orașul plin de inhibiții tute, veche cetate protestantă, mai de calvinistii care pusese stăpînire timpul Reformației pe frumoașă, g biserică a benedictinilor, vîrînd-o furie, acoperîndu-i frescele și tran mind-o într-o hală austeră, împo azi doar cu armoariile nobiliare, preă tin, dacă nu deloc creștine, ale ma familii reformate maghiare.

Părinții fetei (sau doar Mama ei) făcuseră discretă lor anchetă în ce privește, printre cunoștințele lor. Cu universitar era un mic ghetou căru dădea ușor ochul. Recomandațiile seră, se pare, atît de solid pozitive cit izbutiseră să dizolve susceptibilit lor helvetică. Fără să mă adopte cu dură, îmi îngăduiau politicos să „curte” fiicei lor. Nu bănuiau, desigur bertățile pe care ni le luam, și de me ce escapadele noastre erau rig încadrate în orele după-amiezii și ne torceam din deambulările amoroase form orarului prescrist, seara la 7 și mătate „punct” (cum se spunea în deal), nu-și făceau prea multe gri legătură cu noi. De la Bunavestire la Sînta Maria Mică (perioada ap mîntăvia a dragostelor noastre) so întîrzie binevoitor pe cerul Clujului care mi-l amintesc rar posomort în an, cu excepția unor zile din mai răsăfățați de căldură încă de la înc tu lui martie, ne-am pomenit dec cu o viforită de zăpadă. Trandafiri grădina părintească, bujorii din ace familiei Chappuis se, aplecau sub tu rînl înalt de zăpadă. Rozul obrazil Claude luă reflexe violacee. Apoi rele s-a întors triumfător, ca și nu s-ar fi întimplat nimic.

AȘADAR, soții Chappuis nu peau să-și teamă fata decît o cu cădera nopții, știința lor cele ale vieții fiind probabil pregnată de vechi temeri calvine, ac doar tenebre nocturne de a fi p

ADA REGALĂ

oare ale tentațiilor pernicioase. Ne zoream, deci, la întoarcere, și dacă ni se întâmpla să zăbovim nițel dincolo de ora reglementară, doar biata Claude era aceea care suferea fulgerele mute ale privirilor paterne sau tunetele sonore ale reproșurilor materne.

În rarele ocazii când ni s-a permis să ne întâlnim dincolo de ora la care orice cetățean onorabil din Geneva sau din Zürich trebuia să fie acum patru secole acasă, eram ținuți sub directa supraveghere a profesorului. Au fost, din primăvara până în toamna lui 48, câteva „serate dansate“ la Institutul Francez, organizate de copilul Neel, cu contribuții ale participanților. În timp ce țineam amfitrionă își purta cu agilitate sarcina, dintr-o încăpere într-alta, din biblioteca cu rafturi până în tavan în bucătăria apartamentului „directorial“ plină de marionete și păpuși (căci doamna Neel era păpușerească amatoare), iar una dintre surorile mele decupa cu grijă tortul doboș cu glazură de zahăr ars — masivă construcție elaborată savant de Bunica mea — tort din care, conspirând împreună cu Claude, cu surorile mele, cu Nego și cu alți prieteni, căutam să facem o parte cât mai înegă de mare mereu poficiosului Puiu Cotrus, îl auzeam din pafonul Institutului, lamentându-se, pe Charles Trenet, și, mizerabil dansator cum eram, nici nu-mi dădeam seama că este prea puțin rezonabil să încerci să dansezi pe frazele luncose și patetice ale ultimei sale șansonete, „La Mer“, dar parcă dansul ar avea ceva comun cu rațiunea, mai ales când cineva foarte iscusit stingea luminile din plafonieră și, în spațiul îngust, printre trupurile întinse și șirurile de cotoare albe cu litere negre și roșii de la Gallimard, aluceam atât de voluptuos în brațe cu o fată ale cărei poale măturau din când în când podeaua, iar speleologul paznic al ei, asemenea unui eunuc bătrîn, încerca să citească ceva apropiind o revistă la un centimetru de ochi, în șuvița de lumină ce pătrundea prin ușa întredeschisă dînd spre bucătăria cu păpuși spinzurate printre tîngiri.

În asemenea nopți de vară (se știe prea bine și demult cit de primejdioase), nici nu aveam voie să o conduc până acasă. Osimdîni să nu ne întâlnim decît ziua, în orele bine temperate ale sîestei, rareori în cite o înainte de amiază — parte mai năbădăioasă a zilei —, în cite o dimineață de sîrbătoare, cum a fost aceea, memorabilă, petrecută îmbrățișați în iarba strălucind de rouă, a Sfintelor Rusalii, dragostea noastră toată a stat — cel puțin pînă cînd a început să apună — sub semnul Soarelui.

Orbiți de lumina lui, nu luam seama decît destul de distrat la ceea ce se petrecea în jurul nostru. Căci se petrecea nici mai mult, dar nici mai puțin, decît destrămarea unei lumi, a lumii pe care o socoteam a noastră, deci eram cuprinși în descompunerea ei. Îndrăznesc să cred (dar nu spun aceasta ca o justificare a atenției noastre) că a existat cel puțin o pereche de îndrăgostiți printre tinerii Romani, care se plimbau neștiutori, înlăntuiți pe sub portice, în timp ce furia vizigotă bintuia prin Urbe.

Claude avea scuza unei inocențe totale. Făcea parte dintre acele fături despre care vorba Romînilui spune atât de potrivit că „nu știu pe ce lume se află“. Cîndoarea ei firească, perfect conservată printr-o lipsă absolută de curiozitate pentru tot ce s-ar putea numi „politică“ sau „istorie“, ba chiar și pentru ceea ce se cheamă în general „cultură“, îi asigura o liniște aproape vegetală. O tufă de liliac își irosește nestingherită parfumul chiar și într-o noapte de mîcel. Dacă mai adaug la aceasta uimirea fericită, continuă, a primei iubiri, cred că se poate înțelege de ce fata era cu totul străină de tot ce alcătuiseră mersul zdruncinat al lumii acesteia.

Cînd o dată, în odaia mea din casa părintească, în timp ce minunata mea bunică ne aducea ea însăși cafeaua cu lapte și alături, pe o tavă mare de argint, cozonacul împletit cu nucă și bobul de frișcă bătută proaspăt de fata în casă, Claude-Diane trecea ușor cu privirea și cu degetul mic, roz, peste cotoarele cărților din rafturile bibliotecii. Șoptea chiar uneori, amuzată, stîlcindu-le, numele unor autori sau titlurile operelor: pentru ea greu pronunțabilul „Dostoievski“, sau caraghiosul Nietzsche. Dăduse pînă și de unele cărți pe care doar citeva luni mai tîrziu urma să le vad pe masa colonelului Barbu, președintele Tribunalului Militar, eu fiind în boxa acuzaților, tocmai din pricina lor. Erau printre ele: „Main Kampf“, al lui Adolf Hitler și „Mythus des XX-ten Jahrhunderts“ de Alfred Rosenberg. Nu citi aceste nume, căci nu aveau nici un haz pentru ea. Degetul roz trecu la fel de jucăuș și peste acestea, în timp ce fata spunea, arătînd cînd spre o carte,

cînd spre alta: „Ce bleu-là me plaît. Oh, le beau vert, tendre! Toi, tu es laid comme tout“ — și către mine: „Purquoi est-ce que tu gardes un livre d'un brun si sale dans ta bibliothèque? Cet ocre-là par contre, comme il est chou!“ Cărțile erau pentru ea niște pete de culoare mai mult sau mai puțin agreabile, și era dispusă să acorde un suris prietenos „Discursurilor“ lui Goebbels îmbrăcate într-o pinză azurie, și să azvirle la gunoii volumele „Sumei teologice“ a Sfîntului Toma de Aquino, legate sobru într-o piele maronie.

Urmăream fermecat preumblarea degetului roz pe cotoarele cărților mele, nicidecum scandalizat de criteriul cromatic al judecăților critice, pe care le curmam cu o interminabilă sărutare. Tineretea mea doctă amuțea copleșită de atîta neștiință paradiziacă. Pentru nimic în lume nu i-aș fi tulburat gîndurile (mă mulțumeam cu simțurile), nu i-aș fi împuiat epul cu tot ce îl frămînta pe al meu. Îi ascundeam, ca un renețat, ideile pe care le pritoceam cu infrigurare, ca și cultul pentru maestrul mei, filosofi, mistici, poeți sau oameni de acțiune, și dacă era să vorbim, preferam să-mi povestească și să comentăm împreună pătăniile fox-terrier-ului pe care i-l dăruisem, decît să-i relatez ceea ce auzisem cu o seară înainte — prin perdeaua de brulaj — cu urechea lipită de vechiul dar, excelentul nostru aparat, Columbia, la buletinul de știri de la ora nouă transmis de Radio Londra.

NU, eu nu aveam scuza unei asemenea inocențe. Și, legată de aceasta, nici aceea a neștiinței. Știam tot ce se putea ști, pe vremea aceea și în locul în care mă aflam despre cele ce se întîmplau în lume. Cînd recitesc însemnările din Jurnalul meu, scrise în acei ani (am regăsit citeva caiete, salvate din percheziții, confiscații, mutări și pribegii), mă uimește atenția cu care urmăream, pasiunea cu care analizam, comentam evenimentele politice ale zilei. Așteptam amoroasă, din primăvara pînă în toamna aceluiași an, nu mă făcuse să-mi pierd cu totul interesul pentru ceea ce Nietzsche numea „die grosse Politik“. Mă simțeam pe atunci, ucenic abia ieșit din adolescență, cum nu mă simt acum, patruzeci de ani mai tîrziu, implicat în istoria care se face. Deschid unul din acele caiete scăpate din naufragiu și aduse peste frontiere într-ascuns, un caiet de școală cu scoarțe tari, negre, cu o etichetă mare pe copertă, pe care scrie, arătînd destinația sa inițială de la care-l deturmasem: „Universitatea Regele-Ferdinand I — Cluj-Sibiu, Caiet de Planșe — Disecție — Institutul de Anatomie Umană“. Citesc, așadar, în acest caiet în care seară de seară, între 1 iunie 1945 și 28 martie 1946, mă anatomizasem cu voluptate: „141. Viața mea de acum: Ucenicia condotierului“. Era în 1946: peste citeva zile urma să împlinesc douăzeci și unu de ani.

Da, mă visam încă, la vîrsta majoratului legal, un cuceritor, un conducător de popoare. În ultima zi a lui '45, trîsînd liniile mari ale unui plan de viitor, notam: „Je suis un conquerant. C'est la grande aventure que je cherche“. Eram încă de prin 1940 — cînd împlinind cincisprezece ani, în timpul „Refugiului“, despărțit de ai mei, la „Casa Domnului“ din Blaj îmi începusem însemnările mai mult ori mai puțin zilnice — un fel de dictador „en herbe“. Aveam în mine sămînta rea a tiraniei. Sau eram doar contaminat? Nu poți fi cu totul imun cînd ești contemporanul unor mari bolnavi, al unor monștri purtători de germeni, precum Hitler sau Stalin. I-am urit din răspuseri, cu ura sinceră, întreagă, fără margini, a copilăriei și a tineretii. Aceasta nu mă împiedica să nu rivnesc la Puterea supremă, absolută, de care uzaseră și mai uzau aceia, abuzaseră și mai abuzau. În același vechi „Caiet de disecție“, găsesc o notă peremptorie: „Vreau puterea absolută în România pentru 15 ani“. Scriam aceasta în 1945, și schițam alături schema unui guvernămint puternic centralizat, deși bazat pe sistemul parlamentar, pe votul universal și pe o presă liberă. Aceasta la un an după ce aflasem căderea lui Antonescu și, plin de entuziasm, alergasem prin noaptea instelată de august din Dumbrava Sibului în oraș, să-i anunț vestea tatălui meu, și numai la citeva luni după ce regimul comunist se instalase solid la cirna Tării, urmînd să dețină Puterea absolută încă patruzeci și cinci de ani.

Răsfoind acest vechi caiet, îl revăd pe Tatăl meu, prea rar evocat în paginile lui. Nu știu după ce semne am înțeles că citise Jurnalul meu. Poate acest caiet ori poate altul. S-a trădat, cred, vorbindu-mi despre anumite gînduri ale mele de tîrnă. Înțeleg, retrospectiv, supărarea mea de atunci, dar mă mîhneste faptul că i-am arătat cit eram de supărat. M-am

plîns, îmi amintesc, chiar și Mama mele de această intruziune în intimitatea mea. Acum cînd, uneori, cotrobăiesc prin sertarele Fiului meu și citesc însemnările sale, sînt mult mai înclinat spre indulgență. Și, mă doare mai ales, cu aceea durere pe care ne-o provoacă sentimentul ireparabilului, că în ultimii săi ani de viață, întunecați de boală și de obrocismul comunist ce ne acoperea luîndu-ne lumina, nimic din viața mea de atunci nu părea să corespundă marilor așteptări pe care Tatăl meu le investise în mine. Căci el a fost omul care a crezut cel mai deplin, mai adînc, cu cea mai mare fervoare în mine. Și pe care, tocmai de aceea, l-am făcut să sufere mai mult, mai greu decît pe oricare altul.

UNDE e iubire multă este cel puțin tot atât de multă suferință. Înțelesese cînd însemnările mele că îmi rodeam amarnic friele. Căci caietul acela din 1945—1946 nu era doar al unui ucenic „condotier“ ce-și saltă în imaginație mușchii, și-și încordează ca un arc voința, ci și al unui tîrnă, încă foarte fragil, un adolescent întirziat, ce trăise o copilărie protejată, privilegiată, dăruită cu multe daruri, și căruia toate aceste privilegii și ziduri protectoare urmau să-i fie unele după altele și toate deodată smulse, surpate. Cînd privesc azi, nu fără un amestec de milă, ironie, amuzament și iritare spre tîrnărul acela de odinioară, așa cum îmi apare el, mai puțin în amintirile mele tot atât de șterse ca și fotografiile îngălbenite de vreme, cit în acele pagini ale Jurnalului meu intim, ceea ce mă face să-l consider cu cea strîngere de inimă cu care atît de des privesc mai nou spre Fiul meu — ajuns la vîrsta mea din anii aceia, 1945—1946, vîrstă tot mai mult expusă amenințărilor, capcanelor, ispitelor, ce poartă numele generic, comun de „viață“ — este dezarmarea lui, lipsa lui de apărare.

Tatăl meu se uita la mine, probabil, cu aceeași sfișiere dureroasă, cu aceeași neputință în privire pe care, desigur, o socoteam pe atunci indiscretă. Și deși — cu prezumția tinerilor foarte siguri de sine și mai puțin de prezentul lor, pe care nu se poate să nu-l vadă destul de incert, cit de viitorul lor — mă socoteam invulnerabil și merit unor fapte mari, unei opere grandioase, îmi spuneam că nu am nevoie de ajutorul nimănui, că îmi sînt mie însumi suficient pentru a-mi croi destinul, totuși, într-o clipă de dezolare sau de exasperare la vederea zidurilor care se înălțau în jurul nostru, al interdicțiilor, al opreliștilor de tot felul, l-am legat tot lui, bunului meu părinte, de suflet greul care mă apăsa. Revăd ora și locul, amurgul acelei zile de vară, în camera mare, răcoroasă, pe care aș numi-o azi „de zi“, camera în care era vechiul pian al copilăriei mele — un Schweikhofer negru — și simt încă disperarea aceea cu care i-am spus că presimt, dacă nu voi izbuti să plec undeva departe, în Apus, că voi muri în curînd, sufocat de pestilența comunistă. Nu-mi amintesc cuvintele mele, dar voi fi fost mult mai directe, mai puternice, decît le-aș putea relata acum în stilul indirect liber al povestirilor mele. Cit de mult, de zadarnic de mult regret azi cea mărturisire de tîrnă ce-și pierde brusc țîna orgolioasă și nu rămîne decît ceea ce e de fapt, un biet omuncuț hidrocefal, cu capul doldora, enorm, cu inimă puțină și vine subțiri și neîncercate.

Cuvintele mele l-au tulburat, desigur, foarte adînc pe Tatăl meu. Nu era omul care să-și arate tulburarea, doar Mama mea l-a înțeles, care mi-a și spus că el va face totul pentru ca să-mi înlesnescă plecarea. De altfel, și ea era gata să-și vindă cele citeva bijuterii și alte lucruri de preț ale ei, pentru ca să am bani de drum.

Mulți ani mai tîrziu, după întoarcerea mea din pușcărie și domiciliu obligator, un prieten credincios al familiei, David Rosner, mi-a istorisit despre strădaniile Tatălui meu — pe care, întorcîndu-mă, nu-l mai regăsissem printre cei vii — de a mă scoate clandestin din țară. Îl căutasem pe el, pe Dudi, cum îi spuneam noi, ori David — cum își va spune mai tîrziu, cînd va deveni capul comunității izraelite mult impuținate din Cluj — despre care știa că are multe prieteni, legături prețioase printre coreligionarii săi. Nu o dată auzisem prin el despre cunoscuți ai noștri, Evrei, ce izbutiseră să se strecoare peste frontierele tot mai ermetice închise. „Tatăl tău m-a implorat să-ți aranjez o trecere «dincolo» cit mai sigură; să te dau pe mîna unor oameni de încredere. Era gata să dea pentru asta toți banii, toate valorile pe care le avea. Tare te mai iubea. Era disperat; parcă știa dinainte ce avea să-ți se întîmple. De cite ori n-a venit să vadă ce-am aranjat! Dar știi...“ — „Știu Dudi, știu...“ — i-am potolit eu aprehensiunile și regretele. După cum înțelegeam acum pe Tatăl meu — mulți ani după pieirea lui și după trecerea mea prin încercările recluduziunii — mai bine decît îl înțelese-

sem atunci cînd îmi revărsasem înima întempestiv în fața lui și cînd îl împovărasem cu ceea ce ar fi trebuit să rămînă doar povara mea, acolo în odaia cu pianul lucind negru în dreptul ferestrelor larg deschise spre frunzișul întunecat al copacilor, tot astfel îl cunoscusem acum mai bine pe Duvăd al nostru decît îl cunoscuseră părinții mei odinioară, deși nu-l mai întâlnisem decît foarte rar, chiar dacă întotdeauna cu bucurie, ca pe un vechi și bun prieten. Știam că Tatăl meu, adresîndu-se lui, se înșelase. Nu era acesta omul care să pună la cale o evadare, care să îndrăznească, fie și pentru un prieten căruia îi era devotat, o negociere primejdioasă. Deși în cușca lui de sticlă de la Banca de Stat număra foarte sigur de sine și cu o iuteală uluitoare multele mii ce-l treceau prin mîni, deși — în pantaloni scurți — picloarele sale păreau destul de vînjoase atunci cînd alerga ca arbitru de tușă, căci adora fotbalul, Dudi Rosner era prea plăpînd pentru o lume în care mișunau brutele. Se întorsese de la Auschwitz, unde pieriseră ai săi, ca o umbră vagă, o arătare. Mă și întreb cum se tirise de acolo pînă în orașul nostru din inima Transilvaniei. Un unchi al meu îl descoperise, abia suflînd, pe primele trepte ale imobilului său. Încerca să urce în patru labe la etaj, unde locuia o mătușă bătrînă, singura supraviețuitoare a familiei sale. Abia putea să vorbească. Rămăsese la unchiul meu, cu care nu se cunoscuse pînă atunci dar care avea avantajul de a locui la parter și de a fi foarte primitor. Familia mea îl adoptase, în lipsa familiei sale. Se întremase pe înocul, își redobîndise vocea, ba chiar și umorul, un adevărat „Galgenhumor“, cum i se potrivise unui Evreu din lumea aceea a Răsăritului, unde nunta izraelită era intreruptă de un pogrom sîngeros, iar pogromul continua nemijlocit cu nunta. Cocosul lui Chagall, țanțos, cocosuș dragostei leguite, în culorile sale exuberante, de cite ori n-a fost el însingurat pentru ca, apoi, să învie cu penele mai strălucitor peștiște decît înainte.

Dar, oare, noi botezații, din aceleași părți ale lumii, dacă nu toți măcar unii dintre noi, n-am fost oare și noi — într-un fel sau într-altul — tăiați împrejur, nu suntem oare și noi circumciși cu silexul dur al tiraniei?

Tocmai tăierea aceasta începuse și se întetea în vara aceluiași an al „grăției“ 1948, și ceea ce îmi reproșez acum, patru decenii mai tîrziu este că, prina în jocul delectabil al amorului, ameiți de parfum, n-am luat seama la primele semne ale tragediei.

Nici o catastrofă, cu atît mai puțin o catastrofă tragică, nu survine niciodată pe neașteptate, fără să ne anunțe prin numeroase semne. Dacă am avea simțuri deștepte, urechi destul de sensibile, am auzi murmurul depărtat, apoi din ce în ce mai apropiat, al celor mai profunde mișcări seismice. Catastrofele istorice se anunță din vreme prin semne care ne asaltează, care țipă spre noi, care mîmează în fața noastră ca într-o pantomimă tocmai ceea ce urmează să se petreacă cu noi. Profețiile se țîn lanț, dar cine să le asculte, vocile profetice se pierd din totdeauna în deșertul în care trăim. Noi înșine suntem surprinși cînd în noi se cascadează o bouche d'ombre și preferăm cuvinte pe care nu le pricepem, săvîrșim gesturi socotite de alții și de noi înșine nesăbuite. Darul profetiei nu este decît acela al unei stări particulare de veghe. Profetul aude, vede ceea ce cu toții auzim și vedem, fără să auzim ori să vedem. De aceea, cite un cataclism, un război, un „sfișit“ — de epocă, de domnie, de regim sau, mai simplu, sfișitul vieții — ne surprinde așa cum i-a surprins Potopul pe oameni în zilele lui Noe, ori va surprinde sfișitul lumii și venirea Fiului Omului, omenirea din acele timpuri: mîncînd, bînd, iubînd și urînd, cumpărînd și vînzînd, sîdînd și zidînd.

Eram tîrît spre locul de jertfă, dar credeam că dansez alunecînd pe valurile unei șansonete marine, în brațe cu o mică sirenă. Cînd uneori, rareori, ochii mei se întredeschideau pentru o clipă și zăream stîncile golase, blocurile enorme de piatră deasupra mea și urmele mele tirite prin praf, țîpam de spaimă, dar totul se petrecea ca în vis, credeam că fusese doar un coșmar, și mă trezeam din nou urcînd strada Regală, dînd distrat un bănuț minii ce se întindea printre grații, grăbindu-mă cu inima bătînd în mine spre pavilionul japonez din Grădina Botanică, unde mă aștepta, plînd, parfumul unei tinere femei, amestecat cu acela tomatnic al crizantemelor.

Înima aceea a mea, ce se zbenguia pe atunci, nu era încă tăiată împrejur. Urechea mea, netăiată împrejur — cum ar spune Profetul — nu era nici ea în stare să audă măcar un suspin din preajmă-i. Înima ca și urechea erau închise la suferința celor mai apropiați. Pînă cînd, brațul drept al Sacrificatorului s-a lăsat și asupra mea.

Trei povestiri

Eliberare

NICI azi nu știu cum am ajuns aici. În orice caz n-am făcut-o conștient, n-am urmărit asta. Fără să vreau, fără să-mi dau seama, în capul băiatului meu am falsificat o lume întreagă. Lumea întreagă.

În primul rind moartea. Ar putea să jure că, după felul cum sună cuvântul, e o insultă pustie.

Aveam în curte doi ciini, de fapt o cățea bătrână de la care păstrasem un pui, îi spunea HAM, printr-o asociere aproximativă cătelei îi spunea MAMA TA. Când a murit l-am spus că am dus-o la doctor, care o îngrijește foarte bine.

Când îmi vine nota telefonică îi zic că ne-a scris.

Sînt instanța lui supremă. Pentru el cuvîntul meu este adevărul. Într-o zi a spart vasul de flori. Nevastă-mea l-a spus că a făcut rău, foarte rău: vasul nu se mai poate repara. A plîns pînă cînd am venit eu. Ingenunchese și plîngea: nu în fața unui vas spart, în fața ireparabilului. Ireparabilul nu există, l-am spus. Zmeul nu există. Bau-bau nu există. Am strîns cioburile într-un prosop. A doua zi vasul era la loc. N-a fost greu să-l gătesc, era un produs de serie, ca tot ce avem în casă, ca nevastă-mea și ca mine. Numai în fața lui mă părăsește această senzație.

Nu l-am dat la grădiniță și nu mergem în familie; mi-e ușor să mijlocesc între copilul meu și restul. De pildă un bețiv se tirăște în patru labe pe trotuar și eu spun că și-a pierdut cheia. Ne surprinde în piața mare o demonstrație neautorizată a studenților, Poliția intervine în nota ei obișnuită, cei mai recalcitranți sînt înghesușiți în dușe. Au furat, îi spun. Lumea reintră în matcă, simplă, coerentă, respectabilă: omul își caută cheia, hoțul o ia pe spinare, dacă te rătăcești poți conta pe polițist.

Am făcut un vis din camera lui, încăperea scundă cu pereții decolorați și proprietățile deasupra. Două crăpături lungi coboară din tavan: i-am spus că sînt liane. A fost suficient. Pata de igrasie lăbărțată pe zidul exterior foșnește acum ca un adevărat palmier scuturat de maimuțe. Funișinginea pe care soba a întins-o pe tavan inchipuie norii. Urma palmei murdare pe perete și papagalul lui preferat și acolo unde a vărsat ligheanul cînd era mic și s-a umflat parchetul, mișună crocodilii cu dinți ascuțiți.

Gri-ul e verde, pentru că jungla e verde, cenușii e albastru, pentru că cerul e albastru, ochul e galben, pentru că papagalul e galben și are și puțin roșu pe cap.

Soția mea aproape că nu contează. Știe că plăcerea ei cea mai mare e să coasă pentru alții. Treaba ei e să-l bage în gură. Bala îmi revine tot mie pentru că trebuie să scufundăm piratii. Ea n-ar face decît să-i vire săpun în ochi.

Ceasornicării e chiar dedesubt, așa că sînt mereu prezent. De cite ori are o întrebare coboară în atelier. Vrea să știe unde se duc fluturii iarna. Îi spun că în țările calde...

Într-o zi s-a întîmplat ceva îngrozitor: în parcul orașului a fost instalată cușca unui urs. Un animal bătrîn, căruia îi cădea părul. Cu botul strecurat printre gratii culegea chiștoacele de țigară. Atît de bruscă, de neașteptată a fost această apariție în mijlocul aleii pe care de atîtea ori o bătusem incit n-am găsit un motiv plauzibil pentru a închide asemenea creatură. Unde mai puț că era atît de bătrîn incit îi curgeau ochii. Toc-mai deschideam gura să spun că asta-l casa lui, cu zăbrele, ca să nu țină zăpușeală; o casă pe cînte. Animalul însă, văzînd că ne-am oprit, începu să se tînguie așa de jalnic că n-am mai putut spune nimic. Atunci am observat că și băiatului meu îi curgeau ochii.

S-a terminat, mi-am zis. De aici înlănte spaima, mizeria, umilinta...

Ajunge un urs chior. Să-i dai drumul, mi-a zis.

Mi-am simțit inima pornînd. Sigur că da: tot ce este, este prin mine. Doar am reparat toate jucăriile.

Bine, am spus. Nu-l nici o problemă. Cîteva zile subiectul a fost închis. Mă gîndeam cît am să-l pot ține departe de parc. Pe urmă am uitat. A trecut o săptămînă, poate două; în lipsa mea Anda a dus copilul în parc. A fost un scandal.

M-am scuzaț: am uitat să-i dau drumul, asta e. Pur și simplu am uitat. M-am ridicat și-am plecat ca din pușcă. Al in-nebunit, a zis Anda.

Ursul era acolo, la locul lui. Limba îi atirna din gură, parcă cerșea. Așteptam să zică: dă-mi și mie... Toată viața lui trăise în cușcă. Nu ieșise nici o clipă și cred că, dacă prin absurd, aș fi reușit să descui s-ar fi speriat îngrozitor. Nu se vedea nici o incușcare; numai bare masive de fier forjat. Ursul crescuse înăuntru, ca un simbur.

M-am întors acasă, am luat o franzelă și-am turnat deasupra pefroxin. Pînă seara a stat pe pervazul ferestrei să mal piardă mirosul. Cînd s-a întunecat m-am dus în parc și-am zvîrlit-o în cușcă. Nu m-a văzut nimeni.

Două zile n-am mai dat pe scoala. A treia m-am arătat pe departe. Ursul lipsea.

Acum ne plîmbăm larăși în parc. Băiatul meu aleargă fluturii, vrea să știe unde se duc iarna. Îi spun că în țările calde...

Iola sălbatică

ERAM liber în ziua aceea și singur: soția mea lucra simbăta, zicea să cîștige mai mult. Deși eu nu cîștig rău; chiar în lunile slabe ies aproape la dublu decît cîștigam în capitală. Ea însă e atît de mulțumită de faptul că are o slujbă, nu de slujba în sine, ce mulțumire să. Țăcăni toată ziua o mașină de incasat într-un magazin? atît de inspăimîntată că ar putea rămîne fără ea incit ține mortis să lucreze simbăta. Cred că urăște orașul acesta de la marginea civilizației, vîntul care nu conținește, străzile coborînd în mare, valurile care întind păcura în pete. Ar lucra și duminica, numai să ne putem întoarce mai repede acolo unde viața a fost prea scumpă pentru noi. A trebuit să venim încoace, singura ofertă de serviciu în optsprezece luni; am împăturit scrisoarea, întrebîndu-mă unde poate să fie orașul acesta. Nici un cunoscut nu știa, am alergat la Agenția de Plăsură și habar n-aveau. Îmi venea să mă asez în mijlocul intersecției centrale și să plîng.

Adevărul e că nu ne merge rău, veniturile ei sînt o plăcere în plus și, dacă nu intervine nimic, la anul ne-am putea permite un copil. Cît despre întoarcerea în capitală, eu, unul, nu m-aș grăbi; n-am nici un chef să fiu iar pus pe fugă de prima majorare a chiriiilor. Ea se și vede bînd cafea la automat, ar lucra și duminica numai să apropie momentul. Doamne sfînte! să te stringi de git la marginea lumii pentru o cafea la automat, metroul și un polițai la suta de locuitori.

Partea proastă e că nu știu cit o să ducă imputita asta de climă, e atît de anemică, și mai are și nasul infundat, o obligă să tragă aer pe gură, parcă-l un pește pe plajă.

Anul cit am stat despărțiiți mi-a lipsit îngrozitor. M-am întors la ea, exact unde o lăsasem, pe canapeaua din apartamentul malcă-si, respira greu. Nu m-a întreat unde am fost, nu fusesem nicăieri, nu m-a întreat ce-am făcut, nu izbutisem să fac nimic. Am luat-o în brațe și m-am simțit dintr-o dată mai bine; nu mai eram cel mai slab. Pe urmă s-a ivit slujba de la capătul lumii.

Eram singur și mă plictiseam. Am schimbat vreo șase canale TV, care m-au plictisit și mai tare; fiecare încerca să lase impresia de altceva, buletinele de știri se străduiau să mă convingă că se întîmpla ceva așa cum făcuseră ieri și alaltăieri, cum vor face și mine deși, una peste alta nu se întîmplă nimic: crime, crize politice, conflicte regionale, prețurile urcă și scad, fiecare are o părere, reclamele recomandă întotdeauna ce-l mai bun... Aș fi putut să merg la un meci și apoi să mîninc însă tot îmi rămînea jumătate de zi. Nu volam să văd pe nimeni și dacă stau să mă gîndesc, afară de cei pe care l-am văzut de o mie de ori, n-am pe cine.

Afară era senin și m-am hotărît să ies la o partidă. Mi-am aruncat arma pe bancheta din spate — o vechitură, însă formalitățile de înregistrare a uneia noi m-au oprit întotdeauna s-o schimb. După treizeci de minute am ieșit în șoseaua

de centură, cu gîndul că în capitală o asemenea manevră mi-ar fi cerut două ore, bară la bară. În ce mă privește n-am să mă grăbesc cu întoarcerea; asta-l sigur.

Șoseaua era pustie, dacă nu punem la socoteală cîteva camioane întîrziate.

Am profitat să accelerez la podea. Camioanele rămîneau în urmă, strălucitoare ca niște gîndaci colorați care se tirau pe o creangă. În dreapta se vedea portul militar, navele cenușii, lincezină. Am luat-o la stînga, pe drumul care urmează țărîmul. Rafinările veneau pînă în mare, cu conductele lor întinse în apă ca niște mațe. Fumul pe care-l fac se ridica drept o sută, două de metri după care se curba spre larg întinzînd un soi de prelată al cărui capăt nu se vedea. Poate că nici nu avea.

În dreptul uzinelor chimice am ridicat geamul, aerul miroșea ca o rufă purtată. Cu ventilatorul dat la maximum urmăream aburii multicolori care se adunau deasupra instalațiilor într-un nor violet. Nu se vedea țipenie, ai fi zis că toate jucăriile sub presiune lucrau singure. În fiecare dimineață ele înghit zece mii de oameni, dacă e să crezi zărele; zece mii de oameni fericiți să fie înghiiți. Pe nici unul dinăștia n-o să-l vezi într-un model mai vechi de cinci ani.

M-am gîndit la Volkswagen-ul cumpărat la mina a doua și pe care n-o să-l schimb prea curînd.

Acolo unde șoseaua se rupe de țărîm am tras pe dreapta. Sistemul antifurt nu mai funcționa, ceea ce mi-a amintit unele injurături. Bine că n-am uitat cizmele de cauciuc, lungi pînă deasupra genunchiului. Cu arma trebuia să fiu cu băgare de seamă, depășise de două ori termenul de garanție. Pentru mai multă siguranță n-am încercat-o; oricum nu riscam să fiu luat prin surprindere, ele nu se aventurează pînă aici.

De la piciorul falezei pornea un limb de nisip stăpînit de stuf. Nu e greu de urmat, stuful e rar și te poți strecura o bucată bună; totul e să fii cu ochii la picioare, oricînd poți să iei un cablu sau un fier de călcat sau un motor de frigider, iar dacă ai lipsa de inspirație să calci vreun ambalaj ruginit, te trezești cu singele curgînd ca un robinet OXA. Ocolesc cu grijă resturile menajere cele mai inofensive, chiar și anvelopele, care nu aveau ce să-mi facă. Mi s-a întimplat o dată să mă aventurez cam departe, m-a prins întunericul, întoarcerea a fost un calvar. Mi-am privit ceasul: douăsprezece. Mai puteam înainta cîteva ceasuri. Stuful se îndesise și la virf, bătea în verde. Țărîmul propriu-zis încă nu se vedea. Poteca era firavă, mi se

întimpla să o pierd și îmi trebuiau minute întregi s-o regătesc. La un moment dat am întîlnit urme de pași. Nisipul nu păstrează urmele multă vreme. Mi-am zis că se poate să fi trecut de mult și m-am oprit. Putea să fie un vîntor ca și mine, dar putea să nu fie. Un răufăcător, un dezertor, poate chiar un comunist. Cel mai bun lucru între noi e distanța. M-am așezat și-am aprins o țigară. Fumam palmat, ca la școală. Am lăsat să treacă un ceas. Individul trebuia să fie departe.

Mergeam incet, după o direcție abătută. Poteca dispăruse, semn că mult nu mai era. Am dat peste o carcasă calcinată, să fi fost un electrocar. Zăcea într-o rină, cu colțul de oțel împungînd cerul. Alături era o cupă de escavator, cu brațul jumătate îngropat. Șenilele aproape că nu se mai vedeau. Eu am lucrat pe tipul ăsta. Mă gîndeam cum trece timpul.

Trebuie să fi fost primul sau între primele modele pe care am lucrat, i-am recunoscut cablurile de torsione, acumulatorii prea mici. Iarna mereu puneau probleme.

În jumătate de oră am atins țărîmul. Aici apa era mai curată. Un loc bun, se vedea pînă departe. Am încărcat cu băgare de seamă și-am așteptat.

Pînă seara am schimbat locul de două ori. Îmi pierdusem nădejdea. Oboseala se instalase temeinic, ideea drumului înapoi, driblingul printre toate resturile, mă paralizase. Ședeam pe o navetă întoarsă și mă gîndeam la escavator, cum zăcea jumătate îngropat. Terminasem țigările și m-am surprins între buze cu un băț de chibrit. Se făcuse tirziu, dar nu mi-am dat seama pînă cînd m-am uitat la ceas și n-am putut să disting limbile, așa se întunecase.

Cînd mi-am ridicat ochii am văzut-o. Aproape, o năluca. La mai puțin de o sută de pași. Albă, tăcută, despîcînd apa. Nu era prea mare, una din acelea care dau culoare stațiilorlor de pe coastă. Probabil că m-am mișcat, pentru că am văzut-o răsucindu-se brusc. Am tras repede, fără să ochesc. A plecat o singură lovitură, undeva în față. Na! Mi-a întors spatele, zig-zagînd. Am armat manual și de data asta, am încadrat-o. Fușea spre larg, acum în linie dreaptă deși n-o ajuta vîntul. Mi-am ținut respirația și-am trimis o serie lungă. Am văzut lovitura apropiindu-se, sîșîind părțile moi. Terminasem cartușele și eu tot mai apăsam trăgaciul.

Nu era prea mare iar acum, culcată pe-o parte și luînd apă, arăta de-a dreptul mică. Una din acelea concepute pentru perechile de industriași. Cu ani în urmă, o furtună neobișnuită a smuls golfului ambarcațiuni de plăcere, care de atunci rătăcesc după vînt. Nu mai mult de o duzină, din care cîteva au fost recuperate de patrula de coastă. Altele au fost zdrobite, noaptea, ciocnindu-se cu vase de mare tonaj. Cu toate acestea, au fost semnalate din nou și din nou, ceea ce a determinat zărele să scrie că în libertate se înmulțesc...

Cum am murit

TOCMAI îi spuneam corespondentului teritorial că problema nu ne interesează, cînd el începu: alo? alo? Te-am auzit, l-am asigurat, o chestiune minoră. Mă gîndeam că intrase de curînd în rețea, mare lu-

ERNST LUDWIG KIRCHNER : Dansatoare (1913)

Sculptură de MILLY STEGER 1918)

cru nu se întâmpla în zona lui și atunci plusa o miză fără importanță. Și el: alo? alo? Nu mă auzea deși eu îi distingeam pină și respirația. I-am promis că am să vorbesc cu redactorul șef, să hotărască el. Am închis. Șeful nu era în birou. Responsabilul de număr, un oarecare de la „cultură”, spunea despre el că e un scriitor rătăcit în gazetărie. Nu-mi plac rătăciții. Am părăsit redacția fără să dau ochii cu nimeni, nici măcar cu secretara. Era ultima zi, după un an cu nasul în spalturi, îmi meritam concediul.

Pe Ina o prevenisem că trebuie să sacrific câteva zile; urma să lichideze moștenirea părintească de la țară, casă șubrezită, care la modul nostru de viață stă ca o fundă. O țin închiușă de trei ani. Dacă Ina n-ar fi insistat să isprăvim odată, aș mai ține-o încă. Era ca o fotografie veche; de ce să instrăinez o fotografie? I-am explicat că banii luați pe ea nu rezolvă o vacanță ca lumea, dar impozitele plătite în trei ani o calcă pe nervi.

Singurul amator a fost interesat de terenul din jur; intenționa să dărime casa.

Până acolo am făcut două ceasuri, cu ochii pe indicatorul de benzină care se înroșise.

Pe cumpărătorul copilăriei mele îl așteptam peste câteva zile: aveam timp să pun la punct. Erau atâtea de făcut — încît n-am reușit să mă apuc de nimic. Atît: am deschis toate ușile și ferestrele, pînă seara aerul mort avea să iasă afară, iar eu să-l caut pe Dan. În mozaicul vieții mele își are părțile lui și dacă am avut o bucurie venind încoace a fost gîndul că am să-l revăd. Pentru că nu l-am mai văzut de zece ani. L-am cunoscut într-o perioadă neagră și m-am agățat de el ca un inecat. Soarta a făcut să fiu obligat să lucrez la întreprinderea forestieră din localitate, ba încă să zic mersi; o slujbă după o lungă perioadă pe țușă, cu toate întrebările pe care le antrenază: ce caut eu pe lumea asta, să mai stau? etc.

Munca era îngrată: un soi de supraveghetor, urît prin tradiție de subordonați, disprețuit de superiori. Și atunci l-am cunoscut pe Dan; pe cin doua singurătatea a devenit suportabilă, ne-am susținut reciproc, am supraviețuit.

Îmi făceam rondul de noapte. Era schimbul trei și oamenii se mișcau greu: i-am amenințat cu jumătate de gură. Apoi m-am retras într-o magazie. Acolo am dat peste Dan; retras într-o nădă prost aerisită, cu casca albă a supraveghetorilor pe ochi, moțâia. Un sobolan costeliv îi escalada cizmele. Pe genunchi avea o carte. Am trecut mai departe, pînă la casa funicularului care stătea și i-am dat drumul în gol; a țesut un vuleț infernal, eram sigur că l-a trezit. M-am întors cu lanterna aprinsă, să mă vadă de departe. Dosise cartea, se răsca că măsoară ceva. Într-o săptămînă ne împrumutam reciproc cărți.

„Nu mai lucrează la noi”. Mai mult, șeful personalului nu știa. În primul moment m-am bucurat: poate a izbutit și el să-și schimbe viața. În pădure îl adusesse eșecul în căsnicie. Prin hotărîre judecătorească a cîștigat dreptul de a-și vedea copiii o dată la șase luni.

M-am hotărît să-l caut „acasă”. Dan locuia într-un cămin, în orașul cel mai apropiat, făcea naveta. Un tîrg strîmt, concentric în jurul intersecției a două drumuri naționale, mai mult un popas pentru marile camioane. În timp ce mă apropiam mi-am amînut circumstările, care sînt prosperitatea orașului.

Căminul era la intrarea în localitate, lângă stadion și arăta la fel de dărăpănat.

„Facla” juca acasă; locatarii erau pe acoperișul de bitum și urmăreau meciul gratuit. Am urcat la etajul unu, care mirosea a mincare gătită; ușa lui Dan era ultima. Am bătut îndelung și rara folos. Vecinii trebuie să fi fost sus; ușile lor au rămas mute. În bucătăria comună, o oală fierbea singură.

Pe acoperiș nu era. Am agățat o sfoară de rufe. „Facla” a ratat de aproape; în vacarmul general am coborît. Nu putea să fie decît într-unul din localurile atît de asemănătoare între ele; circumi de șoferi și autostopiste. Pica bine, aveam la mine banii luați pe casă, mai mulți decît aș fi crezut. Am recunoscut localul, colțul nostru, orchestra care umplea golurile conversației. M-am așezat. Lume puțină, în trecere. Ferdi nu se vedea; așteptam să apară și să ia comanda. Mă va recunoaște? A fost suficient să trec pragul localului ca sa-mi amintesc de Ferdi; el ne făcea rost de fete. Din circuma lui Ferdi, care nu se mai vede, însoțit de Dan, pe care nu-l găsesc, mergeam acasă, care nu mai există...

M-am ridicat brusc și m-am repezit la telefonul din hol. Ina nu mai raspundea...

Luminița PETRU

Mai presus de întrecere

— NU SE POATE domnișoară, n-ai voie să treci. Să le fi lăsat eu pe toate... tovarășelele, era să zic, ieșea aicia o părălă!

— Mie ai să-mi dai drumul, spuse tinăra și îi infipse în piept un revolver micuț.

Din pricina unui defect de vedere, clipea mereu, sau poate doar din lipsă de imaginație, omul nu pricepu semnificația mișcării fetei. Întinse neîndemnat mîna spre obiectul maroniu. Degetele groase se amestecară cu mina osoasă a tinerei care încerca să scape din strîngerea lor, protejînd pe cit posibil tableta din palmă și brusc se petrecu ceva neașteptat. Un mic troznet, care o făcu pe tinăra să tresară, apoi altele și instrumentul în care își pusese toată nădejdea se prefăcu în bucațele. Frimturile cafeunii se împrăștiară pe pantalonii scămoși ai bărbatului, pe pantoforii ei de saten, iar palmele lor se treziră unite, muiate într-o pastă cleioasă.

— Ciocolată... se dumiri omul, dovedind că simplitatea e cea mai aproape de adevăr. Dusese la buze boțul în care se imprimaseră amprentele lor și plescînd, își definitivă investigațiile... strălînă. De la privați. Bună, bună...

Fata nu așteptă rezultatul probei. Se strecură pe lângă el. Deschise la intîmplare ușa după ușa, pînă ce îi descoperi. Pluteau în lumina draperiilor de catifea ca niște fructe greoaie în vișină. Intraea ei abia dacă le atrase atenția.

— Bine v-am găsit, spuse ea încercînd să-și stăpînească emoția. Oricît ar fi vrut să le micșoreze importanța, totul depindea de ei. Nu totul, se încruntă ea. Important era că se hotărîse la acest demers. I se făcu milă de mama. Alerga iarăși după ea. Dar o va înțelege. În definitiv nici mama nu vroia decît să fie mulțumite. Nu găsise însă drumul cel mai bun.

— N-aveți voie să intrați aici! Orice contact cu comisia este interzis, este ilegal, vă aduce descalificarea. Un bărbat înalt, chel se ridicase în picioare. Înălțase degetul spre ea ca o statuie a acuzării.

— Descalificați-mă, dacă vreți. N-am venit să intervin pentru mine.

— Dar pentru cine? Părășiți imediat sala, o privi necruțător șeful comisiei, un tinăr solid cu fruntea lată, cu ochii clipiți.

— Voi care nu știți decît să organizați competiții, să-l porniți pe oameni unui împotriva altora. Vi se pare că ceva mai grozav nu există.

— Ce vrei, în definitiv? o opri curios cel din mijloc, rotofei, cu părul creț. S-o auzim înții, se întoarse spre ceilalți.

— Vreau să renunț la premiul. Vreau să-l dai fetei aceleia bolnavă.

Lumina devenise singerie. În dosul perdelelor apunea soarele.

— Dar dumneata nici n-ai luat premiul, rupse triumfător atmosfera solemnă cel cu ochelari, chel. Vezi, asta e, nici n-ai luat premiul. Și chiar dacă l-ai fi luat, continuă el satisfăcut, n-ai dreptul să-l

dăruești. Dumneata nu ai dreptul decît să renunți... Dacă ai avea la ce. Premiul, ierarhiile le stabilim noi.

Tinăra simți sub picioare freamătul pămîntului.

— Aș putea să reclam, încercă ea să se agate de ceva. M-au închiuș în vestiar. Da, ea a făcut asta. Sigur ei i-ați dat premiul. Celei pe care ați ales-o miss.

— Da, ea e prima, cea mai bună, decît rătăcios și plin de curiozitate spinul.

— Și de ce ai vrea să-i dai locul tău fetei aceleia? îl întrerupse rotofeiul.

— E bolnavă, va muri curînd. Lumina scădea. În aerul încă roșu oamenii se coagulaseră negri, greoi. Cel din mijloc ridică foaia de pe masă, șopti ceva. Nu-l ascultă, apropiindu-se, decît președintele juriului. Celălalt palid, cu fruntea imensă contopindu-se cu chelia, cu fața neclintită, cu ochii acoperiți de ochelari, spuse:

— Dumneata ești periculoasă. Dumneata vrei să înlocuiești obiectivitatea pe care o apărăm noi cu un criteriu subiectiv. Dumneata destabilizezi societatea omenească, dumneata vrei să ne compromiți.

Tinăra nu mai găsi nimic de spus. Aștepta.

— Da, își drese vocea șeful și îi arătă celui neșovăitor lista. Am putea acorda trei premii. Dinsa e a treia. Cea pe care o... în sfîrșit, e a patra. Dacă dinsa... Fata tresări.

— A treia, murmură ea și în lumina vinată făcă îi îmbătrîni.

— Oricum, se mișcă pe scaun bărbatul înalt și intransigent, dacă nu s-a retras înainte de prestarea probei, acum nu are acest drept. Noi sintem obligați să o clasificăm așa cum s-a prezentat. Ar însemna o intruziune nepermisă în hotărîrile noastre. Nu se poate. Vocea lui suna limpede, puțin mai ridicată decît a celorlalți, radioasă.

Tinăra făcu doi pași înapoi, ca și cum s-ar fi împiedicat.

— Eu, spuse ea abia auzit, bilbiindu-se, eu nu puteam, nu aveam dreptul să mă prezint la concurs. Am depășit vîrsta.

— Bine, aprobă rece, tăios tinărul apărător al obiectivității, dar să știi că această fraudă va fi anunțată înaintea decernării premiilor.

Cuvintele lui nu o mai ajunseră. Se întorse pe călcîie și ieșise în fugă.

Portarul care moțâia într-un fotoliu de paie în mijlocul holului, se trezi și o salută.

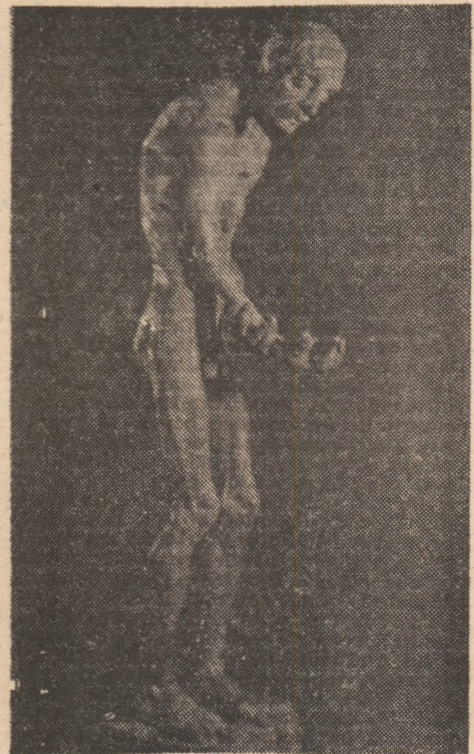
Tinăra se opri în capul scîrilor.

Prin pereții de sticlă se vedeau curtea și cerul de care soarele abia se mai ținea. Jos se îmbulzeau oameni, apăruseră două mașini, clacsonau, stăpînii se certau între ei pentru un loc de parcare.

N-ar mai fi coborît. Nu mai era loc pe pămînt. Se simțea atît de ușoară, încît aștepta să-și ia zborul de la o clipă la alta. Întinse miinile laterale.

ERNST LUDWIG KIRCHNER : Dansatoare (1911)

CHRISTOPH VOLL : Ecce Homo (1924-25)

Dialogul cu lumea

O DIMENSIUNE a mișcării teatrale românești, după decembrie 1989 este deschiderea către teatrul universal, participare amplă la circuitul internațional de valori. Au revenit cu acest prilej să lucreze în țară regizori din diasporă ca Liviu Ciulei, Andrei Șerban, Lucian Giurhescu, Vlad Mugur, Adrian Lupu, Radu Dinulescu, Iulian Vișa. Evenimentele au fost activitatea polarizantă a lui Andrei Șerban la Teatrul Național care a transformat prima scenă într-un spațiu al avangardei culturale și montările lui Liviu Ciulei ce-au revigorat artistic trupa Teatrului Bulandra. Cu prilejul intensificării schimburilor culturale cu străinătatea au fost invitate în România mari personalități teatrale iar companii românești au evoluat pe importante scene ale lumii. Contactul, stimulator, a demonstrat încă o dată că teatrul românesc în condițiile de multe ori dificile ale dictaturii a fost întotdeauna un bastion al rezistenței morale și intelectuale. Aprecierile caspă de astăzi sînt la superlativ. „Aveți actori foarte buni, o școală de regie remarcabilă care a dat artiști de avangardă lui Andrei Șerban, Lucian Pintilie, Liviu Ciulei. Teatrul în România trebuie să aibă conștiința că a însemnat ceva important în trecut, că a fost o redută a demnității și a libertății” — declara Richard Eyre, directorul Teatrului Național din Londra. Peter Brook, unul din reformatorii teatrului modern, mărturisea și el că a fost „impreziabil de artiști români și de căutarea teatrală”. A fost sensibil la „deschiderea spirituală a spectatorilor și oamenilor” — Orai din Turcia, vicepreședinte a Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, sublinia varia

și în România o diversitate a repertoriului, o disciplină în jocul actorilor, sint inovații în materie de regie”. John Elsom, președintele Asociației Internaționale de Teatru, a declarat că a vizionat spectacole și a asistat la debaterile organizate de UNITER în cadrul Festivalului Național „I. L. Caragiale”, scria: „Aveți regizori, actori, scenografi, dramaturgi valoroși și mai cred că aveți de comunicat ceva important lumii azi. Oamenii de teatru sînt foarte interesați și curioși în legătură cu ce se întâmplă acum în România. Fenomenul teatral cred că poate oferi un răspuns, cred că este o oglindă minunată a spiritualității poporului român”.

Aceleași opinii foarte favorabile au însoțit și două mari turnee. Cel al trupei Bulandra cu spectacolul Hamlet la Londra și la Festivalul de la Dublin. „Un spectacol puternic, într-o viziune plastică expresivă”, „perspectiva regizorală ne răstoarnă imaginea familiară despre piesă”, „...ciulei — ideile ce ar părea clisee în Occident capătă în această montare o forță nouă”, „Hamlet este o mare creație a actorului Ion Caramitru”, „Caramitru crează un personaj captivant, romantic” — consemnau cronicarii englezi și cei irlandezi. Un moment de triumf — montarea de O trilogie antică de la Naționalul bucureștean.

„...ciulei, lucrată la Milano și Paris. „Un eveniment”, „o trupă extraordinară”, „o seară fascinantă, o reprezentare mult așteptată la fel ca Furtuna lui Brook”, „un spectacol care va marca istoria teatrului european” — sînt aprecieri extrase din presă ce subliniau caracterul excepțional al prezenței românești. Două creații emblematică pentru teatrul și societatea românească cărora John Elsom le consacră capitole speciale în cartea sa despre dialogul cultural dintre Est și Vest. Aceste spectacole împreună cu Afară la fața ușii de Borchert în regia lui Mihai Mănișu de la Teatrul Bulandra vor fi găzduite în cadrul Festivalului Internațional de la Sao Paolo, Brazilia. O nouă pagină de anvergură a confruntării scenei românești cu cea mondială se anunță și înscrierea pe afișul Festivalului de la Edinburgh, în secția oficială, a producției Teatrului Național din Craiova cu Ubu rege cu scene din Macbeth, avîndu-l protagonist pe actorul Ilie Gheorghe. Alegerea aparține directorului acestei reuniuni internaționale, Frank Dunlop, care a fost cucerit de teatralitatea bogată și expresivă a mizanscenei regizorului Silviu Purcărete. După cum se știe, spectacolul a fost considerat, de un juriu de sute de critici din multe țări, drept cel mai bun din Festival. Menționăm că la această prestigioasă întîlnire a artelor, Ion Caramitru a figurat cu un recital din poezia lui Shakespeare, Eminescu, Marin Sorescu. În cadrul acestor schimburi culturale s-au afirmat la Festivalul de la Londra și Vișu unei nopți de vară în direcția de scenă a lui Alexandru Darie de la Teatrul de Comedie, reprezentarea selecționată de Lucy Neal, animatoarea acestei manifestări. De asemenea, jocul tensionat dramatic al lui Ștefan Iordache în recitalul Noaptea regilor — cu monologe din Shakespeare, în regia lui Alexa Visarion, prezentat la Teatrul Odeon din Paris la Colocviul „Secretul actorului și tinerii regizori”, sub egida Academiei Experimentale a Teatrelor. O impresie deosebită a făcut și Teatrul Tîndărică în turneele de succes în China, India, Spania,

România va participa la Festivalul Internațional de la Sao Paolo, Brazilia, cu spectacolele O trilogie antică, în regia lui Andrei Șerban și Hamlet, avîndu-l protagonist pe Ion Caramitru

U.R.S.S., Iugoslavia, Belgia. Bine primită a fost în Canada și Statele Unite și montarea lui Gelu Colanag de la Teatrul Nottara, Păgubosii după Miron Bada Paraschivescu. Au primit aplauze și Harag Alb de la Teatrul Național din București, în regia lui Grigore Conta, la Festivalul Internațional de la Moscova. Cu și prestațiile artistice ale celor două companii, proaspăt înființate, Masca, condusă de Mihai Mănișu, care a evoluat în Franța (acum e în Egipt) și Excelsior, avîndu-l director pe Ion Luca, care a jucat pentru sîntii și marii spectatori din Japonia.

Semnalăm o premieră semnificativă în schimburile internaționale, colaborarea între România și Republica Moldova. O înființare așteptată întotdeauna cu interes și cu multă afecțiune de public și specialiști de pe ambele maluri ale Prutului. Participările la festivalurile naționale de la Costinești, Orașu și București sînt momente de necesară și inspirată integrare a vieții teatrale din Basarabia în spațiul valorilor românești. Cu acest prilej au fost și descoperiri reciproce: la așteptarea lui Godot în versiunea Teatrului Eugen Ionescu din Chișinău, interpretarea piesei Tora lui Guffi de Matei Vișniec în regia lui Mihai Lungescu la Teatrul din Cahul, turneul Teatrului Național din Craiova cu Piticul din grădina de vară de D. R. Popescu, montat de Silviu Purcărete, Umbrii Vane de Cehov și Cul-i-e frică de Virginia Woolf de Albee, în direcția de scenă a lui Mircea Cornișteanu și Recitalul de pantomimă a lui Gheorghe Ciolpan, premiat la Costinești.

Nu numai spectacole dar și oameni de teatru, dramaturgi, regizori, actori, critici s-au bucurat de aprecieri internaționale. Au fost reprezentate în Statele Unite și în Irlanda A treia țepă de Marin Sorescu, iar în Olanda Spectatorul condamnat la moarte de Matei Vișniec. Școala românească de regie și-a reconfirmat prestigiul prin mizanscenele lui Andrei Șerban, Liviu Ciulei, Alexandru Darie în

Statele Unite, Dan Micu, Tompa Gabor în Ungaria, Alexa Visarion în Suedia, Ion Ieremia (director artistic al Teatrului Luceafărul din Chișinău), Nicoleta Toa, Lăzar Dumitru Fulga, în Republica Moldova, Mușata Mucenic în Republica Bielorusia. Ca o recunoaștere a acestui fapt, Cătălina Buzoianu a fost invitată la Festivalul de la Avignon, la discuțiile privind înființarea unui institut mediteranean al teatrului. Oamenii de teatru români s-au impus prin creațiile lor, dar și prin argumentul teoretic. La reuniunea Academiei Experimentale a Teatrelor de la Avignon „Est-Vest — Teatru fără cîntină de fier”, s-au remarcat Ion Caramitru „prin reflecțiile sale asupra raportului dintre societate și artă”, iar Sandu Manu „prin modul de analiză a experienței învățămîntului de teatru și diferențele dintre cele două zone culturale”. Important a fost și mesajul conducătorului Academiei de Teatru din București, Victor Rebenjiuc, la „Conferința Rectorilor din Institutul de Artă” de la Istanbul.

Criticii și teatrologii români au avut o intensă activitate, contribuind la lărgirea contactelor cu alte zone teatrale. Astfel Secția de critică a UNITER a devenit membră a Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru și a organizat primul stagiu de formare pentru tineri critici din întreaga lume la „Festivalul tîmărului actor” de la Costinești. Despre această reușită George Banu, secretar al Asociației Internaționale, nota: „prezența stagiului în acest cadru mi se pare o inițiativă excepțională. Sînt bucuros că Secția de critică română afiliată la Asociația Internațională a avut inițiativa de a organiza un stagiu profesional de asemenea pînă la intelectuală. De altfel este prima acțiune care atestă existența acestei secții pe plan internațional”. Printre prezențele criticii române de teatru peste hotare consemnăm: Valentin Silvestru și Mircea Ghiulescu la Congresul A.I.C.T. de la Lisabona și la Festivalul de la Edinburgh; Valentin Silvestru la „Colocviul despre destinele teatrului european astăzi” de la Luxemburg sub egida „Convenției Teatrale Europene” în comisia care a elaborat un proiect al statutului european al artistului și tehniciștilor de teatru. Criticul a mai luat parte împreună cu Margareta Bărbuță și Miruna Ionescu la seriile de manifestări legate de Festivalul Internațional de la Istanbul unde a avut loc și Congresul Mondial I.T.I. Alte participări prestigioase: Ileana Berlogea la „Zilele Ruzzante” în Italia; Mihaela Tonitza Iordache în India și la Festivalul Muzical de la Dresda; Dumitru Solomon la Festivalul de la Taormina și la Reuniunea de la Liège; Marian Popescu la Festivalurile de la Londra și Dublin și la Praga cu ocazia fondării „Fundatiei Culturale Europene”; Mircea Ghiulescu și Victor Ernest Mașek în Germania; Alice Georgescu la Festivalul „Teatrului Antic” din Cipru; Natalia Stancu la Festivalul Internațional de la Moscova; Ileana Berlogea, Margareta Bărbuță, Valentin Silvestru, Victor Parhon, Victor Ernest Mașek, Marian Popescu, George Genoiu, Dumitru Chirilă, Miruna Runcan, Antoaneta C. Iordache la Chișinău; Cristina Du-

mitrescu, Doina Modola, Corina Suteu la Avignon, alături de un grup de tineri artiști; Alice Georgescu și Sebastian-Vlad Popa, cursanți la stagiul de la Tampere, Finlanda.

Această deschidere a teatrului românesc către lume a adus în țară numeroase trupe străine. Prin comparație cu anii trecuți observăm un paradox. Nu ne-am mai confruntat cu montări antologice de nivelul celor care au influențat destinul artistic al artei spectacolului în România. O excepție doar, într-o anumită măsură, prin vigoarea dramatică a spectacolelor, creațiile actoricești strălucite, a fost turneul Naționalului din Londra cu Regele Lear în regia lui Deborah Werner, avîndu-l protagonist pe Brian Cox și Richard al III-lea în direcția de scenă a lui Richard Eyre, cu Ian Mc Kellen în rolul principal. Revelația acestei ample activități internaționale a fost mai ales venirea în România a unor mari artiști ai teatrului contemporan. Acea complexă manifestare „Primăvara libertății” la carei organizare au contribuit o multitudine de factori, de la Ministerul Culturii, UNITER, la Serviciile Culturale Franceze, ne-a oferit ocazia rară de a-i vedea și de a ne întîlni cu Antoine Vitez, Peter Brook, Patrice Chéreau, Gerard Desarthe, Susannah York, Elisabeth Macocco David Warrilow, Massimo Schuster. Dar considerăm că nici piesa africană Wozza Albert, monodramele Vocea a zănelor, Maria Callas, Jean Jacques Rousseau, recitalul de poezie sau cel păpușaresc, textul lui Beckett Catastrofa (în regia compatriotului nostru Virgil Tănase) nu au dat decît o parte din măsura harului și forței creatoare a acestor personalități. Datorită schimburilor am cunoscut și citeva trupe tinere: Aujourd'hui — Le Théâtre de Peche, L'Alibi, Lex Martinaux din Franța, Koreja din Italia, Tamakko-Za din Japonia. S-a detașat prin profesionalism, siguranță și rafinament în execuție mai ales compania britanică Arts Threshold cu spectacolul The Guise de David Mowat, laureat al Festivalului de la Edinburgh. Am reținut și experiența Teatrului Național din Craiova cu reprezentarea Frații intru Karamazov de Richard Crane în direcția de scenă a englezoaicei Penny Williams. O lectură inedită a karamazovismului, esențializată și intelectualizată. Dialogurile cu teatrul francez și cel britanic au născut un proiect îndrăzneț: înființarea teatrului franco-român (coordonat de regizoarea Sophie Lucachevsky) și a celui anglo-român care se vor concentra pe realizarea împreună a unor spectacole și pe acțiuni privind formarea reciprocă a tinerilor artiști.

Conchidem că această creștere post-revoluționară a dimensiunii internaționale a mișcării teatrale românești a pus mai bine în valoare dimensiunea națională, a deschis punți de comunicare umană și spirituală. Enunțurile nu sînt sărace, dar nu au totuși concluziunea pe care ar revendica-o atât potențialul artistic cit și dorința noastră de schimb de idei. Există necesitatea marilor experiențe în continuare, sînt spații culturale care se cer cucerite, anumite medii în curs de cunoaștere și recunoaștere reciprocă. E încă un drum lung de străbătut, dar care merită efortul, inițiativele și propunerile îndrăznețe.

Ludmila Patlanjoglu

Premiu internațional pentru teatrul românesc

Duminică 25 august, în cadrul unei ceremonii televizate, au fost acordate Premiile Criticii la Festivalul internațional din Edinburgh, pentru teatru, film, dans, arte vizuale, operă și jazz. Premiul pentru cel mai bun spectacol teatral a fost obținut de Teatrul Național din Craiova pentru Ubu rex cu scene din Macbeth, realizat de Silviu Purcărete.

Premiile sînt rezultatul votărilor unice a sute de ziaristi britanici și din întreaga lume acreditați oficial la Festival.

Compoziție și muzicologie

FESTIVALUL și concursul „Enescu” — peste o săptămână, la 5 septembrie, va răsună gongul inaugural — au și o față mai puțin cunoscută — însă extrem de semnificativă pentru situarea celui mai mare muzician român în lumina adevărată. Dacă întrecerile violoniștilor, pianiştilor și cântăreților vor concentra probabil interesul public în mare măsură, Adrian Iorgulescu, vice-președintele Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor, cu care am stat de vorbă, atrage pe drept cuvânt atenția că Enescu a fost și s-a considerat înainte de toate un creator de muzică. De aceea, faptul că reinstaurata competiție a tinerilor muzicieni include de data aceasta — și pentru prima oară — un concurs de compoziție este deosebit pozitiv și se cuvine să aibă darul de a întregi în opinia publică mondială profilul artistic al Maestrului care — pe deasupra înfrunzitorilor, în pofida faptului că și el, ca și origine, după cum însuși spunea, a fost elevul culva — și-a păstrat o independență blândă, dar tenace. Sunt convins că un a-tare punct de vedere va cântări greu și în opinia juriului, care va ști fără îndoială să identifice autentică personalitate dincolo de mode, tehnici și simulacre. De altfel, sîntem într-o vreme care „repune în chestiune” adevărurile ce păreau, în anumite epoci, stabilite odată pentru totdeauna. Și dat fiind că cei ce vor judeca lucrările primite — 17 din străinătate, 13 din țară — sînt artiști care cunosc în a-dîncime personalitatea enesciană sub toate aspectele ei, nu mă îndoiesc că în concluziile lor se vor oglindi — bineînțeles în perspectiva timpului nostru — și opiniile marelui lor antemerger.

Într-o discuție lucrări simfonice (cea mai bună va fi răsplătită cu un premiu de 40.000 lei) și de cameră (premiu 30.000 lei). Uniunea Compozitorilor ține să se cunoască aceste detalii aparent „prozaice” dar cântărind greu mai cu seamă în momentul de față, pe lângă faptul că lucrările laurate vor putea fi ascultate în cadrul „Săptămîinii muzicii noi” din luna mai 1992, cînd autorii lor vor fi oaspeții Uniunii. Lucrările juriului vor începe în 23 septembrie, așa ca în 28 să se cunoască

și câștigătorii concursului de compoziție, totodată cu cei de la interpretare. Ba Uniunea Compozitorilor ar dori — domnul Adrian Iorgulescu m-a rugat să adaug — ca răsplata promisă de Ministerul Culturii premianților pianişti, violoniști și cântăreți să fie gândită (e vorba de dolarași) și cu îmbrățișarea tinerilor creatori de muzică. Toate acestea nu se cuvine să pară a avea o sonoritate prea „de casă”, dar ele se întemeiază pe dorința ca la București să se consacre valori de ulterioară rezonanță mondială; de bun augur este că întrecerea compozitorilor are printre „sponsori” și edituri muzicale de rezonanță, ca pariziana „Salabert”, de pildă. De altfel, Franța va fi reprezentată în juriul de compoziție de către Costin Miereanu, care este de mulți ani director artistic la „Salabert” și profesor la Sorbona, alături de José Evangelista — compozitor și profesor din Canada — austriacul Peter Oswald, îndrumător în ale creației la Viena și organizator de Festival. România se bucură de activitatea unor compozitori și pedagogi de indiscutabilă autoritate — ca Tiberiu Olah, Stefan Niculescu, Adrian Iorgulescu, Cornel Țăranu, Adrian Rațiu — iar prezența lor în juriu este o garanție de obiectivitate și competență (de altfel, plcurile cu lucrări vor revela identitatea expozitorului abia după judecarea valorii diferitelor contribuții).

Am trecut apoi pe la secretariatul Muzicologilor unde am aflat vești bune despre Simpozionul dedicat vieții și creației lui George Enescu, găzduit de Academia de Muzică între 22 și 24 septembrie. Sînt înscrise 30 de titluri de comunicare și unele au început să vină, spre închinarea celor doi profesori Cosma — Oclavian Lazăr și Viorel — care s-au ocupat de organizarea manifestării. Asemenea întîlniri se poate întîmpla să aibă câteodată doar un aspect doct și distant, în cazul de față însă personalul discutat este prea apropiat de inima tuturor ca să se poată încetățeni morbul aridității. Nu doresc să „fac reclamă” Simpozionului, însă în legătură cu Enescu s-au spus și se mai pot spune atîtea lucruri pasionante încît chiar auditorii recrutați printre simplii melomani nu

vor regreta osteneala și timpul dăruite — să sperăm — întîlnirii oamenilor vorbeli și scrisului despre muzică.

De un interes deosebit sînt temele de rezonanță estetică generală, care tind la delimitarea locului lui George Enescu în peisajul muzical al timpului nostru, al contemporaneității întîlneasă în mod strict sau mai larg. Astfel, Costin Cazaban, acum stabilit la Paris și pe care îl citim cu plăcere în „Le Monde de la Musique” — el a fost unul din comentatorii pertinente și pasionați ai apariției noului disc E.M.I. cu Oedipe — va vorbi despre Tragicul la Enescu. Noel Malcolm, autorul recent comentatei monografiei engleze despre Enescu, va privi pe muzicianul român în contextul muzicii contemporane; tot din Anglia vine Jim Samson cu un subiect extrem de actual: Enescu și modernismul, în timp ce din Statele Unite se anunță Joseph Smith cu Național și Internațional în muzică — fenomenologia perceperii. Din orașul lui Mozart — Salzburg ne vine Wolfgang Glatzer, care consideră Simfonia de cameră în lumina formei contemporane. Am auzit că în Statele Unite este foarte activă o grupare de propagare a muzicii lui Enescu, animatoarea ei principală fiind pianista Lucy Wallfish — soția violonistului Ernst Wallfish, marcat odinioară la noi de Menuhin și plecat ulterior pentru o strălucită carieră internațională — care se va ocupa de George Enescu în America, un subiect bogat și generos, desigur încă de parte de a fi epuizat. Miron Grindea, un ziarist de origine română de la Londra, editorul unor publicații care au făcut mult pentru cunoașterea României de către cititorul britanic, ne va aduce amî-nunțe noi despre Enescu în Anglia, iar Alain Paris, muzicolog parizian cu multe merite în cunoașterea internațională a concertiştilor români, va ataca subiectul Enescu — interpret în slujba timpului său.

N-ar trebui însă să subapreciem contribuțiile muzicologice românești — să nu uităm că, date fiind situațiile și posibilitățile, s-a făcut mult și la noi în escocologie — și acum este un domeniu care

are cîmp liber de desfășurare. Interesante mi se par, de pildă, unele teme aduse de cercetători din generațiile următoare celor bine consolidate astăzi: Laura Manolache, care a depus o muncă demnă de stimă pentru cunoașterea interview-urilor lui Enescu, dezvăluie acum, cu ajutorul unor specialiști în domeniul înregistrărilor, Noi descoperiri în discografia enesciană; Despina Petecel tratează Oniricul în creația enesciană iar Marin Marian caută semnificații aparte unor elemente de limbaj; Semitonul metafizic. Poate că s-a stăruit prea puțin în trecut asupra unor determinări fundamentale în existența spirituală a muzicianului; de aceea, Ianca Stăncovici își întîlnează gestiv comunicarea: George Enescu — homo religiosus. Am fost sensibil la ideea Lilianei Gherman (Iași) de a omagia memoria lui Sigismund Toduță, compozitor și pedagog clujean remarcabil, autentic „șef de școală”, prin a stabili o paralelă posibilă între oratoriul acestuia Meșterul Mabile și Oedipe. Nu se cuvine, totuși, nimic absolutizat...

Îndrumătorii generațiilor noi de muzicologi sînt desigur și ei prezenți: profesorul clujean Romeo Ghircioașiu vorbește despre Motivul Sfinxului și implicațiile sale simbolice; Octavian Lazăr Cosma se oprește asupra prezenței lui Enescu la spectacolul inaugural al Operei Române ca instituție de stat; Viorel Cosma se ocupă de Constantin Silvestri — promotor al creației enesciene în spațiul artistic european, iar Grigore Constantinescu actualizează Creația vocală (a lui Enescu) pe versuri de Carmen Sylva.

Dacă anumiți vorbitori se vor opri la aspecte ale atitudinii civice a lui Enescu (Iosif Sava — Enescu, spirit antitotalitar), unii maestri vor aborda amănunțe mai puțin familiare ale activității sale creatoare (Wilhelm Berger — Marginalii la Capriciul românesc pentru vioară și orchestră) sau interpretative (Prima audiere a Concertului nr. 7 pentru vioară și orchestră de Mozart — amintiri pariziene ale lui George Manoliu). Mai sînt și altele, dar... veniți și ascultați!

AUDIO-VIZUALUL

Ravagiile televiziunii

NU întîmplător scriem despre o carte intitulată **Televiziunea**, tocmai în spațiul destinat de obicei rubricii de cinema. Între cele două „sectoare ale audio-vizualului” există, se știe, atîtea vechi și atîtea reînnoite legături. Încă din Introducere, autorii (cercetătorii francezi Nathalie Coste-Cerdan și Alain Le Diberder) vorbesc despre televiziune ca despre un „univers mitologic”, „comparabil cu Hollywood-ul anilor '50”. Apoi, înșirînd „ravagiile televiziunii”, victimele datorate apariției și dezvoltării mastodontului TV, autorii observă că prima victimă a fost: prosperitatea cinematografului. Într-adevăr. În 1946, în Anglia și S.U.A. un adult mergea la cinema de mai mult de 30 de ori pe an. Azi britanicii merg la cinema în medie o dată pe an, iar americanii de 4-5 ori. Cauza principală a scăderii numărului de spectatori din sălile de cinema este una și aceeași: concurența televiziunii. Dar — fenomen în plină evoluție — tot televiziunea este cea care difuzează în cantități uriașe produsele cinematografului. Se asistă la o escaladă a numărului de filme difuzate la tv. Sînt rare țările unde televiziunea să nu difuzeze cel puțin un film pe zi. Filmul a devenit pentru majoritatea televiziunilor europene, inima programului. Chiar dacă o serie de legislații fac eforturi să reglementeze situația, e vorba, după unele voci, de o adevărată „jefuire a cinematografului”. Reversul medaliai tîne de audiența uriașă a televiziunii. În Franța, publicul unui film rulat în sălile de cinema este, în medie, de 300.000 de spectatori. Același film, proiectat o singură dată la tv va avea un public de 20 de ori mai mare, peste 6 milioane de spectatori dintr-o lovitură! Mai mult, departe de a fi mulțumită că s-a substituit sălilor de cinema drept vector principal al difuzării filmelor, luînd locul cinematografului în timpul și în bugetele familiilor, televiziunea tînde să absoarbă cinematografia și ca activitate economică (ex. în Franța, televiziunea intervine în finanțarea unui film din trei și reprezintă mai mult de 10% din resursele directe ale cinematografului francez). Concluzia: „După ce a distrus nu cinematograful, ci independența lui economică, televiziunea se hrănește din substanța cinematografului și o menține în stare de supraviețuire”.

Următoarele victime ale televiziunii, dintre mijloacele de comunicare în masă, vor fi — parțial — radioul și presa. Începînd din anii '60, televiziunea a devenit principalul vector de difuzare a informațiilor, cu un impact inegalabil asupra

marelui ei public (Unii comentatori ai vremii au pus, de pildă, înfrîngerea lui Nixon în fața lui Kennedy, în alegeri, pe seama faptului că Nixon a apărut nerăsu-lat o dezbateri televizată!). Explicabil, „din cele mai vechi timpuri” și pînă în zilele noastre, puterea politică a înconjurat cu deosebită grijă televiziunea (grijă manifestată, — ca să contribuim și noi cu un exemplu — în cazuri nefericite, și prin garduri țepoase și tranșee).

Avîntul televiziunii, într-un timp relativ scurt, prezintă și alte aspecte, privind viața de zi cu zi, volumul de timp social absorbit de televiziune. În multe țări, televiziunii îi este consacrat aproape același volum de ore ca și muncii! „Acum cîteva decenii se considera că civilizația timpului liber se va profila sub egida a-legerii și a jocului, ca împlinire a unei abundențe în sfîrșit realizate. Apoi a venit criza, trezind vizitorii la realitate și punînd în gura ideologilor cuvînte ca eforturi, sacrificii, lupte etc. Descoperim în prezent că civilizația timpului liber s-a înfăptuit, dar e vorba de un timp imobil, consumat într-un fotoliu... Ceea ce amînteste de SF-urile care descriu o omenire redusă la „starea amorfă de legumă”, prin serviciile televiziunii; sau o televiziune care își transformă privitorii în sclavi. În acest sens, autorii resping supralicitarea ideii de putere a televiziunii: spre deosebire de comportamente, „conștiințele nu au un caracter de masă. Hitler, Stalin sau Pol Pot au știut să se descurce foarte bine și fără televiziune”.

În ciuda concentrării, uneori excesive, de informații, pe alocuri, inevitabil aride, această carte de buzunar pe care stă scris numărul 1, (ea inaugurează o colecție — **Reper** — a editurii **Humanitas**, colecție careia îi dorim viață lungă și ritmicitate în apariții) propune o lectură extrem de utilă publicului telespectator. Autorii, într-un vizibil efort de concentrare și de sistematizare, privesc televiziunea din mai multe unghiuri, dar în primul rînd ca pe un sistem economic, imbinînd diverși factori de producție, ca pe o „industrie grea care produce prototipuri”. În plus, televiziunea este piața cea mai importantă pentru electronica destinată marelui public, cel mai puternic suport publicitar, practica culturală nr. 1 și un instrument esențial de reglare socială, un factor „al stabilității unei societăți, la cel mai mic preț”. Televiziunea ia configurații foarte diferite de la o țară la alta, în funcție de tradițiile instituționale și de modul în care e concepută sau nu e concepută democrația în țara respectivă. În unele cazuri mai originale, televiziunea, nesupravegheată de o legislație precisă și de instanțe de control publice, extra-politice, se poate transforma din „monopol public” în monopolul unor funcționari ai ei, ajunși

nu prin competență ci prin conjunctură în posturi de decizie și aflați în serviciul puterilor zilei. Peste tot în lume, oficial, statul trebuie să garanteze obiectivitatea și imparțialitatea televiziunii. În realitate, aflăm, jată, un numitor comun, „guvernele ar dori să păstreze puterea asupra unui mass-media susceptibil a fi un diriguitor de conștiințe”.

CARTEA panoramează, apoi, cîteva sisteme televizuale ale lumii, o-prindu-se, admirativ, asupra „modelului american”. „Americani au inventat, practic, totul, de la tehnologii — televizoare, cablu, sateliți —, pînă la conținuturi — seriale, jocuri” etc. Televiziunea americană (trei rețele-leader și peste 50 de posturi tematice care funcționează pe sistemul abonamentelor) este o televiziune bogată, (de 12 ori mai bogată decît cea franceză), ceea ce îi permite, de pildă, să investească într-un singur episod al unui serial mai mult decît poate investi cinematografia europeană, în mod obișnuit, într-un film de lungmetraj! Principiul fundamental al televiziunii americane: favorizarea concurenței (principiu care nu a funcționat în televiziunile europene, „subdezvoltate” în comparație cu sistemul american.) Cîte mijlocuri deceniului trecut, în timp ce europeanul — occidentalul, firește — recepționa patru posturi, americanul recepționa 12. În ultimii ani se remarcă infiltrarea masivă, sub diverse forme, a „modelului yankeu” în audio-vizualul european, care începe să-și deplaseze centrul de gravitație către sectorul particular. Un model european prestigios este Marea Britanie, unde televiziunea a știut să ridice numeroase bariere împotriva influenței cercurilor de guvernare asupra informației. Existența unor instanțe de control asigură, în acest caz, o protecție eficace împotriva unei intervenții abuzive din partea statului. Pe lângă faptul că mediile politice nu au, în „modelul britanic”, o viziune instrumentală asupra televiziunii, remarcabilă este și „coabitarea pașnică și civilizată a două sisteme de televiziune — unul particular, altul public”.

Interesant e și „modelul italian”, exploziv și conflictual. Să amintim aici doar reforma RAI, votată în '75, vizînd scoaterea televiziunii de sub influența partidului aflat la putere. Și ascensiunea grupului Berlusconi, care și-a bazat strategia pe cumpărarea unor stocuri de programe americane și pe o politică masivă de vînzare a spațiului publicitar. Autorii trasează și linia de demarcație — uneori destul de imprecisă — între televiziunile „comerciale” și cele cu „un proiect voluntarist pedagogic” și cu o „misiune culturală”.

„Noi” înțrăm, nenumiți, la capitolul în-

titulat „Televiziuni ale sărăciei”, și la subcapitolul „Sănătatea de fier a televiziunilor din Est” (cartea a fost tipărită în 1986!). Doar două constatări edificatoare pentru „pe ce lume ne aflăm”. În 1986 un televizor alb-negru costa, în vest, echivalentul a mai puțin de o săptămîna de salariu minim! Sau: pînă prin anii '70 au existat diferențe semnificative între televiziunile din est și cele din vest. De abia de vreo zece ani încoace, dezvoltarea masivă a vestului a determinat un decalaj în continuă creștere. Criza televiziunii, în această zonă, e declansată și de absența unei piețe locale suficiente de puternice ca să amortizeze costurile de funcționare ale întreprinderii TV.

Alte capitole, se referă la Gestiunea unui post tv, Legile audienței, Resursele (subvenție de la buget, taxe, abonamente, acțiuni) etc.

O explicație care ne face să surîdem apare, la un moment dat, privitor la suprafețele de jurnaliști tv. E vorba de „sensibilizarea acestei profesii la schimbări politice”. Orice remanieră guvernamentală, aflăm cu ușurare, aduce cu sine cohorta sa de indezirabili, (directori, redactori șefi, prezentatori ai telediscursurilor). În momentul schimbărilor politice, statutul de serviciu public îi scuteste de concediere pe tot cel înfățurați de pe pozițiile lor: „Ei sînt conduși pudic «la garaj», unde, continuînd să fie remunerați, adesea cu sume importante, nu li se cere nimic altceva decît să tacă!”

Un fenomen tipic privind televiziunea este senzația fiecărui ca ar fi proprietarul ei legitim. „Clientul unei măcelării nu se consideră proprietarul măcelării o dată ce a plătit carnea”, pe cînd, în materie de tv, toți — publicul, puterea politică, grupurile de presiune, cei care cumpără spații pentru reclamă — au sentimentul că „televiziunea le aparține”. „Cînd televiziunea se întîmplă să-și manifeste autonomia, faptul le produce tuturor sentimentul că au fost furati”. Ceea ce, de multe ori, e adevărat. Cu ironie, autorii remarcă: „Teza liniștitoare conform căreia televiziunea nu este decît reflexul societății, în diferitele sale dimensiuni, încîtă interlocutorul să explice că ar prefera să tîină chiar el ozișul...”

O singură promisiune explicită a cărții e palid onorată. Aceea de a „anticipa evoluția acestui mass-media: cît timp va mai dura hegemonia televiziunilor și ce va urma după aceea?” După apogeul televiziunii, plasat de autorii în jurul anului 2005? Se pare că televiziunea „de masă”, clasică, va întîmpina, în secolul următor, o serie de dificultăți, legate de mutații sociale imoortante (ex. mai mulți bătrîni, mai mulți celibatari), și de accentuarea „diferențierii de opinie”. Dar ce va fi și cum va fi televiziunea de atunci, autorii nu se hazardază să o spună. Un singur lucru le este — și ne este — clar: „Televiziunea de mine încă nu s-a născut”. Iar televiziunea de azi nu trebuie să fie prea sigură de viitorul ei. E bine să ne aducem amînte — avertizează autorii, și așa își încheie lucrarea — că în anii '40 și cinematografia era sigură de eternitate” publicului ei...

Eugenia Vodă

Noaptea mea cu Svoboda și Véronique M...

NOI, aceștia, cel puțin amăriți care, în pofida mătușilor noastre, refuznice hotărâte ale oricăror filme sovietice, „fiindcă prea mint și au prea mult singe”, (femei înrudite în obiecțiile lor cu criticul literar englez care, în '40, a respins „Zero și infinitul” al lui Kōstler, chiar la apariție, cu o vorbă ce nu l-a lăsat să doarmă pe autor: „domnul Kōstler găsește normal ceea ce eu găsec anormal”).

mergeam plină la Mătăsari, Rahova și Milano să prindem „Călăuza”, să revedem „Doamna cu cătelul”, să mai pîngem la „Zboară cocorii”.

noi aceștia, un pumn de nătăfleți umaniști care ne luam lubitele în rochi de vară decent decoltate ca să descoperim scena aia care salva cel mai rău și mai mincinos film sovietic, scena pe care nu o avea nimeni, exact cum spunea Jean de Baroncelli de la „Le Monde”, după ce a văzut în '58 „Balada soldatului”, la Cannes: „Nimeni ca rușii nu știe să-ți ridice un nod de lacrimi în gît”, și n-o să-mi spună nici o mătușă că de Baroncelli iubea comunismul.

noi, cei citiva pudici și ludici anarhici care cumpăram cele 10 bilete necesare pentru ca operatorul să dea drumul în sala goală la „Cer senin”, „Dragostea lui Alisoș”, sau „Cinci seri”: mobilizați de Sorin Titel să fugim la Cinemateca unde se da „Oglinda” lui Tarkovski, doar o zi, de la 5-7 și 7-9, de pină și Raicu cu Sonia veniseră grabnic cu noi, ieșind din casă.

noi, rizibili subversivi, care, în ultimele luni ale odioasei, căutam traducători de rusă capabili să ne explice „Micuța Vera” sau „Căntă” pe casele Video. În apartamentele reci și afumate de „Carpați” și vodcă, „Căntă” mergînd la Video cu soapta celui de lingă mine care-mi rezuma ultimul articol din „Der Spiegel”: „Gorbaciov e ultima speranță a României”.

noi, acești murmurători, mărunți și înmărmuriți, am trăit noaptea de marți 20.8.1991, 23 h 15, București, într-un montaj pus la cale, probabil, de Eisenstein și Dovjenko. Cred că la ora aceea eram singurii din lume care

vedeam la televizor un film sovietic! Telecinemateca dădea o lovitură de stat pe gânduri: ea programase cu șapte zile înainte această „Orchestra de pe strada principală” — 1986, regia: Piotr Todorovski — film persecutat la noi sub aia, dracu să știe de ce și pentru ce. Ei, de ce? Dracu știa, era suficientă o privire. Scenariul avea pe naiba în el: un prof. univ. își lua lumea în cap și chitara la subțioară, să scape de mediocritatea vieții casnice, să n-o mai audă pe nevastă-sa făcîndu-l „cirpă” și numindu-l chitara „zdranga-zdranga”. O, filmele astea sovietice neo-realiste, pornind din „Umiliți și obidiți”, în care eroul nu mai suportă blocul, catedra, casa, mica metafizică a existenței... Sub Gorbaciov se dăduse binișor drumul la tristetea vieții. Tristetea vieții în cinema e mai periculoasă decît orice idee. De ce-l programaseră pentru astă noapte? Mă gîndisem din timp că cineva sensibil vroia să ne sugereze Praga, 20.8.1968. De atîtea ori gîndesc aiurea!

Dar la 20.8.1991, în miez de noapte, cu Gorbaciov arestat, cu Bush cerîndu-l pe Gorbaciov la televizor, cu Ieltin cerînd doctorii occidentali care să-l vadă pe detinut, cu toată perestroika asta întinzîndu-se peste lume în clipa cînd idioții o contestau, vrînd să dea o lovitură de stat cu notițele lăsate de la ultimul seminar cu Brejnev, dar și cu glasnostul conferințelor de presă la care vine „New York Times”, încît asistam la o „perestroikă și a puciurilor”, la fel de imposibilă ca democrația prin stalinism, în toată această harababură planetară, filmul mă blocă între Dubcek și Suslov sau — mai transparent — între radio, telefon și televizor. Ascultam France Inter, căutam prieteni la telefon care prindeau Moscova și Radio Svoboda, îmi dădeam seama că autorul nu era ce trebuia, poate că Șukșin ar fi fost mai bun, îmi plăcu decodată definiția camerei ca „un simulacru de libertate”, mă enervă o goangă cu un milițian care îl ridica pe erou de pe stradă să-l ducă la circă, unde-l va ruga să-i cînte la chitară, iar deschideam radioul pentru „Véronique Moreau, notre Correspondente à Moscou”,

care nu venea „en ligne”, ca, întorcîndu-mă la cinema, să mă lămuresc că astă seară aș fi vrut să văd „Curierul”, care enervase tare rău Consiliul Culturii, fiindcă avea tineri prea pesimiști și zăpăciți, buni să-și dăruiască paltonul înainte a pleca soldații în Afganistan, „Călina roșie”, „Nostalgie”, „Contemporanul meu”, unde Batalov se îndrăgostește de una în troleibuz, „9 zile dintr-un an”, și undeva, departe, mic mititel — ca în celebrul banc rusec cu castraveciul după beție — „Ciinele sălbatic Dingoo”. Apăru cea mai bună scenă: un student inteligent și bășcălios care „pleca la cartofi”, cîntînd „C'est si bon”. În toate filmele persecutate (și persecutate?), tinerii erau splendizi ca scepticism, sarcasm, impuritate vitală și cinism al virtuții (singurul autentic, după cum a stabilit ultimul simpozion de la Paris în problemele cinemului). Din final n-am înțeles nimic, era o mulțime de oameni pe străzi care cîntau — dar nu ni se traducea ce...!? — și nu știam dacă merg să strîngă cartofi sau joacă într-o paradă la „Boria! Boria!”, din „Zboară cocorii”. La „Koniș filma”, mă sună o prietenă și îmi comunică: „Se trage la Moscova! Am ascultat acum Radio Svoboda!” Am stat pină la două de noapte să văd la TV 5 Europe ce se întâmplă. Am văzut primul mort sub tancuri. Nu i se putea deluși chipul. Pe urmă, a coborît din avion, liber, Gorbaciov — avea ceva din Urbanski în „Cer senin” al lui Ciuhrai, cînd i se dă drumul din lagăr, cu cămașa aia în carouri, fără cravată, cu o geacă de la magazie. În final, (există așa ceva?) au apărut chipurile celor trei tineri ruși pe care l-am văzut, precis, vorbind, cîntînd, bind și iubind în toate filmele persecutate pentru tristetea și inteligența lor. Filmele persecutate se răzbind devenind „Actualități”.

Tatăl nostru care ești acolo unde ești, Adonai Eloheinu, S.O.S.!

Revista presei

PLANIFICATĂ în jurul orei 7,45, cînd Matinalul începe să înregistreze, spun sondajele, o curbă descendentă în audiență, **Revista presei** ar merita din toate punctele de vedere o soartă radiofonică mai bună. Ea pune în circulație informații dintr-un domeniu care se află în prim-planul atenției generale, informații difuzate în premieră absolută. Din păcate, la ceea oră mulți ascultători nu se mai pot afla în fața aparatelor de radio. Cui se adresează, atunci, **Revista presei**? Programată cu 60 de minute mai devreme, ea și-ar îndeplini menirea de ghid într-o lume care azi este complexă, controversată, incitantă. Lumea jurnalistică. Cu citiva ani în urmă, această lume viețuia într-o cvasitotală insonoritate. Nu e nevoie să ne răscolim prea mult amintirile pentru a regăsi acolo imaginea unui deșert în care, cu atîta dificultate, puteam întrezări puține oaze de încredere. Deznădăduitor era nu numai că temele, uneori chiar și titlurile sau ilustrațiile erau (sau, doar, păreau) identice, deznădăduitor era că punctele de vedere plecau din același focar pentru a ajunge la aceeași linie de sosire. Excepțiile, mult așteptate (cu gust sârbătoresc de cozonac cu stafide, cum observa un scriitor), căpătau proporții de eveniment. A face cit de cit interesantă o revistă a presei în aceste condiții echivala cu o performanță. Astăzi, premisele sînt altele iar capcana monotoniei a lăsat loc altora, mai subtile, măcar pentru că nu sînt așa de ușor de recunoscut. Profitînd de vacanță (în restul anului, rareori pot asculta această emisiune), am urmărit **Revista** alcătuită de Anca Florea, Gabriel Ionescu, Nicu Popescu și Dan Preda. Coincidență dintre cele mai elocvente: nu numai dorința de a respecta ordinea alfabetică și regulile politetice, ci, lucru cu mult mai important, calitatea rubricii ne-a îndemnat să începem lista cu numele Ancăi Florea. Domnia sa își construiește demonstrația pornind de la o rețea de idei pe care reușește să o facă „vizibilă” cu eleganță și forță de convingere. Deci, nu alătura-rea oarecum previzibilă, de editoriale, nu citirea la rînd a cotidianelor și săptămînalelor, ci „punere în scenă”, cu păstrarea nealterată a adevărului fiecărui text, construcție, nu enumerare. Așa că, e o simplă părere, Anca Florea se grăbește atunci cînd alungă de la sine, cu secretă ironie, posibilitatea de a se transforma din observator al presei în slujitor al ei. Experiența ar merita să fie făcută. Dar să revenim. În ansamblu, **Revista presei** din vara '91 arată cu totul altfel decît cu un an în urmă. Observăm atunci obedi-tența strictă față de presa guvernamentală, ignoranța existenței a zeci și zeci de publicații, încălcarea, deci, a principiului informației corecte mai ales în condițiile în care o bună parte a presei este inaccesibilă cititorilor de pe tot cuprînsul țării. Acum situația este în schimbare vădită. În numai cîteva minute (mult prea puține, primejdios de puține față de explozia jurnalistică) redactorii reușesc să vorbească despre cel puțin 10 titluri (într-o ediție a lui Gabriel Ionescu am numărat 14!) de la cotidiene de tiraj, la reviste culturale („România literară”, „Contemporanul”), la publicații oarecum specializate („Viața medicală”, „Economistul”, „Universul copiilor”). Lipsesc, încă, ziare și reviste editate în țară care ar putea fi prezentate cu o zi, două întîrziere. Căci, la urma urmei, **Revista presei**, difuzată pe canalul **România-actualități** nu se adresează numai bucureștenilor. Față de revista presei redactată de diferite publicații (televiziunea nu simte nevoia să se implice într-o asemenea chestiune) în care spiritul partizan și ascuțitul polemicii strălucesc intens, cea găzduită la radio are un necesar aer de imparțialitate. Un necesar și mult dorit aer de imparțialitate, la care și redactorii și ascultătorii trebuie să țină foarte mult. Nu e singurul merit al rubricii. Am mai amintit condițiile realizării ei. A prezenta înainte de ora 8,00 titluri apărute în aceeași dimineață nu e un lucru ușor, viteza de reacție dînd, de altfel, și specificul acestui tur de orizont radiofonic. Nimic mai simplu la prima vedere și nimic mai dificil decît simpla redactare de știri. E o stăchetă pe care toți semnatarii **Revistei** o trec. Viteză de reacție, imparțialitate, deci, ceea ce nu exclude spiritul critic. Mergînd exact pe acest drum, m-aș referi la două apariții din „Panoramă”. Anunțînd (în nr. 32, p. 6) inițiativa BBC de a difuza în 16 episoade, romanul **Ulysses**, în cadrul emisiunii **Cartea la ora culcării**, semnatarul rubricii începe prin a caracteriza scrierea lui Joyce drept cartea „care a constituit subiectul mai multor procese ale indecentei”. Aceasta să fie **prima** (și cea mai elocventă) caracterizare a romanului care a influențat decisiv nu numai naratologia modernă ci și psihologia cititorului de literatură de azi? În sfîrșit, următorul „Panoramă” (nr. 33, p. 1) își oferă paginile (contra cost, în lei sau valută) anunțurilor publicitare. Înțelegem motivația economică a acestei hotărîri. Dar cele 8 pagini ale singurei publicații dedicate audiovizualului în România abia pot cuprinde setul minim și obligatoriu de informații din viața săptămînală a instituției. Unde vor fi ele, în noile condiții, expulzate?

ELEVIZIUNE

S-AU DESCURCAT foarte bine, săptămîna trecută, redactorii secției de știri externe de la **Actualități**. Cine a comparat informațiile furnizate de TVR cu cele ale marilor agenții de presă internaționale a observat probabil că n-a fost nici o diferență. Altfel doar că din pricina reputației deocheate a Televiziunii noastre, multă lume nu s-a mulțumit cu știrile venite pe această cale, ci a procedat la fel ca Gorbaciov în Crimeea, ascultînd Europa liberă, BBC-ul, Vocea Americii, iar bucureștenii care prind emisiunile Canalului 5 al TF au întrebuițat, la t.v., această sursă. Deși, de astă dată, TVR a difuzat, obiectiv, aceleași știri. Știm cu toții care sînt cauzele acestei neîncrederi. Așa că n-are rost să insist.

În dimineața de luna trecută am observat cîteva fețe zimboțoare, după primele informații despre înlăturarea lui Gorbaciov. Aceleași persoane care, acum cîteva ani, pariau că autorul perestroikăi nu va rezista mult la Kremlin, care s-au înviorat considerabil după apariția P.S.M.-ului și care citeau „România mare” cu pioasă incitare. Cel pe care l-am auzit spunînd, mai întîi prudent, apoi tot mai răspicat „Totuși comunismul...”

Cum e cu acest „totuși comunismul” s-or fi convins poate și adepții ideii că sistemul era bun, dar rău pus în aplicare. Comanda puciștilor pentru 250.000 de perechi cătușe spune, cred, totul despre bunătatea acestui sistem. La fel defilările tancurilor prin orașe, cenzurarea presei, plus acea listă cu persoane care urmau să fie executate.

Comunismul e o permanentă primejdie pentru democrație. S-a convins de asta și Gorbaciov care a demisionat de la conducerea partidului.

Nu știu în cite republici unionale n-a fost scos încă Partidul Comunist în afara legii, basarabeni însă au făcut-o. Și asta aproape simultan cu afirmarea intenției de a-și proclama independența. Probabil că la ora cînd „România literară” va fi difuzată, independența Basarabiei va fi fapt împlinit. Numai că în timp ce basarabeni au scos comunismul în afara legii, în pofida tancurilor, dincoace de Prut, comunismului nu numai că nu i-a fost aplicat acest tratament, dar a apucat să scoată și pul. Cum a reacționat P.S.M.-ul după declanșarea puciului la Kremlin se știe: neamestec în treburi interne. Cînd era limpede că întorcerea Moscovei la lînga dură ar fi reprezentat o primejdie potențială și pentru noi. Cînd

Ajunge!

cîteva milioane de români, dincolo de Prut, protestau împotriva loviturii de stat și stăteau de veghe în calea tancurilor! Să nu-ți pese de soarta lor e tot ce poate fi mai condamnabil. Reflexul obedienței comuniste față de Moscova s-a manifestat o dată în plus. Indiferent, și de această dată, față de interesele naționale ale României. Ajunge!

Mă întreb dacă acel sinistru Nicolai n-a fost și el prezent sau măcar invitat la congresul P.S.M. De vreme ce fostul său șef a fost pe lista tovarășilor, probabil că și el a stat în vederile pesemiștilor. Nu mă așteptam să-l aud recunoscînd că e vinovat de ceva. Recunoașterea vinovăției presupune măcar un dram de conștiință. Însă acel dram de conștiință, dacă ar fi existat, l-ar fi împiedicat pe Nicolai să transforme închisoarea de la Pitești într-un loc de tortură. Din replicile pe care le-a dat intervievatoarei a ieșit la iveală, aproape la fiecare frază, primitivismul gîndirii tortionarului.

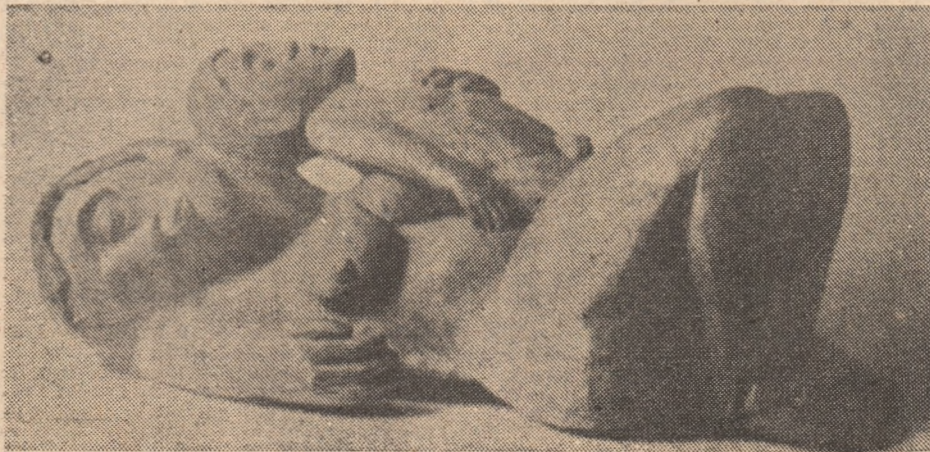
Nu l-am putut auzi pe Drăghici, am ascultat în schimb eșantioane din discursurile reprezentanților conducerii P.M.R., din anii '50: nici o diferență. Psihologie de slugi. Stăpinul a zis așa! Stăpinul ne-a indicat să facem așa! Trăiască stăpinul! Sloganurile de care s-a folosit mai tirziu și Ceaușescu, schimbînd numele lui Stalin cu cel al P.C.R.-ului. Și cu al său. Sluga transformată în stăpin. Dar păstrîndu-și psihologia de slugă.

Soarta a vrut ca exact acum, cînd la t.v. se difuzează acest cutremurător docu-

mentar, la Moscova să fi avut loc lovitură de stat. Tovarăși de idei de-ai lui Drăghici, fanatici de felul acestui Nicolai și-au încercat norocul. Au avut grijă să comande cătușele, cu anticipație. Și asta după ce în U.R.S.S. s-au aflat crimele stalinismului, după ce majoritatea celor care au încercat lovitura și-au luat distanță de ele, în numele comunismului cu față umană. Corifeii de azi ai P.S.M.-ului nici măcar atîta lucru n-au făcut. N-au repudiat dejismul. Dimpotrivă, au încercat să-l prezinte pe Dej drept un lider cumsecade. N-au fost singurii, de altfel. Dacă ne-am lua după reprezentanții nomenclaturii, în România nu s-au petrecut decît „unele abuzuri”, s-au făcut „și greșeli”, totuși „comunismul... Ceea ce iarăși era de așteptat. De vreme ce în pofida crimelor comise în numele lui Ceaușescu, acestea petrecîndu-se, cum s-ar zice? la lumina zilei și cu nici doi ani în urmă, s-au găsit și unii care să încerce să-l reabiliteze.

Dacă vă amintiți comunicatele ceaușiste, cu huliganii și cu elementele antisociale care atentează la ordinea publică, ați observat probabil cit de mult le semănau comunicatele juntei de la Moscova, cînd populația a ieșit pe străzi pentru a protesta împotriva înlăturării lui Gorbaciov. Tot ceea ce nu convine politic comuniștilor ține de huliganism și de comportare antisocială. Incît, repet, ajunge!

Cristian Teodorescu

HERMANN SCHERER: Mamă și copil (1926)

Antoaneta Tănăsescu

Anchetă: Starea cărții

1. Cite manuscrite existau în editură la începutul lui 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin cîteva titluri)
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Acest an editorial este mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

HUMANITAS nouvelle optique

EDITURA HUMANITAS/NOU-
VELLE OPTIQUE (MONTREAL,
CANADA)

Președinte: CONSTANTIN
STOICIU

1-3. Editura mea s-a înființat în anul 1983, la Montreal, cu obiectivul precis de a publica literatură generală: poezie, proză, eseuri, teatru, literatură publicistică de actualitate. Autorii provin dintre scriitorii și publiciștii canadieni, indeosebi, de expresie franceză, cu preferință de altă origine decât franceză și anglofonă. S-a creat însă la un moment dat, evident în urma Revoluției române din 1989, o confuzie determinată de înființarea editurii Humanitas de la București, socotindu-se că eu aș fi fost unul dintre fondatorii ei, deci drept filială a Editurii de la Montreal. Cum s-a produs această confuzie? Pe 25 decembrie 1989, fiul meu Andrei Stoiciu a sosit la București pentru a fi martor la evenimentele, ca trimis al revistei Humanitas Litteraire, el fiind student la Universitatea din Montreal în științe politice, urmînd, bineînțeles, să scrie despre cele văzute, așa cum în realitate s-au și petrecut lucrurile. Anul acesta i-a apărut, de exemplu, în editura noastră romanul **Alors, la Tempête** care va fi tradus în românește tot în acest an și va apărea la Editura Coresi (director Vasile Poenaru, prezent și el într-unul din numerele României literare, cu un răspuns la această anchetă). Așadar, în acea perioadă fiul meu întîlnindu-se cu diferite personalități din diverse grupări politice și literare (G.D.S., Asociația Scriitorilor din București, România liberă etc.) a folosit prilejul pentru a face cunoscute publicațiile și cărțile editate de Humanitas din Montreal. În acest chip au circulat, firesc, nu numai titlatură Editurii, ci chiar și caracterele logo-ului, preluate, surprinzător, de noua editură Humanitas din București. Ce-am făcut eu? Afînd despre această folosire nelegală a dreptului de proprietate intelectuală, m-am adresat cu tot respectul ce i-l port, ministrului culturii, domnul Andrei Pleșu, rugîndu-l să gă-

sească o rezolvare în spiritul convențiilor internaționale care protejează acest drept, cu atît mai mult cu cît era vorba de o editură românească prioritară (singura de pe continentul latino-american) care își avea drept scop ca producția ei editorială să circule în aceeași măsură în România și în Canada. Nu mi s-a răspuns însă nici pînă acum, și, în consecință, am considerat că n-am altceva de făcut decît să funcționez în această confuzie regretabilă.

4. În activitatea noastră editorială s-au publicat aproape 150 de volume. Între 1990 și pînă astăzi am publicat 31 de volume între care poezie, proză, teatru, eseuri de autori canadieni și canadieni de origine română ca de exemplu Ionela Manolescu, Michel Solomon, Michel Buruiană, Andrei Stoiciu, Marius Teodorescu, Gina Stoiciu, Rozette Măciornitza și Dragoș Ilie. Pînă la sfîrșitul anului în curs vom publica încă zece volume.

5. Singura noastră cenzură ține de valoarea estetică, firește, dar (de ce n-o spunem?) și de o anumită moralitate civică și indeosebi a textelor propuse.

6. În Canada nu există sertare pentru creația valoroasă.

7. Fiecare an, de la începuturi pînă în prezent, a însemnat o creștere continuă a producției editoriale. Există totuși o limită pe care din motive financiare n-o voi putea depăși.

8. Așa cum nu se pot compara condițiile grafice în care apar cărțile în Canada și în România, tot astfel nici diferența de prețuri cu care sînt puse la îndemîna publicului acolo și aici. Aș spune însă că pentru cititorul canadian o carte este în general foarte scumpă, în vreme ce pentru cititorul din România prețul unei cărți nu ar depăși în nici un caz prețurile medii practicate acum în România. Dar chiar dacă aș pierde din punct de vedere financiar (și pierd cu siguranță) marea satisfacție este cu totul alta: pot face cunoscută literatura canadiană în România, tot așa cum aș dori s-o fac cunoscută pe cea românească în Canada. Subliniez că deja am în lucru o antologie românească sub titlul: „Poezia incertitudinii”, care cuprinde selectiv tot ce s-a publicat după Revoluție. Planul nostru editorial prevede însă mult mai mult — voi spune că sînt pregătit financiar pentru cîteva ediții de acest fel.

În librării

● Mihail Sadoveanu — **DUM-BRAVA MINUNATA**. (Editura Serisul Românesc, Craiova, 120 p., 52 lei).

● Mircea Eliade — **ISTORIA CREDINTELOR ȘI IDEILOR RELIGIOASE. Vol. I: De la epoca de piatră la Misterele din Eleusis**. Traducere de Cezar Baltag, ediția a II-a. (Editura Științifică, București, 354 p., 95 lei).

● Mircea Eliade — **SECRETUL DOCTORULUI HONIGBERGER**. Proză fantastică, (II), colecția „Pantheon”. (Editura Fundației Culturale Române, București, 206 pag., 85 lei).

● Oana Cătina — **UMBRA ROTITOARELOR POVEȘTI**. (Editura Serisul Românesc, Craiova, 360 p., 37 lei).

● Mariana Filimon — **BROSCUTA ALBASTRĂ ȘI ALTE INTIMPLĂRI CU IONUT**. Povestiri hazlii. (Editura Ion Creangă, București, 48 p., 55 lei).

● Adriana Constanța Bădicel — **GRĂDINA CU SURPRIZE**. Proză. (Editura Ion Creangă, București, 80 p., 30 lei).

● Ion Michnea — **OSPĂȚ ȘI CENUSĂ**. Versuri. (Editura Litera, București, 56 p., 60 lei).

● Crăciun Ionescu — **SECRETELE OPERATIUNII „FURTUNA DEȘERTULUI”** (Editura Militară, București, 96 p., 30 lei).

● A.S. Pușkin — **DAMA DE PICA**. Postfață și tabel cronologic de Florea Firan. (Editura Macedonski, Craiova, 174 pag-79 lei).

● Saki — **OUL PĂTRAT**. Povestiri. Traducere de Gheorghe Crupă și Ion Monafu în colecția „Capodopere uitate”. (Editura Pandora, București, 102 p., 50 lei).

● Pentru o și mai promptă reflectare în spațiul acestei rubrici a ultimelor apariții, rugăm autorii și editurile — inclusiv cele particulare — să ne trimită exemplare de semnal.

Cronica mondenă

CINE a crezut că vacanțele sînt liniștitoare s-a mai înșelat o dată, căci mereu se pare că ne înșelăm cînd credem că ceva poate fi liniștitor. N-am mai avut noi spectacole de teatru, premiere cinematografice, tocmai începeam să descoperim o monotonie discretă în serile palide, într-un oraș și el palid, cînd istoria, care nu se pliticiște niciodată, ne-a colorat o brajii cu noi emoții, emoții tari venite dintr-o vecinătate care dădea semne de slăbiciune. Și spectacolul social l-a depășit din nou pe cel artistic. Televiziunea a recăpătat pentru cîteva zile supremația interesului, ne-am îndreptat din nou privirile către micul ecran, urechile către micul radio, zierele și-au estompat pentru scurt timp culorile politice, semănau oarecum între ele. Frica solidarizează. Pentru cîteva zile orgoliile individuale s-au transformat într-o luciditate comună, păstrîndu-și încă personalitatea ori neputînd a-și depăși limitele, după caz, după structură și (im)posibilități. Dirindată unii ne-au recîștigat, alții ne-au dezamăgit și mai

Țandărică în Franța

● Teatrul Țandărică va participa, alături de trupe din alte țări, între 19-29 septembrie 1991, la cea de a IX-a ediție a Festivalului mondial al teatrelor de marionete de la Charleville-Mézières (Franța). Se vor prezenta: **Visul unei nopți de vară** de W. Shakespeare, în regia lui Cristian Pepino; **Vasilache și Mărioara**, un spectacol de teatru popular; **Dialoguri după Urmuz**, în regia Cătălinei Buzoianu.

Va fi vernisată, de asemenea, o expoziție de scenografie a teatrelor de păpuși. În imagine, scenă din **Visul unei nopți de vară**, în regia lui Cristian Pepino la Teatrul Țandărică.

Top: vînzarea cărții...

(Librăria Nichita Stănescu, Soc. Interpress SRL-Mangalia, președinte: Gheorghe Todor; Toneta de plajă Jupiter; librar: Vasile Olaru, 15.VII-15.VIII.1991)

1. James Clavell — **Tai-pan** (Ed. Meridiane, 179 lei) — 550 ex.
2. Régine Andry — **O femeie singură** (Ed. Eminescu, 76 lei) — 500 ex.
3. Mircea Eliade — **Profetism românesc** (Ed. Roza Vinturilor, 70 lei) — 500 ex.
4. Lawrence Durrell — **Clea** (Ed. Cartea Românească, 4 vol. 176 lei) — 465 ex.
5. Charlotte Brontë — **Jane Eyre** (Ed. Domaco SRL, 85 lei) — 450 ex.
6. Florence L. Barclay — **Mătânjile** (Ed. DiversConsingPress, 132 lei) — 400 ex.
7. Nichita Stănescu — **Lealcă tină, iubirea** (Ed. InterCompress, 39,50 lei) — 350 ex.
8. Mircea Dinescu — **Moartea citește ziarul** (Ed. Cartea Românească, 10 lei) — 300 ex.
9. Paul Goma — **Soldatul ciinelui** (Ed. Humanitas, 65 lei) — 200 ex.
10. Iosif Vianu — **Concert la două plane** (Ed. Sport-Turism, 79 lei) — 150 ex.

...românești

(Librăria Nichita Stănescu, Soc. Interpress SRL-Mangalia, președinte: Gheorghe Todor; Toneta de plajă Saturn; librar: Marian Dumitru, 15.VII-15.VIII.1991).

1. Mircea Eliade — **Profetism românesc** (Ed. Roza Vinturilor, 70 lei) — 475 ex.
2. Nichita Stănescu — **Lealcă tină, iubirea** (Ed. InterCompress, 39,50 lei) — 350 ex.
3. Paul Goma — **Soldatul ciinelui** (Ed. Humanitas, 65 lei) — 280 ex.
4. Mircea Dinescu — **Moartea citește ziarul** (Ed. Cartea Românească, 10 lei) — 250 ex.
5. Gheorghe Al. Petrescu — **Waterloo, 1815** (Ed. Militară, 55 lei) — 250 ex.
6. Platon Pardău — **Fașaport pentru Australia** (Ed. Militară, 85 lei) — 210 ex.
7. M. Eminescu — **Proză și versuri** (Ed. Eminescu, 41 lei) — 200 ex.
8. Nicoleta Olimpia Gherghel — **Ritual alb** (Ed. Eminescu, 68 lei) — 170 ex.
9. Radu Bogdan — **Jurnal spaniol** (Ed. Sport-Turism, 34 lei) — 120 ex.
10. Viorel Știrbu — **Paznici la drumul mare** (Ed. Eminescu, 65 lei) — 100 ex.

Și vacanțele, nu-i așa?

mult, au țîșnit lideri noi, au coborît și mai mult vechii lași, frica a fost și un test al caracterelor și temperamentelor, cei curajoși s-au văzut cu ochiul liber, ceilalți pe limba lor au tăcut. Ne-au fost înșelate așteptări, ni s-au confirmat supoziții, lumea s-a mișcat din nou, și ca-n orice turburare de ordine, s-au modificat și reasezat repere. În trei zile de tensiune și emoții spectacolul social a atins o diversitate de expresii — unii s-au temut doar pentru ei, alții pentru tot universul — n-au lipsit extremele — exaltări, ori capete ascunse în nisip, speculații, ori consolidări de poziții. Și ca-n orice moment dramatic, unii au urmat scenariu știute, alții au surprins și au entuziasmat, se proiectau destine, se făceau planuri de urcare și coborire, unii profitau, alții disperau. A mai fost spectacolul social și un fel de inermintare la care, cu riscul de a simplifica, ai fi putut spune că „țara arde și baba se piaptănă” ori „mortul e-n casă, hai la masă”, unii au fost remarcabili, alții jalnici și, nu în ultimul rînd, cei remar-

cabili rămîn în umbră, cei jalnici iau prăjitura. Îngrijorarea, emoția, spaima au fost încă o dată un barometru social — într-o tragedie sînt unii care suferă și alții care se bucură, cei care se bucură de obicei nu se văd, nu apar, se bucură pe ascuns, nu din decență, ci tot din lașitate. Și, deși nu e frumos s-o spunem, dar de multe ori nu prea spunem lucruri frumoase, sînt destui care au suferit abia cînd tragedia s-a încheiat, căci mulți au încă fascinația dezastrului și mulți abia în acel dezastru ar fi fost puternici și siguri pe ei. Din motive diferite — politica are motivații dintre cele mai stranie — abia revenirea la o oarecare normalitate le-a creat multora adevărata dramă, încă un moment ratat... Zodia leului a avut mereu vacanțe pe măsură. Și chiar dacă leul (nu acesta) a învins și acum e riscant să trecem de la patetism la nostalgie, adică pentru unii: atenție la vacanțe, pentru alții: unde sînt vacanțele de altădată?

Carmen Firan

Calendar

● 8 SEPTEMBRIE. S-au născut: George Coșbuc, (1866), George Uliteru (1884), Ștefan Bănuțescu (1926), Petre Sălcudeanu (1930), Aurel Șorobotea (1946), Markó Béla (1951). Au murit: Ion Calboreanu (1964), Domnița Gherghinescu-Vania (1969), Smarand M. Vizirescu (1981), I.D. Șerban (1986).

● 9 SEPTEMBRIE. S-au născut: Dana Dumitriu (1943), Lucia Negoită (1944). A murit Alex. Călinescu (1937).

● 10 SEPTEMBRIE. S-au născut: Antioh Căntemir (1709), Constanța Trifu (1916), Efim Levit (1921), Liviu Călin (1930), Eugen Evu (1944), Marius Stănilă (1950). Au murit: Nicolae Bănescu (1971), Mihail Sabin (1975), Nadia Lovinescu (1986).

● 11 SEPTEMBRIE. S-au născut: Virgil Tempeanu (1888), Ștefan Ionescu (1909), Aurel Chișescu (1911), Silviu Georgescu (1915), Ion Roțaru (1924), Franz Storch (1927), Szabo Gyula (1930). Au murit: Corneliu Beleuțăeanu (1973), Barbu Alexandru Emandi (1983), Ion Frunzetti (1985).

● 12 SEPTEMBRIE. S-a născut Sergiu Andon (1938). Au murit: Constantin Stamati (1869), Ion Ionescu-Quintus (1933).

Carte latino-americană la București

● Grupul Latino-american și Casa Americii Latine organizează prima expoziție de Carte latino-americană, vineri 30 august, în Bd. Primăverii nr. 17. Va avea loc un act de donare a unor importante volume pentru biblioteca acestei instituții.

Geneze-magazin

● Se află sub tipar nr. 2 al revistei de informație științifică, culturală și socială **Geneze** (director Ion Văduva-Poenaru), în al cărei cuprins vom întîlni, alături de eseuri pe teme științifice — parapsihologie, sida, cutremurele de pămînt, ecologie etc. — versuri și proză scurtă, precum și o reconstituire a abajiei și a labirintului romanului **Numele trandafirului**, însoțită de o scrisoare a lui Umberto Eco adresată inginerului român Emil Vlad, autorul imaginii grafice.

Cu PIERRE-GUILLAUME DE ROUX despre

Armonia între editor și autor

Convorbiri de F. Rousselot și Bujor Nedelcovici

F. ROUSSELOT: Pierre-Guillaume de Roux, aveți 27 ani, sînteți un editor tînăr. Care este motivația dorinței dumneavoastră de a edita cărți? Puteți să ne spuneți ce anume a contribuit la formarea sensibilității d-voastră față de literatură?

P.G. DE ROUX: Am intrat într-o editură de foarte tînăr, la 19 ani, înțil ca stagiar la Editura „Christian Bourgois”. Am învățat meserie; și datorită structurii editurii mai sus amintite am înțeles foarte exact funcționarea unei edituri pe acea vreme destul de artizanală. Am asistat nemijlocit la procesul de tipărire; am învățat cum se alcătuiește coperta a IV-a, cum se aleg copertele unei cărți, cum se citește o carte, cum se alcătuiește un comitet de lectură și mai ales am învățat să înțeleg valoarea unui comitet de lectură într-o editură mică. Apoi am părăsit editura pentru a lucra ca realizator la „France Culture” timp de doi ani, după care m-am întors la munca de editor, la Editura „Table Ronde” chiar în momentul cînd aceasta își reorganiza comitetul de lectură. Făceam prima triere a manuscriselor și participam la discuțiile specifice comitetului de lectură. Treptat, am ajuns directorul literar al acestei edituri. Din acest moment, am putut într-adevăr să inițiez o politică editorială așa cum înțelegem eu. Și era cu atît mai interesant cu cît Editura „Table Ronde” își pierduse, de cîtiva ani, coerența în materie de politică editorială; apăreau cărți excelente alături de altele fără nici o valoare. Era clar că editura urmărea beneficiul comercial și că o făcea în detrimentul imaginii sale și, pe termen lung, chiar al existenței sale. Mi s-a părut interesant să încerc redresarea imaginii unei edituri prestigioase, atrăgînd autori capabili să facă treabă bună, să recreez un adevărat program editorial. Trebuia reconstituit un grup de autori cu adevărat exigenți și valoroși, care să redea încrederea librărilor și criticilor. Acest demers nu era de natură să aducă beneficii imediate din punct de vedere comercial. Înainte de toate, trebuia reconstituit un fond de valori autentice. Nu pot concepe această meserie fără o activitate de perspectivă, fără necesitatea creării unui catalog. Și cînd, peste 10—15 ani, studiezi acest catalog, trebuie să se vadă limpede că a fost creată o lume, un arhipelag, cu discordanțele dar și cu coerențele sale și că în ciuda aspectului heteroclit al autorilor, există, totuși, o bază comună.

Vocația mea de editor se leagă în mod special de descoperirea autorilor slavi. În acest sens, e foarte interesantă activitatea lui Dimitrievici la Editura „Age d'homme”. Apoi, datorez această vocație și faptului că din copilărie afa trăit în mediu literar; tatăl meu a fondat „Cahiers de l'Herne”. Sensibilitatea mea s-a format mai ales prin frecventarea literaturii străine. Cu deosebire literatura slavă m-a făcut să înțeleg că nu există literatură fără deschidere către lume. În consecință, dacă într-un roman nu sînt atinse marile teme și nu se încearcă revenirea la marile mijuri, acea literatură nu există. De vreo cincisprezece ani lumea se învrtește în jurul romanului psihologic. Asta nu mă interesează deloc. Mi-am dat seama că trebuie să părăsesc această manieră. Dimitrievici de la „Age d'homme” este un exemplu. Lupta cu succes împotriva narcisismului ce ne inconjoară.

F. ROUSSELOT: Vă referiți la noul roman?

P.G. DE ROUX: Nu e nici o îndoială că noul roman a avut o influență negativă asupra unor scriitori tineri. Dar am în vedere mai ales felul în care se vorbește despre cărți în Franța și cum sînt uitați autori importanți. Mă gîndesc la Henri Thomas, Jean Pierre

Martinet sau chiar François Bon, scriitori care nu ocupă locul pe care-l merită, în timp ce se vorbește foarte mult despre autorii la modă prin mass-media. Calitățile lor literare nu sînt la înălțimea imaginii create. În ultimii douăzeci de ani s-a creat o prăpastie din cauza sclerozării și izolării mediului literar grație sistemului premiilor. Un număr însemnat de ziaristi s-a apucat de scris nu atît dintr-o necesitate interioară, cît din cauza arivismului social. Încetul cu încetul s-a format o „școală” de ziaristi-scriitori, care trăiesc în cerc închis și și facilitează unul altuia ascensiunea în detrimentul căutării și descoperirii valorilor autentice de către critică. Ca editor, este din ce în ce mai greu să împui un tînăr scriitor care vine în literatură pe cărări bătute.

F. ROUSSELOT: Care este rolul criteriului estetic propriu-zis? Credeți că la Editura „Minuit”, de exemplu, criteriul estetic formal este predominant?

P.G. DE ROUX: Citind tinerii scriitori publicați de „Minuit” se vede că fraza frumoasă primează în detrimentul substanței. Eu vreau să promovez o altă estetică: aceea a regăsirii suflului epic; respirația istoriei și reînnoirea la mituri — carențe fundamentale ale romanului francez. Astfel va fi asigurată perenitatea romanului. Estetica mea și maniera de a aborda literatura sînt profund legate de relația mea cu timpul și cu autorii. Este esențial ca un soi de armonie să se creeze între editor și autori. O frază din Kafka rezumă foarte bine estetica pe care încerc să o creez, ca și motivațiile care mă determină să fac munca de editor: „O carte trebuie să fie securea care sparge banchiza ce o purtăm în noi”.

BUJOR NEDELCOVICI: Care va fi politica editorială la „Criterion”? Pe ce criteriu vă veți baza? Ce strategie veți aplica?

P.G. DE ROUX: Am înființat această editură acum șase luni. Criteriul determinant constă într-o politică literară exigentă, fără concesii. Opțiunile noastre degajă o imagine strict literară. Asta poate să surprindă. Coloratura fundamentală a editurii este dată de opțiunea non-comercială care mizează pe exigența față de text, ca și pe felul în care se prezintă cartea din punct de vedere grafic. Ideea primordială este aceea a unei politici editoriale pe termen lung și a constituirii unui catalog fidel unui anumit număr de scriitori. Este contrar ideii pe care mulți editori și-o fac astăzi despre autori. Îi publică cu duimul, fără discernămint. Vreau să public numai autori în care cred, chiar dacă va fi foarte greu să-i integrez în peisajul literar. Din momentul în care îi descopăr exigenți și cred intim în ei, sînt gata să-i public cu orice preț. Este unicul mod de a ajuta o operă să se elaboreze. Dacă o carte constituie o treaptă în elaborarea operei unui scriitor în care crezi, ea tre-

buie publicată, chiar dacă convinge mai puțin, mai ales dacă persistă exigența de care vorbeam mai înainte și dacă simți că publicarea acestei cărți este o necesitate pentru ca opera autorului să se închege. Acest lucru este pentru mine o grijă profundă și permanentă. Fidelitatea față de autor este esențială, iar timpul este un capital în aventura editorială.

BUJOR NEDELCOVICI: Cum rezolvați chestiunile comerciale? Ce soluții ați găsit pentru finanțare?

P.G. DE ROUX: Am fost susținut de grupul „Media” care a înțeles foarte bine miza unei edituri cu vocație literară. Acest grup ne-a acordat un răstimp de cîtiva ani ca să punem în practică teoria noastră și să ducem la bun sfîrșit politica editorială a catalogului. Șansa noastră este să fim sprijiniți financiar de cei care au înțeles spiritul unei astfel de aventuri și care și-au asumat riscul de a nu deveni imediat rentabili. Afacerea nu poate fi rentabilizată mai devreme de cîtiva ani. Este un risc important într-o perioadă dificilă pentru editarea și vânzarea de cărți. Dacă vânzările nu se vor echilibra, cred că intrăm într-o nouă eră editorială. Vor trebui găsite tactici noi pentru a putea face politica editorială de care vorbeam, fără să dăm faliment. Editorul este și om de afaceri și trebuie să se gîndească și la beneficii. Va fi necesar să publicăm și cărți care nu intră în programul nostru literar, tocmai pentru a-l susține. Vom fi nevoiți să publicăm, paralel, cărți așa-zis comerciale, dar fără a cădea în mediocritate, pentru a deveni realmente autonomi.

BUJOR NEDELCOVICI: Ce riscuri vă asumați în descoperirea tinerilor autori?

P.G. DE ROUX: Dintre francezi, vom publica 4—5 autori debutanți pe an. Henri-Michel Gautier este un autor foarte tînăr publicat de noi. Primul său roman l-am publicat la „Table Ronde”. Alain Smith, Guy Daroc sînt deasemenea tineri. Avem aceeași politică și în ce privește literatura străină. Proportia între literatura străină și cea franceză este echilibrată. Vom publica 40—45 cărți de literatură pe an.

F. ROUSSELOT: Tocmai ați publicat o nouă traducere a romanului Bestia în junglă. De ce l-ați ales pe Henry James — un autor dificil și neapreciat de marele public?

P.G. DE ROUX: Pe de o parte, traducerea erau perimate și chiar prost făcute. Este cazul cărții lui Henry James. Pe de altă parte, nuvelele erau reunite într-un volum. Or, aceste texte trebuie citite separat. Trebuiau folosite toate atuurile: redescoperirea unui mare text de James care să poată fi citit separat de alte texte, într-o prezentare elegantă și într-o traducere excepțională. Este ceea ce ne-a adus succesul. *Bestia în junglă* este un succes al editurii noastre de trei luni. Tot așa

voi proceda și cu alți autori, nu numai cu Henry James. Traducerile au fost făcute în perioada dintre cele două războaie și într-o manieră nesatisfăcătoare. Traducătorii și-au luat multe libertăți. Thomas Hardy, de exemplu, e foarte prost tradus în franceză. În ce privește autorii necunoscuți la noi, am tradus din română pe Octavian Paler. Continuăm cu un roman de Mihail Sebastian care va apărea în curînd.

BUJOR NEDELCOVICI: Interesul dumneavoastră pentru România este unul conjunctural sau se datorează volorii autorilor români?

P.G. DE ROUX: Interesul nostru pentru România este real. Ne-am dat seama că mulți scriitorii români importanți, ca Octavian Paler, n-au fost traduși la noi nici măcar în antologii. Noica, din aceeași generație cu Cioran, e aproape necunoscut în Franța. Tot astfel, vreau să trezesc interesul pentru scriitorii deveniți clasici cum ar fi Joseph Conrad sau John Cowper Powys. De aceea voi publica o biografie a lui Conrad și ultimele sale scrieri, ca și un eseu despre opera sa. În ciuda redescoperirii lui Conrad prin intermediul „Pleiadei”, foarte puține scrieri au fost consacrate acestui scriitor și el rămîne în continuare ignorat de marele public. Biografia lui Karl, tradusă la Editura „Mazarin” cu cîtiva ani în urmă, nu e convingătoare, fiind prea marcată de psihanaliză. Cea pe care o voi publica e scrisă de un polonez, Ladislas Najdev, și va fi marea biografie pozitivă a lui Conrad. Este absolut necesară redescoperirea lui Conrad. Se știe că a existat tendința de a-l interpreta pe Conrad ca scriitor „maritim”, ceea ce e fals; el însuși refuza această interpretare. Dar asta i s-a tras de la romanele *Negrul de pe „Narcisse”* și *Typhon*. Aș vrea să schimb imaginea lui Conrad, ca și pe cea a lui Powys; mi se pare foarte important.

F. ROUSSELOT: Politica dv. editorială, în materie de literatură străină, are în vedere Europa unită, așa cum se profilează la orizont? În ce fel?

P.G. DE ROUX: Pentru un editor francez, preocuparea față de Europa înseamnă preocuparea față de noua stare de spirit și față de noile structuri care-i vor permite să-și facă politica sa editorială. Trebuie să ne gîndim la acorduri cu editorii străini. Mă gîndesc serios la modalitatea prin care vom putea publica opere simultan cu editorii italieni sau spanioli. Va trebui să stringem legăturile cu partenerii europeni. Un exemplu, în acest sens, îl constituie germanii. Au creat legături reciproce foarte puternice în Franța, Spania sau Italia. Germanii sînt foarte exigenți din punct de vedere profesional. O dovadă este felul cum funcționează sistemul de librării în Germania. Librarul german este unul de autentică vocație. Librarul trebuie să fie un om de gust în materie de literatură și să cunoască bine cataloagele editurilor. Problemele librărilor sînt deseori o frînă puternică în dezvoltarea editurilor. Avem de a face din ce în ce mai puțin cu librării adevărate, cum încă mai existau cu 20 de ani în urmă. Practic, în Franța, nu sînt mai mult de 100—150 de librării care-și sfătuiesc clientela să nu se lase influențată de jocul best-seller-urilor. În raport cu activitatea noastră, starea comerțului cu carte reprezintă un mare handicap. Bibliotecile dispar în favoarea gramezilor de cărți de pe tarabe. Cărțile sînt păstrate cît mai puțin timp posibil. Ar trebui recreată o rețea care să susțină politica și vocația editorului. Este o sarcină pe care trebuie să ne-o asumăm.

În românește de
Margareta Popescu

PRECIZARE

Articolul *Debut la 77 de ani*, apărut la Cartea străină din nr. trecut la această pagină, tradus din franceză de Theodor Rogin aparține cunoscutului om de cultură român, aflat de mai multă vreme în Australia, LUCIAN BOZ.

WILHELM LEHMBROCK: Tînăr odihnindu-se (1916—17)

Evanghelia secretă a catharilor

● **CREȘTINISMUL**, la începuturile sale, a apărut ca o religie ezoterică. Precizăm că ezoterismul nu este o doctrină sau o dogmă ci, mai curând, o modalitate de a recepționa realitatea lumii acesteia și care ține de o anumite conformație spirituală a individului. Incompatibil cu inteligența de tip cerebral, ezoterismul este produsul unei inteligențe intuitive și pe care am putea-o numi „de inimă”. Pentru ezoterici, reale și adevărate sînt valorile spirituale, acestea fiind considerate ca superioare, imuabile și indestructibile. La celălalt pol, materialitatea lumii este inferioară, efemeră și schimbătoare. Mult anterior creștinismului, ezoterismul, stigmatizat de Biserica oficială, s-a perpetuat pînă în zilele noastre prin intermediul sectelor numite „eretice”; drumul lui prin istorie abundă de adepți martirizați cu o cruzime înimaginabilă și, pînă la un punct, inexplicabilă. Șirul acestor crime a debutat cu martiriul lui Isus și a culminat, urmate de altele la fel, prin masacrul catharilor, săvîrșit între anii 1243—1244.

„Cathar” este un cuvînt de origine greacă și înseamnă „pur”. Aduș, se pare, din Bulgaria (primul lor episcop a fost un bulgar numit Nikita) în Languedoc, sudul Franței, secta catha-

rilor s-a răspîndit foarte repede cîștigînd teren în detrimentul catolicismului. În rezumat, catharii practicau o religie simplă în care rolul principal era jucat de „perfecti”, cum erau numiți cei botezați prin spirit, și avînd un puternic caracter dualist. Dumnezeu reprezintă binele, frumosul, lumina și spiritul iar, pe de altă parte există Satana, cel numit de cathari Marele Arrogant, care intruchipează răul, urîșenia, tenebrele și trupul; reținem că omul aparține lui Dumnezeu numai prin spirit, trupul fiind creația Satanei. Erau vegetarieni și se opuneau căsătoriei și procreației. Popularitatea lor a crescut și datorită atitudinii critice în fața vieții clericilor, în afara celor sfinte, precum și a dorinței de imbogățire a Bisericii.

Dintre evangheliști, singurul care avea pregătirea necesară pentru a-și însuși conținutul ezoteric al învățăturii lui Isus a fost Ioan. Din această cauză evanghelia lui a fost prelucrată de către toate sectele cu caracter ezoteric. Unul dintre capetele de acuzare ale Inchiziției, pentru a justifica uciderea sălbatică a celor peste douăzeci de mii de cathari, este și această evangheliă apocrifă, puțin cunoscută la noi, pe care o redăm pentru selecția sa literară.

1. Eu, Ioan, fratele tău, care se străduiește să ajungă în împărăția cerurilor, în timp ce-mi odihneam capul la pieptul lui Isus, l-am întrebat: „Doamne, cine este acela care te va trăda?” Și el mi-a zis: „Acela care va atinge bucatele în același timp cu mine. Apoi, Satan va intra în el și mi-l va dărui”.

2. Eu am întrebat: „Doamne, înainte ca Satan să cadă, cit de mare era slava lui în fața Tatălui tău?” Și el mi-a răspuns: „Ajunsesse la o asemenea măreție încît stăpînea puterile cerului. Pe cînd eu ședeam pe tron, alături de Tatăl meu, Satan era mai mare peste toți cei asemeni Tatălui și, oriînd, putea coborî din cer pînă în cele mai mărunte existențe ca să urce apoi, din nou, din străfunduri, pînă la tronul Tatălui, cel pe care nu l-a văzut nimeni vreodată. Și scoate slava și măreția celui care face ca cerul să se miște, căci năzuia să se asemene cu cel Prea Înalt. Și fiind el coborît în aer, i-a zis ingerului aerului: „Deschide-mi porțile de aer!” Și ingerul i-a deschis porțile de aer. Și mergînd cu fața spre înapoi, l-a întîlnit pe ingerul mai mare peste ape și i-a zis: „Deschide-mi porțile apelor!” Și ingerul i le-a deschis. Ajunse pe pămînt și văzu doi pești culcați dedesubtul apelor. Erau ca doi boi înjugăți la plug, minai de Tatăl nevăzut, și aceștia doi țineau pămîntul întreg, de la apus la răsărit. Coborînd și mai mult a dat de norii care apasă valurile mării pentru ca aceasta să nu se reverse. Și coborînd el mereu a ajuns în Iadul său, care zămislește focul. Mai departe n-a mai putut coborî din cauza flăcărilor focului arzător.

Intorcîndu-se, Satan s-a umplut de răutate și oprindu-l pe ingerul aerului, precum și pe ingerul mai mare peste ape, le-a spus: „Toate acestea sînt ale mele. Dacă vă supuneți mie, imi voi așeza tronul deasupra norilor și voi fi asemenea cel Prea Înalt; voi retrage apele din cerul cel mai de sus iar locurile care au fost acoperite de ape le vor strînge la un loc. Astfel încît nu va mai fi apă pe fața pămîntului și, împreună cu voi, voi domni în vecii veilor”. Vorbînd în felul acesta, Satan urca înspre ceilalți ingeri, pînă la cel de-al cincilea cer și fiecărui dintre ei îi vorbea astfel: „Cit îi dai stăpînului tău?” „O sută de măsuri de grâu” spuse unul. Iar Satan i-a zis: „Ia o pană și cerneală și scrie: patruzeci”. Alțuia i-a spus tot așa: „Și tu cit trebuie să-i dai domnului tău?” „O sută de ulcioare de ulei” i se răspunde. „Stai jos și scrie, spuse Satan: Cincizeci”. El urcă în toate cerurile și cu astfel de vorbe i-a cumpărat pe ingerii Tatălui nevăzut pînă la cel de-al cincilea cer.

3. Dar un glas se auzi dinspre tronul Tatălui și acesta zise: „Oare ce faci tu, hulitor al Tatălui care duci ingerii în răstăcire? Creator de rele, fă degrabă tot ce ai de gînd să faci”. Apoi Tatăl porunci ingerilor săi: „Despuiați-l de veșminte”. Și ingerii îi despuiau de veșminte, de tronuri și de coroane pe toți acei ingeri care l-au ascultat pe Satan.

4. L-am mai întrebat pe Domnul: „Unde și-a făcut sălășul Satan după ce a fost alungat?” Și el mi-a răspuns: „Tatăl meu i-a schimbat înfățișarea din cauza orgoliului lui nemăsurat, luîndu-l lumina. După aceea obrazul lui a devenit ca de fier înroșit și se asemăna cu cel al omului. Și fiind azvîrlit de lingă tronul lui Dumnezeu și din împărăția cerurilor, a tras după sine, cu coada, a treia parte dintre ingerii Domnului. Și coborînd pînă la cerul acesta, n-a putut găsi nici un loc de odihnă, nici pentru sine, nici pentru ceilalți. Atunci l-a strigat pe Tatăl, rugîndu-l: „Fii milostiv cu mine și-ți voi

da totul înapoi”. Și Tatăl s-a îndurat de el și i-a dat răgaz, pentru o tîrnă, lui și celorlalți care erau cu el, precum și îngăduința de a face tot ceea ce vor dori pînă în cea de-a șaptea zi.

5. Și astfel, Satan se așază în acest cer și porunci ingerului mai mare peste aer și ingerului mai mare peste ape; aceștia ridicară două părți din apele care acopereau pămîntul, de jos în sus, pînă deasupra aerului, iar din cea de-a treia parte făcură marea care este stăpîna apelor. Din vrerea Tatălui, porunci iarăși ingerului mai mare peste ape să stea pe cei doi pești ridicînd pămîntul, de jos în sus, pînă cînd a apărut uscatul. Și luînd coroana ingerului mai mare peste ape o rupse în două; dintr-o jumătate a făcut lumina lumii iar din cealaltă jumătate lumina stelelor; din pietre prețioase a făcut mulțimea de stele. Apoi, împărți porunci ingerilor săi după dorința, de formă, a celui Prea Înalt. Și din porunca Tatălui nevăzut, a făcut furtuna, ploaia, înghețul și zăpada. Și a pus dintre ingerii lui ca mai mari peste toate acestea. Și a poruncit pămîntului să zămislească dobitoacele cele mari, tiritoarele, copacii și ierburile. Și a mai poruncit mării să zămislească peștii precum și păsările cerului.

6. După toate acestea, Satan s-a gîndit și l-a făcut pe om, pentru ca acesta să-i fie rob lui, sau rob sieși. Și a poruncit ingerului celui de al treilea cer să intre în acest trup de tină din care, pe urmă, a mai luat o bucată pentru a face încă un trup, de femeie, și a poruncit ingerului celui de-al doilea cer să intre în acest trup de femeie. Însă a ești ingeri, văzînd că au o formă muritoare și că se deosebesc între ei, se puseră pe plîns. Satan însă le-a poruncit să împlinească actul cărnii în trupurile lor de tină, ei neștiînd că, în felul acesta, păcătuiau. Izvodoritor de rău a mai gîndit, cu mîntea sa, la chipul în care ar putea face Raiul; după ce l-a făcut, i-a îndemnat pe oameni să intre în el poruncindu-le să-l urmeze. A sădit, apoi, în mijlocul Raiului, un pom roditor și, dintr-un scuiptat, l-a fă ut pe șarpe căruia i-a poruncit să sălășuiască în acel pom. În felul acesta, Diavolul și-a pus în faptă planul cel rău, pentru ca bărbatul și femeia să nu simtă înșelătoria. A intrat în Rai și, vorbind cu ei, le-a spus: „Mîncăți din toate poamele care se găsesc în Rai, însă feriti-vă să mîncăți din pomul cunoașterii binelui și a răului”. Apoi, Diavolul intră în trupul șarpelui amăgîndu-l pe ingerul din trupul femeii, stîrnind în ea pofta de păcat; și și-a săvîrșit această poftă cu Eva, prihănînd-o cu virful cozii de șarpe. A esta este motivul pentru care bărbatul sînt numiți și copii ai Diavolului, precum și pui de șarpe, căci sînt stăpîniți de pofta mostenită de la tatăl lor, Diavolul, pînă la sfîrșitul veacurilor.

7. Mai apoi, eu, Ioan, l-am întrebat pe Domnul: „De ce se spune că Adam și Eva au fost creați de Dumnezeu și puși în Rai pentru a fi supuși Tatălui ca, apoi, să fie sortii morții?” Și Domnul mi-a răspuns: „Ascultă, Ioane, tu cel preaiubit de Tatăl meu, numai proștii pot spune, de necaz, că Tatăl meu ar fi mesterit aceste trupuri din noroi. Este adevărat că a creat toate virtuțile cerului, însă prin Sfîntul Spirit; prin urmare, numai datorită păcatelor lor Adam și Eva avură parte de trupuri din tină pieritoare și, deci, sortii morții”.

Ci iarăși, eu, Ioan, l-am întrebat pe Domnul: „În ce fel un bărbat poate face să se nască un spirit într-un trup din carne?” Și Domnul mi-a răspuns: „Proveniți din ingerii iezoniți din cer, bărbatul intră în trupul femeii iar pofta din carne zămislește carnea. Deci, din spirit

se naște spirit, iar carnea dă naștere cărnii. Așa se împlinește domnia Satanei în această lume și peste toate națiile”. Apoi, a mai adăugat: „Tatăl meu l-a îngăduit lui Satan să domnească șapte zile dar care sînt șapte veacuri”.

8. Iarăși, l-am întrebat pe Domnul: „Ce altceva s-a mai petrecut în timpul a ela?” Și mi-a răspuns: „După ce Diavolul a fost izgonit de la slava Tatălui și la care n-a vrut să fie părtaș, și-a făcut sălăș sub nori și își trimitea ingerii săi, sau focul, asupra oamenilor, de la Adam și pînă la Enoch. Și l-a ridicat Satan pe Enoch ca mai mare peste firmament și i s-a arătat în divinitatea sa. L-a mai dat lui Enoch o pană și cerneală iar acesta, așezîndu-se, a scris șazeci și șapte de cărți. I-a poruncit, apoi, să le ducă pe pămînt: Enoch le-a ținut în păstrare, lăsîndu-le apoi fiilor săi pe care i-a învățat ritualul sacrificiilor și a misterelor deșarte. În felul acesta, le ascundeau oamenilor împărăția cerurilor. Căci Satan le spunea: „Iată, că eu sînt Dumnezeu vostru și nu există un alt Dumnezeu în afară de mine”. Iată de ce Tatăl meu m-a trimis pe lume, tocmai pentru a le arăta oamenilor spiritul rău al Demonului învățîndu-i să-l cunoască. Satan însă, aflînd că am coborît din cer în această lume, a trimis un inger care a adunat lemni din trei soiuri de arbori și pe care i le-a dat lui Moise; încă de pe atunci era pregătit, pentru mine, lemnul pentru a fi răstignit. Și Satan și-a făcut cunoștință divinitatea poporului său, poruncind ca legea să fie dată de către fiii lui Israel și l-a mai ajutat să treacă prin mare ca pe uscat.

9. Cînd Tatăl meu s-a hotărît să mă trimită pe pămînt, l-a trimis mai întîi pe ingerul său Maria, pentru ca el să mă primească. Abia pe urmă am coborît eu, intrînd în Maria printr-o ureche și ieșînd prin cealaltă. Și Satan, domnul acestei lumi, a aflat că am coborît aici, jos, pentru a în crea să mintui ființele menite pieirii, și l-a trimis, pentru a boteza cu apă, pe un inger al său, profetul Ilie și care a fost numit Ioan Botezătorul. Mai întîi însă, Ilie l-a întrebat pe printul rău al acestei lumi: „Ci cum îl voi putea recunoaște?” Și i-a răspuns însuși stăpînul său: „Acela deasupra căruia îl vei vedea pe Sfîntul Spirit, coborît în chip de porumbel și rămînînd acolo, acela botează pentru iertarea păcatelor, singur el are puterea de a pierde sau de a mintui pe cineva”.

10. Și iarăși, eu, Ioan, l-am întrebat pe Domnul: „Ar putea fi mintui cineva numai prin botezul lui Ioan, fără botezul tău?” Și Domnul răspunde: „Dacă eu nu-l botez prin spirit, pentru iertarea păcatelor, nici un om nu poate ajunge în împărăția cerurilor numai prin botezul cu apă; căci singur eu sînt carnea și vinul din cel de-al șaptelea cer. Și numai aceia care gustă din carnea mea și beau din singele meu pot fi numiți fiii lui Dumnezeu”.

L-am mai întrebat pe Domnul: „Cum trebuie înțelese cuvintele acestea: gustă din carnea mea și bea din singele meu?” Și Domnul mi-a spus: „Înainte ca Diavolul, cu toți ai săi, să fi fost alungați din slava Tatălui, atunci cînd acești ingeri se rugau, preamărîndu-l pe Tatăl, spuneau în rugăciunea lor așa: Tatăl nostru, carele ești în ceruri. În chipul acesta, cîntecele de slavă urcau pînă la tronul Tatălui. Însă, după izgonirea lor, n-au mai putut să-l preamărească pe Dumnezeu cu această rugăciune”.

L-am mai întrebat pe Domnul: „Oare din ce cauză, toți primesc botezul lui Ioan în timp ce pe al tău îl primesc numai citiva?” Și Domnul mi-a răspuns: „Pentru că faptele lor sînt rele și, din această cauză, nu pot ajunge la lumină. Adepții lui Ioan Botezătorul își iau soții și soții în timp ce învățecii mei, așa precum ingerii din ceruri, nu se căsătoresc niciodată”.

Și atunci eu, Ioan, am spus: „De vreme ce a cunoaște femeia este un păcat, nu trebuie ca bărbatul să se căsătorească”. Domnul îmi răspunde: „Aceste cuvinte nu pot fi înțelese decît de către cei cărora le este dat să le înțeleagă; există eunuci care așa au ieșit din pîntecele mamei lor, alții au devenit eunuci prin pedeapsă și mai există dintre aceia care, ei înșiși, s-au făcut eunuci pentru împărăția cerurilor. Cine poate înțelege, să înțeleagă!”

11. L-am mai întrebat pe Domnul despre Ziua Judecării: „Care va fi semnul venirii tale?” El mi-a răspuns: „Aceasta se va întîmpla atunci, cînd numărul celor Drepti va fi același cu numărul celor ce au fost izgoniți din cer. Atunci, Satan va fi liber și, scăpat din strînsăoarea sa, va fi cuprins de o mare minie și le va face război celor Drepti, iar aceștia îl vor striga pe Dumnezeu cu rugămintă mare. De îndată, Domnul va porunci ingerului său să sufle din goarnă. Goarna ingerului va răsună din cer pînă în străfundurile Iadului. Și atunci, soarele se va întenece iar lumina va fi fără lumină. Stelele vor cădea din ceruri, cele patru vînturi se vor dezlîntui făcînd să se cutremure pămîntul și marea, și la fel, munții și dealurile. Curînd cutremurul va cuprinde și cerul iar, la cel de-al patrulea ceas, se va stînge și soarele. Apoi, se va arăta Fiul Omului, însoțit de ingerii buni

Isus — desen de Michel Dupin

care îl vor așeza pe tronul său de deasupra norilor, și va sta în acest tron al slavei sale, împreună cu el fiind și cei doisprezece apostoli, așezați pe douăsprezece scaune de măreție. Și vor fi deschise cărțile și el va judeca întregul univers, după credința pe care a propovăduit-o. Apoi, Fiul Omului își va trimite ingerii săi adunînd pe cei aleși din cele patru vînturi, din înălțimile cerurilor și pînă la cele mai îndepărtate hotare ale lor; sînt căutați peste tot. Apoi, Fiul Omului îi va trimite pe demonii răi, pentru a strînge înaintea lui toate națiile și le va vorbi așa: „Veniți aici, voi care spuneți: noi am mincat bine, am băt bine și ne-am luat răsplata în această lume”. Apoi, după ce îi vor vedea pe demoni, toate neamurile de pe pămînt se vor pleca dinaintea judecătorului, cuprinse de spaimă. Și Cărțile Vieții vor fi des hise pentru toți și vor fi arătate tuturor neamurilor. Și Domnul îi va preamări pe cei Drepti pentru răbdarea lor și faptele cele bune. Aceia care au urmat învățătura ingerilor buni vor avea parte de slavă, cînst și viață fără de moarte. Aceia însă care l-au ascultat pe Demon vor suporta minia, disprețul și spaima.

Fiul Omului își va scoate aleșii din mijlocul păcătoșilor și le va spune: „Veniți, voi, cei îndrăgiți de Tatăl meu, și stăpîniți împărăția care a fost pregătită pentru voi încă de la facerea lumii”. Apoi, le va vorbi păcătoșilor: „Plecați cit mai departe de mine, blestemăților, dispăreți în focul care a fost pregătit pentru Diavol și ingerii răi”. Și toți ceilalți, după această ultimă separare, se vor grăbi să-l imbrincească pe păcătoși în Iad, după porunca Tatălui nevăzut.

Mai apoi, sufletele vor fi scăpate din strînsăoarea necredincioșilor iar glasul meu se va face auzit peste tot și nu va mai fi decît o singură turmă și un singur păstor. Va scoate, apoi, din străfundurile pămîntului, întunecimea și beznele care sînt ale Iadului de foc și ele vor nimici pămîntul din adîncuri pînă la aerul firmamentului. Și Domnul va întinde firmamentul pînă în adîncurile pămîntului. Lacul de foc în care vor locui păcătoșii este atît de adînc încît, dacă un om de treizeci de ani aruncă o piatră, aceasta abia peste trei ani ajunge la fundul lacului.

12. Satan și toți însoțitorii lui vor fi cetluiți în lanțuri și azvîrliți în lacul de foc. Și Fiul lui Dumnezeu, cu aleșii săi, se vor plimba pe firmamentul cerului iar pe Diavol îl vor lăsa zăvorît în lanțurile fără moarte, cu păcătoșii care se vor jelu și vor plînge: „Deschide-te pămînt; primește-ne în tine și ne nimicește”. Iar Dreptii vor străluci precum soarele în împărăția Tatălui și Fiul lui Dumnezeu îi va conduce dinaintea tronului Tatălui nevăzut și va spune: „Iată-mă, cu copiii pe care mi i-a dărui Tatăl; lumea nu te-a știut și numai eu sînt acela care te-am cunoscut cu adevărat, căci tu m-ai trimis în ea.” Și Tatăl va răspunde Fiului său: „Fiule preaiubit, așază-te la dreapta mea pînă cînd îți-i voi pune grămadă, la picioare, pe dușmanii tăi care n-au crezut în tine și care au spus: „Zei sîntem noi și în afara noastră, alți zei nu mai există”. Ei, care îți-au trimis profetii la moarte și i-au obidit pe cei Drepti. Acum, tu ești acela care îi arunci în întunecimile și beznele din afară și unde vor avea parte numai de gemete și scrisnete din dinți”.

Și atunci, Fiul lui Dumnezeu se va așeza de-a dreapta Tatălui iar Tatăl va domni asupra ingerilor săi. Își va așeza aleșii în celele ingeresti, îi va îmbrăca în veșminte ce vor fi meru ce noi, le va da cununii ce nu se vestejesc niciodată și tronuri veșnice. Și Dumnezeu va fi în mijlocul lor; nu vor mai simți nici foamă, nici sete iar soarele și căldura nu-i vor mai incinge. Și Dumnezeu le va șterge la toți lacrimile din ochi. Și Fiul va domni împreună cu Tatăl Sfînt iar domnia lor nu se va sfîrși în vecii vecilor.

(Aici Inchiziția din Carcassonne a adăugat următoarea notă: „Acesta este secretul adus din Bulgaria, de erelici, pentru episcopul lor Nazar. Este plin de greșeli.”)

Prezentare și traducere de Maria Genescu

(Traducere integrală a Cinei celei de Taină sau Intrebările lui Ioan către Isus, versiunea de la Carcassonne, din: Gérard de Sède, *Le secret des Cathares*, Ed. „J'ai lu”, Paris, 1974)

Veneția și Locarno

● 33 de filme au fost incluse în selecția oficială a tradiționalului Festivalului cinematografic internațional de la Veneția, al 48-lea, pe care directorul acestuia, Guglielmo Biraghi, îl anunța ca un eveniment de excepție prin valoarea peliculelor. Printre acestea: Germania nouă zero de Jean-Luc Godard, Crengile pomului de Satyajit Ray, Lyote, casa mamei mele de Nogisa Oshima, Prospero's Book de Peter Greenaway, Ferdy durke de Jerzy Skolimowski, Strigățul pietrei de Werner Herzog, Echilibrul de Nikos Papatakis, Divina Comedie de Manoel de Oliveira, Urga, fantoma Mongoliei de Nichita Mihailkov, Meeting Venus de Istvan Szabo ș.a. Italia va fi prezentă în competiție cu filme de Fabio Carpi, Emilio Greco, Francesco Maselli, Mario Monicelli, Marco Risi. (LE QUOTIDIEN DE PARIS, 6 august).

● Ajuns la cea de-a 44 a ediție, Festivalul internațional al filmu-

lui de la Locarno a fost deschis anul acesta cu Citizen Kane al lui Orson Wells, film care a revoluționat, în 1941, intangibilele convenții ale Hollywood-ului. Dintre cele 19 pelicule aflate în concurs pentru „Leopardul de aur”, mai mult de jumătate sînt opere de debut ale unor regiori necunoscuți, între care tunisianul Nasser Khamir și algerianul Rachid Buchareb. Americanii Sean Penn și Todd Haynes se află și ei în concurs cu Indian Runner și Poison, filme care nu au stras atenția la alte mari festivaluri (Berlin și Cannes). În afara concursului vor fi prezentate, în avanspremieră, două filme celtice: L'homme qui a perdu son ombre de Alain Tanner și Jacques et Françoise de François Reusser. Retrospectiva este dedicată regizorului Jacques Becker (1906-1969) care nu a intrat în atenția criticii decât după triumful său la Locarno, în 1952, cu cea capodoperă care rămîne Casque d'or. (CORRIERE DELLA SERA, 7 august).

Michelangelo Antonioni

● La editura Ramsay, în colecția „Poche cinéma” a apărut volumul Rien que des messages de Michelangelo Antonioni, în care sînt strinse note, însemnări pentru filme pe care nu le-a realizat. Hitchcock îi spune lui Truffaut că scenariul pentru un lung metraj aparține navelor nu romanului. Cartea lui Antonioni o confirmă. După notele: „Ghețarii din Antarctica se depla-

sează cu trei milimetri pe an spre noi. Să calculăm cînd vor ajunge. De prevăzut, într-un film ce se va intitula”, urmează douăzeci de pagini de însemnări și detalii. Poate că filmul pe care nu le-a realizat își găsește explicația într-o însemnare tot din acest volum: „De fiecare dată cînd am fost pe punctul de a începe un film, un altul mi-a venit în minte” (LIBERATION-LIVRES, 13 iunie).

Monumentul european al libertății

● Asociația „Europa și Libertatea” a lansat o subscripție publică pentru construcția, într-un oraș european, a unui ansamblu monumental consacrat libertății. Ocupînd 5000 mp, acest ansamblu va fi compus dintr-un mare amfiteatru în aer liber în mijlocul căruia se va înălța o statuie a Libertății avînd în subsol un centru cultural și comercial. Pină

acum și-au anunțat candidătura 26 de orașe. Creată în 1988, asociația numără printre membrii comitetului de onoare personalități ca Lech Wałęsa, Federico Mayer, directorul general al UNESCO, Rita Sushmuth, președinta Bundestagului, Catherine Lalumière, secretar general al Consiliului Europei ș.a.

O „nebuie” semnată Woody Allen

● Titlul distribuitor de filme Laurent Geismann, după ce a descurmat în 1990 o raritate, prezentînd-o sub titlul La premiere folie des Monty Python, anul acesta a „descoperit” un Woody Allen din prima epocă What's up Tiger Lily?, transformîndu-l în Premiere folie de Woody Allen. Păcîndu-i ideea, Woody Allen a refăcut banda sonoră. Se pare că amestecul a reușit, spectatorii își vor spune cuvîntul. (PREMIERE, august).

Coproducție

● Din numărul pe august al revistei Premiere aflăm că Lucian Pintilie va fi realizatorul unei coproducții franco-române. Filmările vor dura patru luni. Bugetul alocat este de patru milioane de dolari. Pînă acum este și autorul scenariului, filmul se numește Le Chêne.

Intoarcerea lui Casanova

● Alain Delon va fi un Casanova îmbătrînit în vîrstorul film al regizorului Edouard Grynbaum, care se va intitula Intoarcerea lui Casanova, adaptat după romanul lui Arthur Schnitzler. Producătorul Alain Sarde a anunțat începerea filmărilor la jumătatea lunii septembrie. (PREMIERE, august).

Ecranizare

● Patrice Leconte a dorit foarte multă vreme să transpună cinematografic romanul semnat de Alexandre Jardin, Zebre. Adaptarea va deveni film, dar în regia lui Jean Polret, avînd ca interpreți principali pe Thierry Lhermitte și Caroline Cellier. Filmările vor începe în septembrie, în regiunea pariziană. (PREMIERE, august).

O nouă ediție Duden

● Realizată pentru prima dată ca o lucrare germană colectivă, datorită unificării, noua ediție a vestitei enciclopedii Duden urmează să fie prezentată oficial la 26 august, în sala festivă a noii primării din Leipzig. Reclama prealabilă lansării a recurs, în mod ingenios, la serviciile cîntăreții Joy Fleming. (DIE WELT, 4 august).

Cruciații

● Paul Verhoeven și Arnold Schwarzenegger și-au petrecut vara împreună, în Europa, în căutarea „sfîntului Graal”. Cruciații este un film cu nostalgii cavalești, la care cel doi se gîndeau încă din timpul realizării peliculei anterioare, Total recall. (PREMIERE, august).

Cinci piese

● Editura americană Associated University Presses a publicat de curînd o culegere de cinci piese ale dramaturgului, poetului și eseistului român stabilit la Paris, George Astalos. Piesele sînt traduse de Ronald Bogue, iar volumul se intitulează Contestatory vision — Five Plays by Georges Astalos.

Kusturica și-a întrerupt filmările

● Regizorul iugoslav Emir Kusturica care se afla în Arizona pregătindu-și vîrstorul film The arrowtooth waltz, cu Faye Dunaway, Jerry Lewis și Johnny Depp, și-a întrerupt filmările din motive de boală. El s-a întors acasă, la Sarajevo, unde l-au prins evenimintele. Va reveni, peste o lună, în Arizona, a anunțat producătoarea sa, Claudie Ossard. (PREMIERE, august).

Mozart la 11 ani

● Prosa franceză a anunțat ca un eveniment deosebit premiera, la teatrul Arhiepiscopului din Aix-en-Provence, a unui oratoriu biblic compus de Mozart la vîrsta de 11 ani. Se intitulează Datoria primei porunci și a fost comandat în 1767 de arhiepiscopul din Salzburg. Realizarea scenică este semnată de Jean-Claude Fall într-un decor inspirat din Palladio. O distribuție sumptuoasă, în frunte cu cîntăreata britanică Valerie Masterson, a fost reunită pentru acest eveniment liric de excepție. (LE FIGARO, 15 iulie).

Cinematograful japonez

● Distribuitorul Jean-Pierre Jackson a descoperit într-o călătorie în Japonia, pe discuri laser, filme japoneze de care habar nu avea. „Am petrecut nenumerate zile vîzînd aceste filme. Am descoperit un cinema foarte popular în Japonia, minunății realizate în studiouri. Japonezii ezitau să mi le arate spunînd că nu «sînt pentru noi». Era o reacție caracteristică”. Jean-Pierre Jackson a adus 29 de filme, inedite, semnate de Kurosawa, Mizoguchi, Ozu și de autori total necunoscuți. Filmele au fost prezentate acum la Paris, de la 10 iulie pînă la 29 august, sub titlul Le Japon fait son cinéma. În imagine autorul manifestării. (PREMIERE, august).

O simfonie a lumii noi

● În vîrstă de 43 de ani, T.C. Boyle este socotit drept unul din cei mai buni scriitori americani contemporani. Cea mai recentă carte a sa, La capătul lumii, reprezentă, după estimarea criticii, o confirmare în acest sens. Autor al unor nuvele și a două romane de succes Water Music și Bună afacere, Boyle este considerat un continuator al lui Washington Irving, Nathaniel Hawthorne și Melville. Boyle oferă în acest roman o viziune asupra istoriei americane. (LE FIGARO MAGAZINE, 21 iulie).

Luna de fier

● Binecunoscutul cineașt Roman Polanski a ales decorul unui restaurant tailandez din Paris, „Blue Elephant”, pentru a turna una din secvențele principale ale noului său film Luna de fier. Cineaștul este foarte zgîrcit cu amănuntele despre această nouă creație a sa. (LE FIGARO, 11 iulie).

Un tandem celebru

● Béjart dansînd sub bagheta lui Boulez — iată un eveniment de excepție care s-a produs la 22 iunie, la Paris. Marele coregraf a acceptat să interpreteze rolul lui Mefisto într-un spectacol oferit în beneficiul organizației Medicii fără frontiere la teatrul Châtelet de către ansamblul Intercontemporain, dirijat de Pierre Boulez. În program a mai figurat Povestea soldatului de Stravinsky în interpretarea lui Didier Sandre și Nicolas Le Quang.

Zeffirelli, proiecte

● Cel mai recent film al lui Franco Zeffirelli, Hamlet, înregistrează un succes deosebit în Statele Unite și în Anglia. Uitînd de cețurile daneze ale filmului, realizat în decor natural într-un castel din Scoția, Zeffirelli se gîndește acum la două subiecte care-i stau la inimă: primul s-ar situa la Florența, orașul său natal, și ar povesti copilăria sa. Al doilea, intitulat 1492, s-ar derula în secolul XV, în Spania, în plină închișiție și persecuție a cvreilor. (LE FIGARO, 15 iunie).

Fellini și publicitatea

● Federico Fellini a stîrnit mari emoții la televiziunea italiană RAI, cerînd într-una din seri, cu doar cîteva minute înainte de prezentare, ca filmul său intervista să ruleze fără pauza destinată publicității. Marele cineașt a amenințat pe Enrico Manca, președintele RAI-TV, că își va retrage filmul dacă nu i se va respecta cerința. În mod excepțional și spre satisfacția telespectatorilor, filmul a fost prezentat fără nici un spot publicitar. (LE QUOTIDIEN DE PARIS, 11 iulie).

Retrospectiva Max Ernst

● Marea retrospectivă Max Ernst, organizată la Tate Gallery din Londra, este oferită acum și publicului din Germania. Pînă la 4 august, ea va fi găzduită de Galeria de stat din Stuttgart, apoi, între 24 august și 3 noiembrie, va fi prezentată în clădirea Colecțiilor de artă a landului Rhenania de nord-Westfalia din Düsseldorf. Născut în Germania, artistul a trăit în Franța și S.U.A. Creația sa a avut o mare influență asupra artei secolului XX. (DIE BUNES, iunie).

SCRISOARE DIN LISABONA

Modelul portughez

ESCALA de patru ore a Președintelui Iliescu la Lisabona mi-a produs o mare bucurie: din interviul acordat cotidianului Diário de Notícias a reieșit că specialiștii noștri în drept constituțional au studiat amănunțit Constituția portugheză, care a stat la baza formulării articolelor noi noastre legi fundamentale, și că, în linii mari (spunea domnia-sa), pentru a ieși din impas țara noastră va urma modelul portughez...

Nu cunosc Constituția portugheză (și nici noua Constituție românească); dar dacă mica și săraca Portugalia e scăpat onorabil dintr-o dictatură de peste 40 de ani (astăzi se trăiește bine în Portugalia, rata somajului este foarte scăzută, emigranții din Europa se întorc acasă, iar dînspre Brazilia se asistă la un neașteptat fenomen de imigrație inversă: pe aeroportul Lisabonei zilnic 1 000 de brazilieni cer să se stabilească în Portugalia), atunci nu pot decît să am mare încredere în așezarea noastră pe făgașul „modelului portughez” pe care de 6 luni îl trăiesc pe propria-mi piele. Că doar Președintele Iliescu știe ce spune, nu-l așa?

Din acest model fac parte și cele două scene mai jos descrise, trăite de mine în ziua de 20 iunie a.c.

DAVID MOURÃO-FERREIRA, unul dintre marii scriitori contemporani portughezi (poet, nuvelist, romancier, eseist, profesor universitar, 64 ani, 31 cărți publicate, 7 prestigioase premii literare, deci intrutotul „necontestabil”) își rosteste discursul de recepție la Academia de Științe (echivalentul Academiei Române). Am fost și eu invitată, Sala superbă, clădirea pe potrivă. Colane, însemne academice, toge, haine de culoare închisă (era specificat pe invitație). Cucoane elegante, ofițeri în uniformă de gală. Toate figurile marcante din tratatul de istoria culturii portugheze actuale. În prezența lui Mário Soares, Președintele Re-

publicii. Imi place acest om cultivat (licență în filosofie și istorie, licență în drept) căruia îi place cultura. Discursul lui David, de omagiere a predecesorului său în scaunul academic, scriitorul Vitorino Nemésio, este remarcabil: sensibil, spiritual, liric atît cit se cuvine, doct atît cit trebuie, o incitare. Stau în rîndul al 3-lea, direct în fața Președintelui Republicii. Are o mimică foarte expresivă, de părinte mîndru de notele bune ale copilului său. Îi soarbe literalmente din ochi pe David, se delectează. Nu-l surprind nici o secundă de neatenție, de plictis, de morgă fără acoperire. Ferice de țara unde scriitorii sînt priviți cu o asemenea privire. Scriitorii, aducători de lumină în cetate... Urmează discursul lui Luis Forjaz Trigueiros, critic și eseist, secretar-general al Academiei, care prezintă activitatea lui David Mourão-Ferreira. Scurt timp. Mário Soares pare mai puțin atent, caută să-i prindă privirea lui David — inapoiat la scaunul sau — ca să-l facă un semn de prietenie. Dar David nu îl vede: la rîndul său, caută să prindă privirea unei doamne foarte în vîrstă: mama lui. Ceremonia a început la 15.30, acum e aproape ora 18. Felicitări, îmbrățișări, ca la nuntă. Președintele, mai grăbit, își face cu greu loc prin mulțimea care nici nu-l ia în seamă, fiindcă se înghesule în jurul celor doi vorbitori.

Iesim. Dar nu ne prea îmbrățiem. Pare vorbit, mergem mai toți în aceeași direcție. Sigur că merg și eu, ca să văd cum e... Destinația: reședința primului-ministru. Am găsit un manifest pe stradă, de dimineață: era pe gustul meu. Avea următorul text: NU CONTROLĂRII INFORMAȚIEI DE LA R(adio) T(ele)vițiunea P(ortugheză) DE CĂTRE GUVERN. ÎN SPRIJINUL MESAJULUI ADRESAT PARLAMENTULUI DE PREȘEDINTELE REPUBLICII. CONCENTRARE LINGVĂ RESEDINȚA OFICIALĂ A PRIMULUI-MINISTRU 20 Iunie ora 19. PROMOTORI: DAVID MOURÃO-FERREIRA, JOÃO DE MELO, LUIS FRANCISCO REBELO, SOPHIA DE MELLO BREYNER. Am văzut cine este primul dintre semnatari. Al doilea tînar romancier de talent, e laureat al mai multor premii literare. Al treilea, dramaturg, este totodată Președintele Societății Portugheze a Autorilor. A patra, poetă foarte apreciată, o distinsă doamnă de 72 de

ani, micuță, slăbuță, vitează, cu o voce nu foarte agreabilă. (Parecă imi aminteste de altă doamnă, micuță, slăbuță, vitează, cu o voce...) Am ajuns la locul „conferințării”: nu-mi vine să cred: Toți scriitorii cunoscuți. Președintele Pen-Clubului, Președintele Societății Portugheze a Autorilor, Academicieni (acum fără togă). Mulți, mulți tineri. Și cîteva persoane foarte în vîrstă. Cîteva mii, ca în Piața Universității, acum, la ora cînd încă nu se adunaseră toți. Se impart niște hîrtiute cu lozinci de strigat. La noi era mai puțină organizare. Lozincile țîșneau spontan „Nu mințiți poporul / Cu televizorul”. Sînt prezenți și cîteva polițiști: vreo patru. Înarmați... cu zimbeți și bunăvoință. De fapt, ce s-a întimplat? Mário Soares a adresat un mesaj Parlamentului cerînd să se ia măsuri ca radioul și televiziunea să fie obiective și, în spirit democratic, să acorde spații egale tuturor partidelor, nu numai celui de guvernămînt, acum că se apropie alegerile pentru Adunarea Națională (vor avea loc în octombrie). După care, pe canalul 1 al TV, un orecaș domn Moniz (sau Roșianu, sau Popescu, sau Marinescu... pe portugheză) a găsit cu cale să ironizeze pe marginea acestor „prezentii”, revoltîndu-i pe toți telespectatorii luminați și lucizi. Delegația „promotorilor” se întoarce de la cabinetul primului-ministru, care nu era acolo (huiduieți, fluierături). Dar au fost primiți amabil, li s-a oferit chiar un imens buchet de flori (risete). Citez din discursurile pe care le țîn „Nu este numai un drept al Președintelui Republicii, ci și o datorie a sa ca, în virtutea votului pe care îl-am acordat, să vegheze la independența informației, salvînd astfel democrația...”. „Ne-am reunit aici deoarece majoritatea guvernamentală din Adunarea Națională a refuzat să discute această gravă chestiune...”. „Forma insidiuoasă prin care directorul Canalului 1 susținut fără doar și poate de guvern, l-a ofensat pe Președinte, ofensează de fapt întregul popor portughez...”. „Forma aceasta nu ține nici de cultură, nici de democrație, nici de bunel maniere...”. Protestul fiind înmînat, adunarea se încheie. Este ora 21. Nu-au venit mincirli. Urma-vom, oare, modelul portughez?

Micaela Ghițescu

● **Nikita**, ultimul film al regizorului francez Luc Besson, se plasează în fruntea filmelor străine apărute anul acesta în Statele Unite, iar autorul și realizatorul lui a devenit la modă la Hollywood. Casa „Warner” nu s-a zgincit să cumpere drepturile pentru remake-ul american. După cum afirmă *Los Angeles Times*, Julia Roberts, Demi Moore și Debra Winger, actrițele cele mai populare din SUA, ar fi fost contactate pentru rolul pe care-l interpretează actrița franceză Anne Parillaud în versiunea originală. Fapt nou pentru un film european, pătrunderea ameri-

cană a lui Nikita este datorată în cea mai mare parte publicului de 18-35 de ani. „Rareori le place acest gen de film —, spune Steve Rothenberg, vicepreședinte al firmei de difuzare Samuel Goldwyn. — În general, cei care se interesează de cinematografia franceză sînt mai vîrstnici. Ei au descoperit-o cu Godard și noul val și preferă filmele tip franceze, precum *Cyrano și Gloria tatălui meu*”. Impactul lui Nikita a făcut să crească foarte repede cota lui Besson la Hollywood. Acesta profită de ocazie pentru a-și crea propria societate — „Seaside” — situată în localurile lui

„Warner” din Los Angeles. Deocamdată „Seaside” investește în pregătirea unor scenarii și se pregătește să se lanseze în producția de filme anul viitor. Se așteaptă cu nerăbdare, atît la Hollywood cit și la Paris, premiera lui *Atlantis*, prevăzută pentru 21 august. Filmul este un mixaj și ar trebui să fie gata pentru două proiectii speciale, prevăzute la 16 și 17 august, la Teatrul antic din Orange. El va fi proiectat pe un ecran de 420 m.p., cel mai mare din lume, după părerea organizatorilor, care așteaptă cinci mil de spectatori la o proiectie. (LE FIGARO, 26 iulie).

Toamnă editorială franceză

● Editura Flammarion anunță pentru luna septembrie o recoltă bogată: romanele *Divine* de Françoise Mallet-Joris și *Portraits de Femmes* de Jean Dutour. De asemenea, esul semnat de André Glucksmann *Le Onzième Commandement*.
● Claude Lévi-Strauss va fi prezent în librării cu *Histoire du Lynx*, o nouă incursiune în poemele, povestirile și ima-

ginile Americii indiene. Volumul va apare la editura Plon.
● **Biografie Proust**, Proust, Opere, de ce nu și *Cuisine de Proust*, semnată de Alain Senderens la editura Chêne. Lucrarea descrie, în afara celebrilor ospete ale doamnei de Guermantes, și mesele burgheze preparate de Françoise. (LIRE, vara).

Colosul francez al anului

● Astfel este considerat filmul *Dien Bien Phu*, filmul care va costa 80 milioane de franci. El va evoca celebra bătălie de la Dien Bien Phu care cu 38 de ani în urmă a dus la prăbușirea imperiului colonial francez. Este vorba de prima coproducție franco-vietnameză, încredințată regizorului Pierre Schoendoerffer, care, pe vremea cînd avea 25 de ani, a participat la lupte în calitate de operator

cinematografic în exercițiu. Filmările vor dura patru luni și jumătate. Cele mai complicate scene vor fi legate de reconstituirea bătăliei din 1953 care a durat opt săptămîni și s-a încheiat cu capitularea garnizoanei franceze, asediată de luptătorii generalului Vo Nguyen Giap. La coproducție participă Mod films — Flash Film — Antenne 2 și Films A2. (CINEMA D'OGGI, 23 mai).

„Gioconda” se mută

● *Gioconda* lui Leonardo da Vinci se mută. Va rămîne, evident, la Luvru, dar va fi separată de celelalte capodopere ale picturii italiene din Cinquecento. După cum se știe, sute de mii de persoane intră anual la Luvru aproape exclusiv pentru a vedea enigmaticul suris al soției lui Francesco Gherardini del Giocondo. Cum colecțiile muzeului sînt prezentate în ordine cronologică și

grupate conform diverselor școli naționale, scoaterea *Giocondei* din „Salle des États” înseamnă întreruperea continuității prezentării. Pînă la găsirea unei soluții viabile, direcțiunea muzeului a hotărît să expună celebrul portret al Monna Lisei în Grande Galerie. Mutarea *Giocondei* va avea loc anul viitor, probabil în luna ianuarie. (LA REPUBBLICA, 27 iunie).

Viața lui Lucky Luciano

● La 30 de ani de la moarte, viața lui Lucky Luciano, „big boss” al gangsterilor americani, a fost transpusă pe ecran de regizorul Michael Karbelnikoff. Filmul, cu o distribuție ce reunește nume de prestigiu ale Hollywood-ului se numește *Mobsters* și a costat peste 23 milioane dolari. Rolul lui Lucky Luciano este interpretat

de tînărul actor Christian Slater. Alături de el, în rolul unui patron de trippou apare și cunoscutul actor Murray Abraham, distins cu premiul Oscar pentru rolul Salieri din filmul lui Forman — *Amadeus*. După avansarea premiera new-york-eză, pelicula a fost difuzată pe ecranele din S.U.A. la sfîrșitul lunii iulie. (CORRIERE DELLA SERA, 22 iulie).

Mozart la Praga

● La 5 septembrie 1791 la Praga a fost prezentată pentru prima dată opera lui Wolfgang Amadeus Mozart. Clementa lui Tito. Nu întîmplător, deci, după 200 de ani, capitala Cehoslovaciei va găzdui același spectacol, care va inaugura de fapt, la 5 septembrie, una dintre cele mai ambițioase manifestări inscrite în programul Anului Mo-

zart. Este vorba de festivalul muzical Europa — Mozart — Praga, în cadrul căruia muzicienii din Austria, Cehoslovacia, Franța, Italia, Germania vor prezenta peste 100 de lucrări ale lui Mozart. Printre oaspeți: Salvatore Accardo, Ruggiero Raimondi, Orchestra Scabei din Milano, sub bagheta lui Carlo Maria Giulini ș.a. (DIE WELT, 15 iulie).

Kirk Douglas recidivează

● Binecunoscutul actor american Kirk Douglas, (75 de ani) a publicat pînă acum două cărți de mare succes: autobiografia *Fiul cîrpaciului și romanul Dansul diavolului*. Intr-un amplu interviu acordat revistei *Le Figaro Magazine*, Kirk Douglas mărturisea că de curînd a terminat un nou roman, dezvăluindu-i doar titlul,

Secrete. În ce privește conținutul, artistul a păstrat o tăcere totală. În schimb, a mărturisit că pentru el, a scrie înseamnă un alt mod de a fi actor, că îi produce o plăcere imensă. Se izolează două-trei zile pe săptămîină într-o casă pierdută în munți și acolo inventează, pune în scenă personajele.

Menuhin la Reims

● Yehudi Menuhin a fost aclamat, la 2 august, de aproximativ 20 de mii de locuitori din orașul Reims, în fața cărora a dirijat un concert pentru vioară de Bach și o simfonie de Mozart. „Am cîntat pentru prima oară grațuit” — a declarat marele muzician (75 de ani), încîntat de experiența sa și exprimîndu-și dorința ca muzica „să se democratizeze din ce în ce mai mult”. (LE QUOTIDIEN DE PARIS, 4 august).

Licitație

● Îmbrăcăminte aparținînd lui Michael Jackson, Bob Dylan sau Madonna, video-casete inedite cu Elvis Presley, cîteva chitare ale lui Jimi Hendrix, un pian al lui John Lennon, un automobil creat special pentru Elton John, vor fi puse în vânzare la casa de licitație londoneză Sotheby's. O vestă a lui Michael Jackson, de pîldă, este estimată la 10 000 de lire sterline, iar un costum desenat special pentru Madonna este evaluat la 6 000 de lire sterline.

Pavarotti — regele carnavalului

● Acest atac fără precedent împotriva marelui tenor italian a fost lansat pe prima pagină a ziarului *Corriere della sera* de un critic italian. „Triumfurile lui Luciano Pavarotti reprezintă astăzi mai curînd un fenomen social decît unul cultural”, consideră criticul Paolo Isotta, citînd „chermesa populară din Hyde Park”. El precizează că „nu pot fi negate elementele de artă în cîntul acestui generos tenor” dar că, acele „coduri de comunicare din care se inspiră Pavarotti sînt cele ale fenomenului social, ale personajului, ale mitului pentru mase”.

Dirijorul Nureev

● Tradiționalul Festival al filmului american de la Deauville; care se desfășoară între 30 august — 9 septembrie, pragramizează numeroase creații de dincolo de ocean, printre care *Backdraft* de Ron Howard cu Robert de Niro, *Twenty One* de Don Boyd, *Viața, dragostea și vocele* de Ron Underwood. Manifestarea va beneficia de prezența cunoscutului dansator și coregraf Rudolf Nureev, care-și va face debutul — la 7 septembrie — ca dirijor în cadrul unei serii organizate de Michel Legrand la pupitrul Orchestrei din Normandia. (LE FIGARO, 9 august).

Kultur Chronik

● AFLATA în cel de al 9-lea an de apariție, revista Kultur Chronik publică, la fiecare două luni, un bogat material de articole și note extrase din presa germană sau elaborate de redacție. Editorul este organizația Internațională din Bonn, care asigură realizarea a cinci versiuni, în limbile germană, engleză, franceză, spaniolă și rusă, urmărind largă difuzare a imaginii culturale germane contemporane.

Ultimul număr apărut — 3/1991 — este deosebit de variat. Atrage atenția de la început sugestivă copertă reprezentînd schița reconstituirii asistată de calculator a mănăstirii Cluny, distrusă aproape în întregime în cursul Revoluției Franceze. Precizări revelatoare asupra acestei tehnici arhitectural-cibernetice aflăm în articolul *Calculatorul ca arhitect*, amplu argumentat și ilustrat. O problemă înrudită se tratează sub titlul *Cînd creierul și calculatorul se completează*, subliniindu-se că se exagerează uneori în enunțarea de analogii, chiar a unei identități, între acestea, dar că se poate considera calculatorul „o proteză”, capabilă să suplinească anumite insuficiențe ale creierului în ce privește precizia, viteza, oboseala. Pe de altă parte o recenzie semnalcă apariția unei istorii a designului german, din anii 50 și pînă în zilele noastre, sub titlul *Deutsches Design*; mai aflăm despre existența unui concurs anual pe această temă, denumit „Gute Form”.

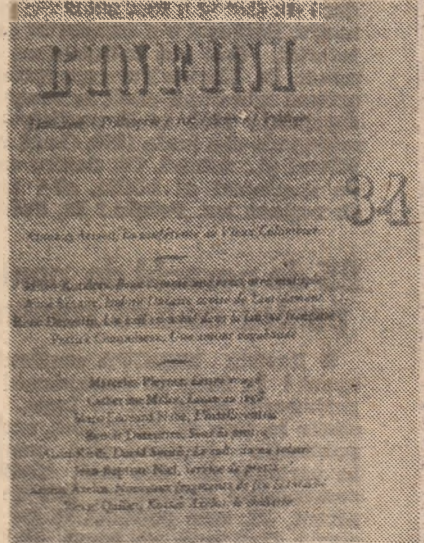
Doi autori germani controversați fac obiectul unor prezentări lucide și interesante. Este vorba în primul rînd de Heinrich Mann, fratele mai mare al lui Thomas Mann, față de care R. F. Germania a păstrat mult timp o rezervă explicabilă: în 1949 el a acceptat Premiul Național acordat de R. D. Germană și președinția Academiei de Arte a R.D.G., iar în anul următor hotărîse chiar să se întoarcă în Berlinul de Est, murînd însă cu puțin înainte de a-și putea realiza acest plan în exiliul californian pe care și-l impusese de la venirea nazistilor la putere; o viață întreagă a gîndit ca un om de stînga, iar în cursul primului război mondial a adoptat o atitudine pacifistă, opusă fratelui său Thomas, pe atunci pe poziții naționaliste prowilhelmiene. Acum, după unificarea Germaniei, optica vest-germană s-a schimbat și Kultur Chronik ne aduce la cunoștință că la München s-a deschis expoziția *Viața și opera lui Heinrich Mann*, cu numeroase documente inedite. Cu alte cuvinte, valsoarea a primit, autorul unor opere clasice, ca *Profesorul Unrat*, satiră a Germaniei wilhelmiene și *Supusul*, și-a găsit cinstirea cuvenită, în ciuda tentativei răposatei R.D.G. de a-l „anexa” total.

Revista mai face un portret al scriitorului și publicistului contemporan Johannes Mario Simmel (n. 1924), autor de romane, scenarii de film și serial de televiziune de succes și largă audiență, învinuit însă uneori de trivialitate și kitsch. În volumul *Tendenzen der deutschen Literatur seit 1945*, Thomas Koebner îi ia însă apărarea, arătînd că scrierile lui sînt fragmente de viață, întotdeauna captivante și că pe Simmel „nu îl interesează literatura, ci efectul clarificator asupra oamenilor”.

Sumarul revistei e prea bogat pentru a ne opri și asupra altor articole și note. Să enumerăm doar încă cîteva, pentru a le sublinia diversitatea: expoziția sculpturilor în metal ale lui Anselm Kiefer de la Galeria Națională din Berlin; festivalul cinematografic de la Berlin cu producții pe tema generală *Războiul rece*; expoziția fotografică a lui Thomas Ruff de la Bonn; personalitatea lui Mozart în literatură, dincolo de clișeele obișnuite; biblioteca fraților Grimm; o piesă de teatru evocînd intunecata epocă nazistă; spectacole coregrafice; descoperiri de documente și descoperiri arheologice; relatarea despre un profesor german care a salvat pe indienii Oglada Sioux de la o calamitate naturală; diferite premii artistice și literare. (I.M.St.)

L'Infini

● REVISTA L'Infini, nr. 34 (vara 1991), editată de Gallimard și Centrul Național al Literelor, și-a creat un plus de popularitate prin intervenția neașteptată a moștenitorilor lui Antonin Artaud, care au protestat la includerea în sumar a unor extrase din *La conférence au Vieux-Colombier*, text mai puțin cunoscut, care ar trebui să apară într-unul din volumele de Opere Artaud. Conform titlului întreg, *La Conférence au Vieux-Colombier, histoire vécue d'Artaud-Mômo*, și al subtitlului *Plan de la séance*, este o însuirie de gînduri, de meditații ale lui Artaud asupra lumii și vieții la receptarea, în felul său, a realității, întimplări-amințiri-comentarii din clinicile unde a fost internat. Conferința nu este un text finit, are variante trecute la note, putînd fi citite ca adăugiri, completări ale textului inițial sau modificări. Milan Kundera prezintă în esul *Beau comme une rencontre multiple* evoluția culturii francophone din Martinica și din arhipelagul Carabilor, din 1941 — cînd André Breton în drum spre emigrația americană a poposit acolo — descoperind cu această ocazie revista *Tropiques*, editată de cîteva tineri scriitori grupați în jurul lui Aimé Césaire. Césaire este considerat de Kundera drept un dublu întemciator: al politicii și al literaturii — odată cu apariția poemului „original”, „monumentul liric al timpului”, cum îl consideră Breton, *Cahier d'un retour au pays natal*. Césaire este apreciat pentru descoperirea Africii negre, datorită colegului său de studii la Paris, Senghor, putînd să delimiteze trecutul negro-african de specificul contemporan antilez, martinichez, caribian, specific observabil în literatură și pictură. Kundera mărturiseste că după lectura unor pagini de antilezul Nainpaul și-a dat seama că tablourile lui Ernest Breleur „aparțin nopții, decor unic, singurul în stare să-l facă pe pictor a vedea „lumea adevărată”, dincolo de ziua înșelătoare”. Acasă și lumea, un subcapitol al esului, explică puterea și bogăția culturală martinicheză și a întregului arhipelag, „datorită multitudinii de contexte mediane care coexistă simultan”. „Martinica, un minunat complex cultural și o mare solitudine”. În continuare revista publică un comentariu, mai curînd poem, de Aimé Césaire (publicat în *Tropiques*, 6-7, 1943) dedicat lui Isidore Ducasse comte de Lautréamont

(La poezie de Lautréamont belle comme un decret d'expropriation), care începe cu următoarea afirmație: El a inventat mitologia modernă. Apoi, studiul lui René Depestre Un exil enraciné dans la langue française, în care consideră că „destinul francofoniei se «joacă» la distanță egală între vechiul centrism european și renașardismul lumii a treia”. Cel de al treilea și ultimul martinican, Patrick Chamoiseau, este prezent cu *Une amour vagabonde* (din volumul *Texaco*, în curs de apariție), împletire de fantastic și real, de dragoste și imaginari ajuns la limitele extreme ale suferinței. Mai sînt de menționat contribuțiile semnate de Catherine Millet — *Lacan au jugé*, în care autoarea obiectează asupra inexactităților apărute la editarea cursului lui Lacan, *Le transfert*, inexactități de cuvinte care schimbă substanțial, uneori pînă la grave confuzii, sensurile; Alain Kirili — *David Smith: Le culte du nu solaire* (New York, 1990) prezentînd modul de a lucra al pictorului, de a-și interpreta subiectele („Artistul își trădează emoția prin execuție”); Pierre Quillet: *Kostas Axelos, chiliasul*, însoțindu-și argumentarea chilianismului: „Modul de a exista este pentru om propriul său demon, sau invers. Insolubila propunere etică este însuși Axelos, indescifrabilul” și de publicarea unor maxime aparținînd lui Kostas Axelos; scurtul articol lucid-ironic de Marc-Edouard Nabe: *L'Intelligence* și în final, pe lingă poemul lui Marcelin Pleynet, cele două schițe pline de umor și spirit de observație: *Service de presse* de Jean-Baptiste Niel și *Sous la presse* de Benoît Duteurtre, povestind relațiile din lumea presei și editurilor. (A. F.)

Ce ați fi vrut să fiți

● La 5 august, Marin Preda ar fi împlinit 69 de ani. Luați de valurile unor evenimente prea puțin literare, am uitat cu toții aniversarea marelui romancier. Ne-o reaminteste (cu o întârziere de două săptămâni, totuși!) dl. E. Simion, în **ADEVĂRUL** din 20 august. ● A apărut **ASTRA** într-o formulă nouă. De la numărul 227 (aug.-dec. 1990), revista are alt format și altă pagină. Reținem caracterul politic al conținutului majorității comentariilor, interviurilor pe teme actuale și „montajele” fotografice absolut remarcabile. ● În **MINIMUM** al dlui Mirodan există o anchetă spirituală și instructivă. Oamenii de cultură în trecere prin Israel sau prin redacție sînt întrebați ce ar fi dorit să fie, dacă n-ar fi fost, profesional, ceea ce sînt. Se știe că la o astfel de întrebare, Proust a răspuns: brutar. În nr. 53 răspund, dna Heddy Löffler, cunoscutul artist al fotografiei („ziaristă, reporter special pe toate continentele”), Dl. Marius Godeanu, ziarist („regizor de film, ca Fellini”), dna Carmen Flacăra, scriitoare („sau scriitoare sau nimic”), dna Gina Sebastian-Alcalay, publicistă („pianistă și compozitoare”) și dl. Radu Cosășu, scriitor („crupier”). Deh, știe dl. Cosășu ce știe! ● **ROMÂNIA LIBERĂ** (23 aug.) ne informează prin dl. Marius Petrescu, într-o notă de la pag. 2, că ziaristul brașovean Mihai Ördög a fost bătut la Aninoasa, în plină zi și în plină stradă, sub ochii a vreo 20 de trecători pasivi. Dl. Ördög era în documentare și tocmai vorbea cu un miner din localitate care, în decembrie 1989, se nimerise la Brașov și fusese rănit în hotelul **Capitol** unde erau cazați și teroriștii. Noi nu știm dacă dl. Ördög a fost bătut din acest motiv. Bătăușul s-a comportat ca un terorist, deși era îmbrăcat ca un miner. Dl. Marius Petrescu spune că ortacul minerului rănit la Brașov în decembrie 1989 ar fi participat la mineriada din iunie 1990. Ca să vezi! Minerii și... mineri. Cît despre cei 20 de spectatori ai bătăii, să-l lăsăm cu rușinea lor. Poliția? Ei, Poliția...

25 de perechi de pantofi pentru cultura română

● Revista **EUROPA** continuă să apară! În timp ce comunismul se prăbușește peste tot în lume, inclusiv în țara sa de origine, această publicație continuă să-l susțină, în varianta sa cea mai sinistrală: comunismul naționalist. Într-un nr. recent, 39, este publicat la loc de cinste, fără jenă, un poem de Corneliu Vadim Tudor, în care este elogiat Nicolae Ceaușescu: „Așa a fost, așa ne-am regăsit / cu cel ce apăra Independența / și am crezut în el, și l-am slujit / poet damnat să-și ducă penitența”. Versurile suscită cel puțin două întrebări: cum să aperse independența șeful unui partid inventat și impus în România de o forță de ocupație străină? Și cine este enigmaticul „poet damnat să-și ducă penitența”? Nicolae Ceaușescu, din câte știm, nu s-a remarcat ca poet, chiar dacă avea această veleitate. Iar Corneliu Vadim Tudor nici atât. În același nr. este făcută o comparație ostentativă și tendențioasă între prețurile unor mărfuri în timpul dictaturii ceaușiste și prețurile aceluiași mărfuri în prezent. Culmea este că sub tabelul respectiv, cu prețuri exorbitante, apare următorul anunț: „În dorința de a sprijini spiritualitatea românească în mo-

mente de grea cumpănă pentru poporul român, conducerea revistelor **EUROPA** și **NEAMUL ROMÂNESC** donează 100 000 lei...” etc. Dacă o pereche de pantofi costă 4 000 de lei, (așa se precizează în tabelul alcătuit de redacție), cum își închipuie solemni donatorii că vor putea sprijini spiritualitatea românească, în momente de grea cumpănă pentru poporul român, cu suma de 100 000 lei? Crede oare conducerea revistelor **EUROPA** și **NEAMUL ROMÂNESC** că 25 de perechi de pantofi pot salva cultura română? ● Fără să mai aibă verva de altădată, revista **CAȚAVENCU** reușește totuși să-l atragă și în prezent pe cititori prin aplombul său tineresc. Un interviu cu poetul și publicistul Petre Stoica, publicat în nr. 33 al revistei, aduce

și o notă dramatică. ● În ziarul **ADEVĂRUL** nr. 472 sînt publicate în versiune românească extrase dintr-un senzational reportaj, **Marea manipulare**, apărut în săptăminalul francez **Nouvel Observateur** sub semnătura ziaristei Chantal de Rudder. Informațiile și raționamentele din cuprinsul reportajului dovedesc că mass-media și Indesebi televizunea au prezentat războiul din Golf exact așa cum a dorit armata să fie prezentat, că s-a realizat — prin mijloace ingenioase și diverse — o manipulare pe scară largă a opiniei publice internaționale. Romulus Căplescu, care comentează din partea ziarului **Adevărul** toate aceste dezvoltări, se arată sincer îngrijorat de posibilitatea ca mijloacele de comunicare în masă să falsifice sau să ajusteze realitatea. În considerațiile sale nu-și găsește însă loc nici o referire la Televiziunea Română sau, doamne ferește, la ziarul **Adevărul**. ● După opinia profesorului universitar Dumitru Micu — făcută publică prin intermediul ziarului **ROMÂNIA LIBERĂ** nr. 471 — „țărâniștii sînt agenți străini”, bineînțeles, ai „americanelor, ai CIA.” Iar între americani și sovietici, Dumitru Micu li preferă pe sovietici: „americanele sînt mai departe, peste ocean, în timp ce Moscova stă aici.” E elementar să fii bine cu vecinul de aproape decît cu fratele de departe. Sau, în orice caz, să nu-l înțăriți. Sancta simplicitas! Oare criticul și istoricul literar Dumitru Micu, care vede peste tot agenți străini, nu și-a dat seama pînă acum că Uniunea Sovietică însăși preferă să „fie bine” cu americanii?

Banii n-aduc fericirea

● Eseul **Putere și responsabilitate politică** de Ștefan Aug. Doinaș, publicat în serial în revista

22, a ajuns la episodul patru și nu și-a pierdut nimic din densitate. Eminentul scriitor dezvoltă o analogie făcută de Hans Jonas între responsabilitatea părintească și responsabilitatea omului politic, aplicînd-o — cu corectivele necesare — la situația din România de azi. Ștefan Aug. Doinaș arată cum funcționează și în prezent automatismele propagandei comuniste: „Nu ne era prezentat dictatorul Nicolae Ceaușescu zi de zi la Televiziune mereu «la lucru», în aceeași ipostază de «erou al muncii», fie întîlnindu-se cu diverși diplomați străini, fie făcînd «vizite de lucru» la o multitudine de întreprinderi din țară, fie dînd «indicatii prețioase» edililor Capitalei? Și oare nu continuă astăzi Televiziunea, cu un sirg mereu sporit, să ni-l arate la fel pe noul «tată al națiunii», care acum se numește Ion Iliescu?” Tot Ștefan Aug. Doinaș este însă acela care evedențiază diminuarea rolului jucat în prezent de Ion Iliescu: „cu tot zimbetul său factice și nepotrivit în, vai!, atîtea împrejurări, rolul său pare a fi tot mai strîmțorat, timorat între un Parlament pitoresc-balcanic și un Guvern agresiv-occidental, cele două instituții cu care își împarte responsabilitatea politică.” Caracterizarea celor două (trei) instituții ale democrației noastre originale are, să recunoaștem, precizie. ● Nr. 5 din acest an al revistei clujene **APOSTROP** (redactor-șef — Marta Petreu) se remarcă (de altfel, ca și numerele precedente) printr-o ținută publicistică și literară prin care le eclipsează pe multe dintre revistele culturale bucureștene. O atenție aparte merită paginile consacrate rolului jucat în perioada interbelică de revista **Gîndirea** în cultura noastră. Textele reproduse din celebra și controversata revistă, ca și comentariile unor specialiști de azi (I. Negoitescu, Emil Pinteș) compun o imagine realistă, netulburată nici de exaltare și nici de resentimente, a unui fenomen cultural care nu poate fi elucidat prin ignorare. ● Ov. S. Crohmălniceanu amintește cititorilor revistei **ATENEU** nr. 7 ce anume a răspuns Geo Bogza cînd a fost întrebat pe care dintre scriitorii dinainte de război îl consideră nedreptățit: „Marele nedreptățit este Felix Aderca.” Afirmația sentențioasă, susceptibilă de sentimentalism, a lui Geo Bogza este reluată și susținută cu argumentele criticului și istoricului literar de Ov. S. Crohmălniceanu. Nu rămîne decît ca o editură să ia în considerare această recomandare implicită și să treacă la reeditarea operei lui Felix Aderca. Ar fi, din mai multe puncte de vedere, o afacere bună. ● Un interviu de un scepticism sfîșietor acordat de Ana Blandiana lui Ion Simuț și publicat în revista **FAMILIA** nr. 7 se încheie cu o remarcă tonică referitoare la imunitatea literaturii față de vicisitudinile istoriei: „singurele construcții care nu au putut fi demolate în România au fost poemele.” Poeta are, fără îndolală, dreptate, dar s-ar fi cuvenit să ex-

plice acest lucru, din timp, lui Mihai Dulea și celorlalți adversari ai literaturii române care au pierdut energie și mulți ani din viață încercînd să distrugă ceva imposibil de distrus. Dacă s-ar fi gîndit cu mai multă duioșie la acești tovarăși, Ana Blandiana i-ar fi salvat de la ratare. ● În **ALIANȚA CIVICĂ** nr. 40 este găzduit — cu o generozitate ironică, subtilitate greu de sesizat de către un activist al P.C.R. — un interviu cu Virgil Zbăganu, președintele Comitetului de reorganizare a P.C.R. După opinia sa, „poporul român este de stînga”. Obiceiul acesta de a vorbi în numele întregului popor îl avea, după cum ne aducem aminte, și Nicolae Ceaușescu. Iar poporul a avut grijă să-i confirme această încredere în infailibilitatea aprecierilor sale, în amiaza zilei de 22 decembrie 1989. N-ar fi rău ca Virgil Zbăganu să-și pregătească de pe acum un elicopter. ● Aurelia Boriga prezintă în **FLACĂRA** nr. 34 un tablou complet al universităților particulare înființate în România — multe dintre ele improvizatii iresponsabile, menite să îi îmbogățească pe fondatori, să creeze iluzii tinerilor fără să le asigure nimic și, în general, să genereze o atmosferă de haos și diletantism în învățămîntul românesc. Ziarista nu face însă greșeala de a adopta fără rezerve poziția oficială și de a condamna în principiu universitățile particulare; cu discernămint, ea pretinde ca statul român să se implice, prin instituțiile sale, în rezolvarea acestei probleme, disociînd inițiativa valoroasă de cazurile de impostură. ● Se înregistrează, se pare, o nouă înflorire a genului epistolar. Un milionar din S.U.A., lipsit de ambele picioare, și-a exprimat dorința de a-și găsi o soție din România. În **TINERETUL LIBER** nr. 475 este publicată o scrisoare de răspuns din partea unei românce care se arată impresionată de singurătatea invalidului american, dar nu se poate abține să-l și moralizeze: „Cred că din anunț singurul, poate, cuvînt care **TREBUIA** să lipsească era... milionar.” Americanii au astfel prilejul să afle că pe noi afecțiunea ne interesează mai mult decît banii. Banii n-aduc fericirea!

Marlyn Monroe sau Ecaterina Oproiu?

● Într-o însemnare din „primul ziar liber al revoluției române”, **LIBERTATEA** (nr. 508), aflăm că „dacă ar fi trăit, Marlyn Monroe ar fi avut azi (ziarul este datat joi 22 vineri 23 august 1991), 64 de ani. O mamale”. Distinsa semnatară a acestei informații biografice nu este alta decît doamna Ecaterina Oproiu (n. 9 septembrie 1929). O reluăm ca atare, deși figurează la rubrica **Jumătatea uitată** și se intitulează **Frivolități estivale**. Fie! Ne abținem de la orice fel de comentarii. Și Marlyn Monroe ar face la fel. Și nu discutăm acum despre frumusețea picioarelor actriței. ● Alt titlu, trunchiat, din **Libertatea**: „un comando pentru salvarea democrației”. Se poate și așa!

Cronicar

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Flanu, Magda Groza (telefone 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interior 1001, 1236). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanța Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Toiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Euaenia Voădă (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Mănculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Florea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margarata Popescu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 12 82 53. CORESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)